

Noordwaards naar meer participatie

AFSTUDEERONDERZOEK NAAR STAKEHOLDERWAARDERING EN KANSEN VOOR DE
NOORDWAARD

AUTEUR: ESMÉE VAN BUREN

OPLEIDING: LANDSCAPE AND
ENVIRONMENT MANAGEMENT

DATUM: 15 AUGUSTUS 2017

PLAATS: DELFT

holland
hogeschool

Noordwaards naar meer participatie

AFSTUDEERONDERZOEK NAAR STAKEHOLDERWAARDERING EN KANSEN VOOR DE NOORDWAARD

Opdrachtgever:

Free nature, Jos Vrolijk

Opdrachtnemer:

Esmée van Buren

Datum en plaats:

23 juni 2017, Delft

Versie:

Tweede versie

Datum:

15 augustus 2017

Auteur:

Esmée van Buren

In opdracht van:

Jos Vrolijk

Directeur Free Nature

Onder begeleiding van:

Jenny Schrauwen – Van Der Geer

Nick Pruijn

Hogeschool Inholland Delft

Voorwoord

Voor u ligt het afstudeerrapport 'Noordwaards naar meer participatie'. Dit rapport is het resultaat van 4 maanden stage bij FREE Nature. In deze periode heb ik kennis en vaardigheden opgedaan door middel van het uitvoeren van een uitdagend onderzoek. Dit rapport was niet tot stand gekomen zonder de begeleiding van Jos Vrolijk van FREE Nature en Jenny Schrauwen- van der Geer en Nick Pruijn van Inholland. Ik wil hen bedanken voor de feedback en tips op eerdere versies. Daarnaast wil ik de verschillende ondernemers en belanghebbende voor het vrijmaken van tijd voor de interviews. Deze interviews waren essentieel voor het tot stand komen van dit rapport. In het bijzonder wil ik Marianne den Braven van Parkschap Nationaal Park De Biesbosch bedanken voor haar inzet om de contacten te regelen voor de interviews.

Samenvatting

De Noordwaard is een gebied van 2000 hectare dat grenst aan de Brabantse Biesbosch en de Nieuwe Merwede. In het kader van Ruimte Voor De Rivier is dit door Rijkswaterstaat ontpolderd. Bij de herinrichting is gezorgd dat het gebied nog steeds bewoond kan worden en dat er nog plaats is voor iets minder dan de helft van de agrariërs die voorheen dit gebied bewoonden. De nieuwe inrichting levert een belangrijke bijdrage aan de waterveiligheid in Nederland en zorgt bovendien voor een bijdrage aan een aantrekkelijker leefgebied langs de rivier. Om draagvlak in de toekomst te garanderen heerst bij de beheerder van de begrazing: FREE Nature de vraag hoe de stakeholders ofwel belanghebbenden het nieuwe gebied ervaren.

Het doel van dit onderzoek is het in kaart brengen van de betrokkenheid en waardering van stakeholders van de Noordwaard, om het gebied te laten voldoen aan de wensen en behoeften van de stakeholders. Hiervoor is de volgende hoofdvraag opgesteld: 'Op welke wijze kan stakeholderparticipatie bijdragen aan verbetering van het natuurlijk kapitaal in de Noordwaard? Om een antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag vond een literatuurstudie en analyse plaats resulterend in een advies.

Verschillende ontwikkelingen hebben invloed op het gebied. Zo wijst onderzoek uit dat overheden steeds meer moeite hebben zich te legitimeren en dat participatief beleid in opkomst is. Participatie kan een bijdrage leveren aan meer innovatieve en creatieve ideeën leiden tot meer draagvlak. In de nieuwe inrichting wordt het gebied beheert door middel van begrazing en een maaibeleid ter bevordering van de doorstroom, ruimtelijke kwaliteit, natuurwaarden en economische waarden. Ook wordt steeds vaker gepleit voor economische redenen voor natuurbescherming. Ecosysteemdiensten dragen eraan bij dit inzichtelijk te maken. De ecosystemen van de Noordwaard leveren voordelen aan de mensheid. Rijkswaterstaat gebruikt de regulerende ecosysteemdiensten van de Noordwaard in de vorm van bescherming tegen wateroverlast. De recreatieve ondernemingen profiteren van de culturele diensten. FREE Nature, de agrariërs en drinkwaterbedrijf Evides benutten de productiediensten voor respectievelijk voedsel voor vee en drinkwater en omwonenden profiteren van de maatschappelijke baten van de natuurlijke inrichting.

Om een antwoord te geven op de hoofdvraag is met 17 stakeholders uit de Noordwaard een semi-structured interview afgelegd. Hieruit kwam naar voren dat de recreatieve potentie, bereikbaarheid per fiets, rijke historie, en natuurwaarden als positief gezien werden. Minder tevreden zijn stakeholders over de afstemming van voorzieningen tussen de Biesbosch en de Noordwaard, auto doorstroom van de Bandijk, de huidige aansturing en betrokkenheid. Als kans zagen ze vooral meer samenwerking, meer vegetatieontwikkeling, fietsstopplekken en parkeerhavens.

Door middel van een power interest matrix is onderzocht welke stakeholders de meeste macht hebben en welke het meest belang hebben bij participatie. Hieruit kwamen Parkschap Nationaal Park De Biesbosch, gemeente Werkendam, Gebr. Van Kessel, het Biesbosch Museum en Staatsbosbeheer als keystoneholders naar voren. Wanneer de deelnemers niet tevreden zijn hebben ze de macht om de verandering tegen te houden. Ze hebben de potentie een significante invloed uit te oefenen om de Noordwaard in de toekomst aan te laten sluiten op de behoeften van de gebruikers.

Het advies is dat Rijkswaterstaat het initiatief neemt een jaarlijkse vergadering te organiseren voor alle stakeholders van de Noordwaard. De stakeholders met minder macht maar veel belang bestaan uit recreatieve bedrijven en agrariërs. Deze groep ondervindt het meeste invloed van veranderingen en heeft daarom veel baat bij betrokkenheid. De stakeholders met weinig macht een veel belang

moeten bij deze vergadering betrokken worden, zodat meer draagvlak ontstaat. Stakeholderparticipatie door bes als weinig macht en veel belang door middel van een jaarlijkse vergadering draagt bij aan meer samenwerkingsverbanden, betere aansturing, betere afstemming meer samenwerking tussen ondernemers, promotie en aanzien van het gebied. Daarmee zorgt het voor meer tevreden stakeholders en verbetering van het draagvlak en het natuurlijk kapitaal van de Noordwaard.

Inhoud

1. Inleiding	6
1.1 Aanleiding	6
1.2 Doelstelling	6
1.4 Leeswijzer	8
2. Materiaal en Methode	9
3. Literatuurstudie	12
3.1 Historie Noordwaard	12
3.2 Ruimte voor de rivier	13
3.3. Situatie voor de aanleg	14
3.4 Planvormingsproces	14
3.5 Nieuwe situatie	16
3.6 Beheer	17
3.6 Participatief beleid	18
3.7 Toelichting ecosysteemdiensten	20
3.8 Ecosysteemdiensten in de Noordwaard	22
4. Resultaten	23
4.1 Stakeholderanalyse	23
4.2 Power interest Matrix	32
4.3 Waardering stakeholders	38
4.3.1 Kwaliteiten	38
4.3.2 Knelpunten	38
4.3.3 Kansen	39
5. Advies	41
5.1 Vastgesteld beleid	41
5.2. Strategie	42
6. Discussie	46
7. Conclusie	47
8. Aanbevelingen	48
Bibliografie	49
Bijlage 1 Lijst met Stakeholders	51
Bijlage 2 Vragenlijst	52
Bijlage 3 Interviews	53

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

In de afgelopen eeuwen is veel ruimte van de rivieren ontnomen. De rivieren zijn ingeklemd tussen dijken die de laatste decennia steeds zijn opgehoogd. Achter die dijken is het land op veel plaatsen lager komen te liggen. Door de bevolkingsontwikkeling en economische groei zijn de te beschermen waarden in gebieden achter deze dijken sterk toegenomen. De gevolgen van een mogelijke overstroming zijn daardoor groot. Door de klimaatveranderingen treden vaker hoge rivierafvoeren op. Dat maakt deze gebieden kwetsbaarder. De dreigende overstromingen van 1993 en 1995 hebben aangetoond dat de bescherming van het rivierengebied tegen water voortdurend de aandacht vraagt. Het kabinet heeft daarom in december 2000 besloten om toekomstige hoge rivierafvoeren veilig naar zee af te voeren door rivieren meer ruimte te geven, in plaats van alleen de dijken te verhogen. Hiervoor heeft de Eerste Kamer op 19 december 2006 ingestemd met de Planologische Kernbeslissing Ruimte voor de Rivier. Eén van de voorgestelde maatregelen was Ontpoldering van de Noordwaard. Hiermee zou een zeer forse verlaging van de waterstand bereikt worden van 60 centimeter bij Werkendam en 30 centimeter bij Gorinchem.

Eind 2006 werd gestart met de aanleg van het Zoetwatergetijdengebied Noordwaard. De nieuwe inrichting van de Noordwaard levert een substantiële bijdrage aan de waterveiligheid in Nederland en zorgt bovendien voor een bijdrage aan een aantrekkelijker leefgebied langs de rivier. De ontwikkelingen hebben veel veranderingen teweeggebracht in het gebied. Hoewel een aantal mensen (noodgedwongen) t.g.v. de herinrichting is verhuisd blijft het gebied deels bewoond en is er voor iets minder dan de helft van de agrariërs ook in de toekomst ruimte om te blijven. De nieuwe inrichting biedt veel kansen voor recreatie en stakeholders maken daar gebruik van. Nu heerst bij de beheerder van de begrazing (FREE Nature) de vraag hoe de stakeholders in het gebied dit ervaren. Zodat het gebied ook in de toekomst draagvlak behoudt.

1.2 Doelstelling

Doel van dit onderzoek is de betrokkenheid en waardering van stakeholders in de Noordwaard in kaart brengen, met name op het gebied van ecosysteemdiensten. Zo kan een advies gevormd worden ter verbetering van betrokkenheid en waardering, zodat de Noordwaard in de toekomst voldoet aan de wensen en behoeften van de stakeholders. Dit gebeurt aan de hand van de volgende hoofdvraag:

‘Op welke wijze kan stakeholderparticipatie bijdragen aan verbetering van het natuurlijk kapitaal in de Noordwaard?’

Het onderzoek is verdeeld in verschillende fases en de hoofdvraag wordt beantwoord met behulp van de volgende deelvragen:

Inventarisatie:

- * Op welke manier is de inrichting en het beheer van de Noordwaard in de loop der tijd veranderd?
- * Wat zijn de huidige landelijke ontwikkelingen m.b.t. participatief beleid vanuit stakeholders?
- * Op welke wijze maken de stakeholders gebruik van de ecosysteemdiensten die het gebied levert?
- * Welke interviewmethode sluit het beste aan bij de te onderzoeken stakeholders?
- * Hoe staan stakeholders tegenover de nieuwe inrichting van de Noordwaard (interviews)

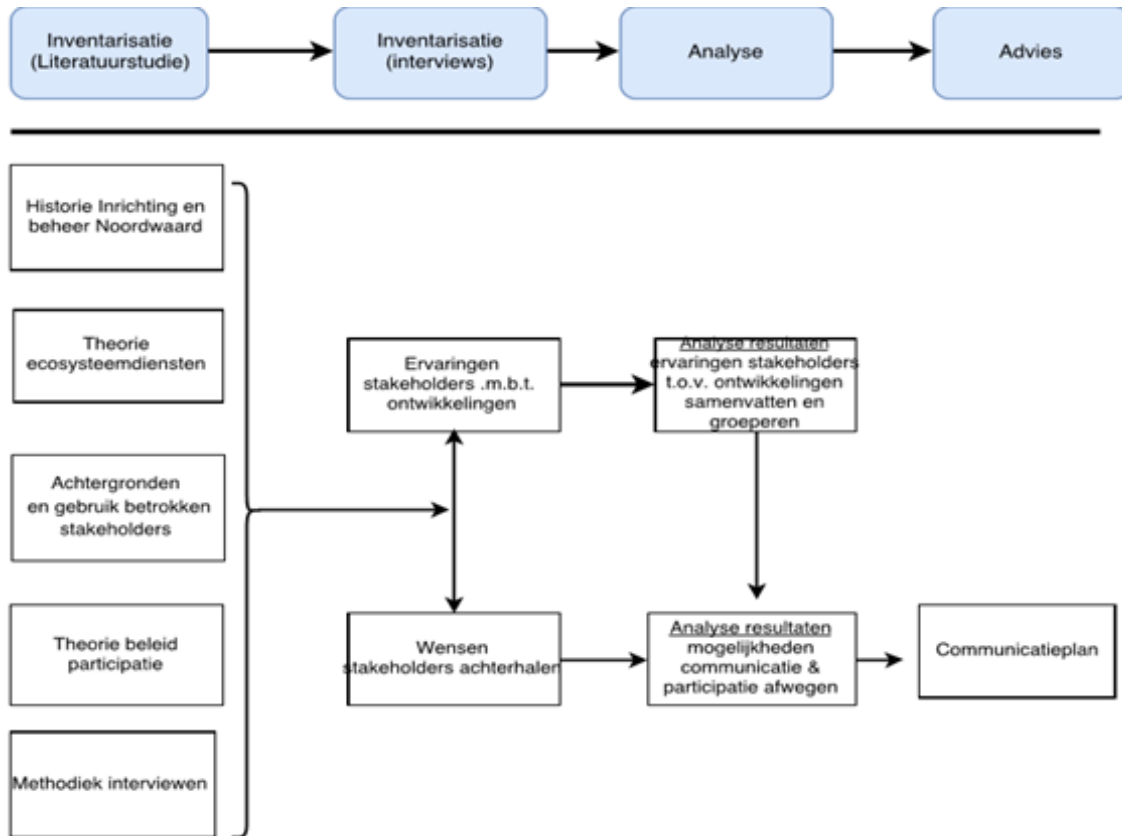
Analyse:

- * Welke stakeholders hebben de meeste invloed in de Noordwaard?
- * Welke stakeholders zijn het meest geïnteresseerd in participatie?

Advies:

- * Welke communicatieve maatregelen moeten worden genomen om de Noordwaard nu en in de toekomst te verbeteren?
- * Welke kansen bieden de aanwezige stakeholders in participatief beleid?

1.3 Werkwijze

Figuur 1 Onderzoeksmodel

Om bovengenoemde doelstelling te bereiken zijn verschillende activiteiten ondernomen. Figuur 1 geeft deze schematisch weer. Voor het theoretische deel is wetenschappelijke literatuur bestudeerd over de historie van inrichting en beheer van de Noordwaard, ecosysteemdiensten, beleidsparticipatie en interview methodieken. Aanvullend is in beleidsdocumenten en via websites naar gegevens over (potentiele) stakeholders gezocht. Met semi-structured interviews is informatie verzameld over de ervaringen van stakeholders m.b.t. de ontpolderde Noordwaard. De vragen gingen over hoe stakeholders de communicatie in het proces van de inrichting ervaren hebben, de huidige betrokkenheid in het gebied, doelen voor de toekomst en bekendheid van het gebied. Deze gegevens zijn gebruikt voor het toekennen van macht en belangsscores en voor de stakeholderanalyse.

Op basis van de power interest matrix zijn de stakeholders in een van de 4 categorieën geplaatst. Elk van deze categorie heeft een eigen aanpak m.b.t. participatie en communicatie. De keystakeholders (veel macht en groot belang) moeten actief betrokken worden. De categorie weinig macht en klein belang hoeft alleen gemonitord te worden, stakeholders met weinig macht en groot belang moeten geïnformeerd blijven, en stakeholders met veel macht en klein belang moeten tevreden blijven. Vanuit de resultaten van deze analyse is een communicatieadvies opgesteld. Dit bevat

maatregelen om de betrokkenheid van de belangrijkste stakeholders in de Noordwaard te verbeteren en rollen die zij hierin kunnen vervullen.

1.4 Leeswijzer

Dit rapport bestaat uit drie delen een inventarisatie (literatuurstudie + interviews), een stakeholder analyse en een communicatie-advies. Eerst wordt in hoofdstuk twee de methode toegelicht. Vervolgens beschrijft hoofdstuk drie relevante literatuur en gaat daarbij in op o.a. de historie en het beheer van de Noordwaard en huidige trends met betrekking tot participatief beleid. Dit hoofdstuk sluit af met een toelichting over ecosysteemdiensten in de Noordwaard. Hoofdstuk vier geeft de resultaten weer van de interviews en de stakeholderanalyse. Van elke stakeholder wordt een beschrijving gegeven met missie, belang, rol/taak, macht en invloed. Het hoofdstuk eindigt met een overzicht van de kwaliteiten, kansen en knelpunten van de Noordwaard, die uit interviews met stakeholders naar voren kwamen. Tot slot bestaat hoofdstuk 5 uit een communicatieadvies.

2. Materiaal en Methode

Dit onderzoek bestaat uit de volgende activiteiten:

- Inzichtelijk maken van de ontwikkelingen en het resultaat van de nieuwe inrichting van de Noordwaard
- Ontwikkelingen rondom stakeholder participatie verhelderen
- Inzichtelijk maken welke stakeholders actief zijn, rol, betrokkenheid tijdens de inrichting en nu
- Ecosysteemdiensten toelichten
- Interviews met stakeholders
- Stakeholder analyse
- Evaluatie van de resultaten
- Participatie-advies opstellen

In het veld is met behulp van semi-structured interviews onderzocht hoe stakeholders tegenover de nieuwe inrichting staan. Het semi-structured interview bestaat uit verschillende stappen (Galletta, 2013). In stap 1 zijn de voorwaarden voor gebruik van deze methode vastgesteld. Stap 2 bestond uit het verzamelen van achtergrondgegevens. In bestaande literatuur is naar informatie gezocht over het ontpolderingsproces, participatieontwikkelingen en ecosysteemdiensten. De stakeholders (onderzoekspopulatie) zijn geselecteerd door enerzijds van tevoren KVK-inschrijvingen en de gemeentegids door te nemen en anderzijds gedurende het interviewen rond te vragen. In totaal kwam hieruit een lijst met 20 stakeholders zoals te zien in bijlage 1. Door de beperkte tijd waarin dit onderzoek moest plaatsvinden en gebrek aan beschikbaarheid of interesse is het niet gelukt om alle stakeholders van deze lijst een interview af te nemen. In totaal zijn 17 stakeholders geïnterviewd.

Voorafgaand daaraan zijn interview topics en vragen opgesteld (zie bijlage 2). Deze onderwerpen zijn tot stand gekomen op basis van de informatie die nodig is om de stakeholderanalyse uit te voeren, de vraag vanuit de opdrachtgever om duidelijk te krijgen hoe stakeholders de huidige situatie ervaren en wat uit literatuur naar voren kwam als vereisten voor participatie. Voor stakeholderparticipatie is kennis nodig over de belangen, doelen voor de toekomst, tevredenheid en huidige betrokkenheid van individuele stakeholders. Daarom is gekozen voor de topics: huidige inrichting, betrokkenheid, toekomstbeeld (doelen) en participatie.

De resultaten van de interviews zijn per topic genoteerd en gesorteerd door per stakeholder een beschrijving te geven van de missie, visie, macht, belang en het toekomstbeeld. Bovendien zijn deze resultaten vergeleken met achtergrondgegevens uit de literatuur over deze partijen. De verschillende resultaten tussen stakeholders zijn ook vergeleken met de mate van betrokkenheid gedurende het proces van de inrichting en nu. In de interviews is aan elke stakeholder gevraagd wie zij als belangrijkste stakeholder zien en waarom. De resultaten hiervan zijn meegenomen in het cirkeldiagram met interne en externe stakeholders.

De bevindingen uit de interviews en literatuurstudie vormden de basis voor de stakeholderanalyse. De mate van macht is bepaald volgens het stappenplan van Mendel (Mendelow, 1981). Er zijn vier bronnen van macht volgens dit onderzoek: 1) bezit van bronnen, 2) mogelijkheid tot het voorschrijven van alternatieven, 3) autoriteit en 4) invloed. Invloed is in dit geval of een partij meebepaalt, meewerkt, meekijkt, of meedenkt. De bronnen zijn elk op een schaal van 1-5 gemeten. 1 staat voor geen bezit, geen mogelijkheid tot alternatieven, geen autoriteit en invloed. 5 representeert, volledig bezit van de bronnen, de mogelijkheid tot het voorschrijven van alternatieven, totale autoriteit en grootste invloedhebbende.

De analyse van de scores is gedaan aan de hand van interviews. Aan elke stakeholder is gevraagd wie volgens hen de belangrijkste stakeholder is en wie het meeste macht heeft. Vervolgens is doorgevraagd hoe zij die macht terugzagen. Hieruit kwam waardevolle informatie, omdat bepaalde stakeholders vaak genoemd werden. Vanuit de interviews is een rangorde gemaakt met bovenaan stakeholders die het vaakst genoemd zijn en onderaan het minst vaak. Vervolgens zijn de redenen erbij geschreven wat maakt dat de stakeholder als machtig gezien wordt. Om scores volgens bovengenoemde methode toe te wijzen is als aanvulling gebruik gemaakt van bestaande literatuur.

Bezit van bronnen

Uit het bestemmingsplan is informatie gehaald over het grondbezit. De eerstgenoemde bron van macht is bezit van bronnen. In dit onderzoek is de gehele grond van de Noordwaard gedefinieerd als bron. Als een stakeholder geen grond bezit krijgt deze een score van 1. Als hij minder dan de helft bezit 2. Een score van 3 betekent dat de actor de helft van het grond bezit, 4 betekent meer dan de helft en 5 alle bronnen.

Alternatieven opleggen

De volgende bron van macht is de mogelijkheid om alternatieven voor te schrijven. Daarvoor is gekeken naar in hoeverre de bedrijven of organisaties afhankelijk zijn van anderen in het gebied om hun doelen of wensen voort te zetten (samenwerking). In interviews is aan de partijen gevraagd wat de doelen voor de komende jaren zijn, wat zij graag veranderd zien en wie/wat er voor nodig is. Bedrijven die ervoor kunnen kiezen een verandering toe te passen in het gebied en hiervoor niet afhankelijk zijn van andere bedrijven of beperkt zijn door andere bronnen van het gebied, krijgen 5 punten. Bedrijven waarvan veel mensen of andere bedrijven afhankelijk zijn (omdat ze bijvoorbeeld de enige zijn die een dienst aanbieden) hebben in veel gevallen de mogelijkheid alternatieven voor te schrijven en krijgen in dit onderzoek 5 punten. Organisaties die juist sterk beïnvloed worden door (bepaalde stakeholders uit) hun omgeving hebben geen mogelijkheid tot het dicteren van alternatieven en krijgen in dit onderzoek score 1. Daartussen ligt een grijs vlak van stakeholders die in sommige gevallen voor alternatieve kunnen zorgen. 4 staat voor vaak, 3 voor soms en 2 voor bijna nooit.

Autoriteit

Ook hebben de actoren een machtsrating gekregen op basis van autoriteit. Autoriteit is de aanvaarde macht van een persoon of een organisatie over een andere persoon of een groep te leiden. Deze heeft het recht om deze macht uit te oefenen. Met name overheden en toezichhouders hebben autoriteit. De stakeholder met de meeste legitieme macht en aanzien kreeg een score van 5. Stakeholders die ook autoriteit bezitten maar in mindere mate kregen in dit onderzoek 4 punten. Actoren die geen legitieme macht maar wel enige vorm van aanzien hebben, door de functie die zij in het gebied bekleden, kregen een score van 2. De bedrijven zonder enige vorm van autoriteit hebben een score van 1 toegewezen gekregen.

Invloed

Tot slot is naar invloed gekeken. Dit gaat om niet -legitieme macht. Hiervoor is onderzocht welke partijen betrokken zijn geweest bij de planvorming, welke inbreng zij hebben en hoe groot hun achterban is. De eerstgenoemde zaken zijn onderzocht door in interviews te vragen op welke manier de actoren betrokken zijn geweest tijdens de planvorming en door de notulen van de inspraakreacties door te nemen. Stakeholders die alleen geïnformeerd zijn over de ontpoldering en bovendien een kleine achterban hebben, hebben een geringe mate van invloed en kregen score 1. Stakeholders die wel inspraak hebben gehad maar een kleine groep vertegenwoordigen kregen score 2. Stakeholders die invloed hebben op de inrichting en het beheer in het gebied in de vorm van meedenken en meewerken maar een kleine achterban hebben, krijgen score 3. Partijen die meebepalen over het gebied kregen vier punten en de eigenaar met de meeste invloed 5.

Macht en belang

Daarna zijn de stakeholders gesplitst in categorieën van veel en weinig macht, afhankelijk van of hun score hoger of lager was dan het gemiddelde van alle stakeholders. Stakeholders zijn vervolgens ingedeeld op basis van belang. Stakeholders die baat hebben bij samenwerking, omdat ze door duidelijke voordelen of kosten zullen worden beïnvloed, hebben een groot belang. Omgekeerd, als actoren geen duidelijke voordelen of kosten ervaren, hebben ze een klein belang (Velter et al, 2016). De mate van belang is in dit onderzoek afgewogen op basis van interviews en achtergrondinformatie. In interviews is naar de doelen en motivaties van stakeholders en in hoeverre zij samenwerking nodig achten. Stakeholders die financieel belang hebben, (financieel) afhankelijk zijn van de Noordwaard, geen alternatieven hebben en interesse in samenwerking hebben, zijn in de categorie groot belang geplaatst. Stakeholders die aangaven samenwerking niet nodig te vinden scoorden laag, evenals stakeholders die geen financieel belang hebben bij samenwerking (omdat ze al financieel sterk staan). De score 'gemiddeld' is toegewezen aan partijen waarvoor samenwerking gunstig is voor draagvlak of persoonlijke belangen, maar waaraan geen direct financieel voordeel gekoppeld zit. Vanuit deze analyse is de power-interest matrix ingevuld. Stakeholders met veel macht en groot belang zijn de keystone stakeholders en moeten actief betrokken worden bij de besluitvorming en veranderingen in de Noordwaard. Bovenstaande methode leverde nieuwe inzichten over het aantal stakeholders dat actief is in de Noordwaard en hoe zij tegenover de nieuwe inrichting staan.

Deze matrix weegt af welke stakeholders het beste betrokken kunnen worden. De matrix onderscheidt 4 categorieën (A, B, C, D). Stakeholders die in de D-categorie vallen moeten het meest betrokken worden en tevreden gehouden worden.

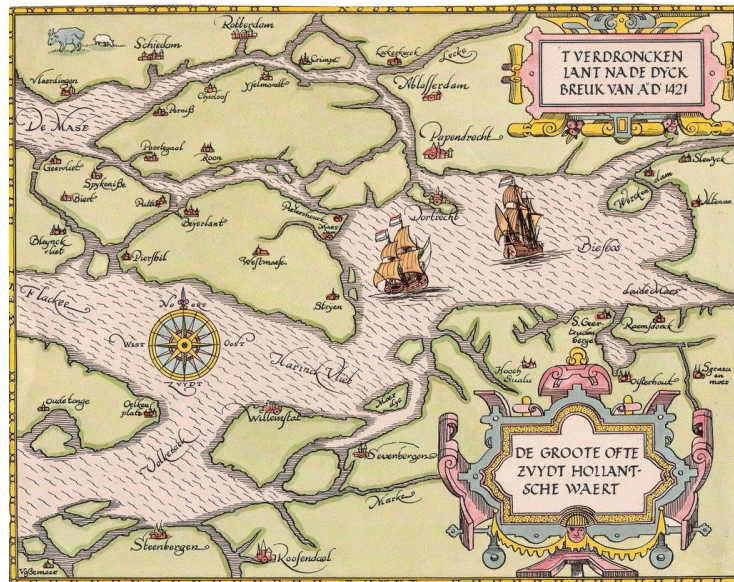
Na het onderzoek is aan de hand van de resultaten een communicatie-advies opgesteld. Dit advies bevat maatregelen om de betrokkenheid van de belangrijkste stakeholders in de Noordwaard te verbeteren en rollen die zij hierin kunnen vervullen. De stakeholders die het grootste belang hebben bij participatie en die volgens de power-interest matrix het meest betrokken moeten worden, bieden namelijk de grootste kans voor succesvolle participatie.

3. Literatuurstudie

3.1 Historie Noordwaard

De Noordwaard is ontstaan door zandige en grindrijke sedimenten, afkomstig van rivieren, die in de laatste ijstijd zijn afgezet. Deze werden door de wind tot duinen opgestoven. Met de komst van het holoceen veranderde door het warme klimaat de grindvlakte in een landschap met zandige stroomgordels en tussenliggende kommen van klei. In deze kommen ontstond moeras. De basis van het landschap in de Noordwaard bestaat uit zandige grindrijke sedimenten die door de (voorgangers van) Maas en Waal tijdens de laatste ijstijd zijn afgezet en plaatselijk door de wind tot hoge duinen zijn opgestoven. Met de start van het warmere Holoceen (circa 10.000 jaar geleden) veranderde de uitgestrekte grindvlakte in een systeem van zandige stroomgordels met tussenliggende kleiige komgebieden waarin uitgestrekte moerassen ontstonden. Als gevolg van de dynamiek van de rivieren werden de stroomgordels regelmatig verlegd (Gemeente Werkendam, 2015).

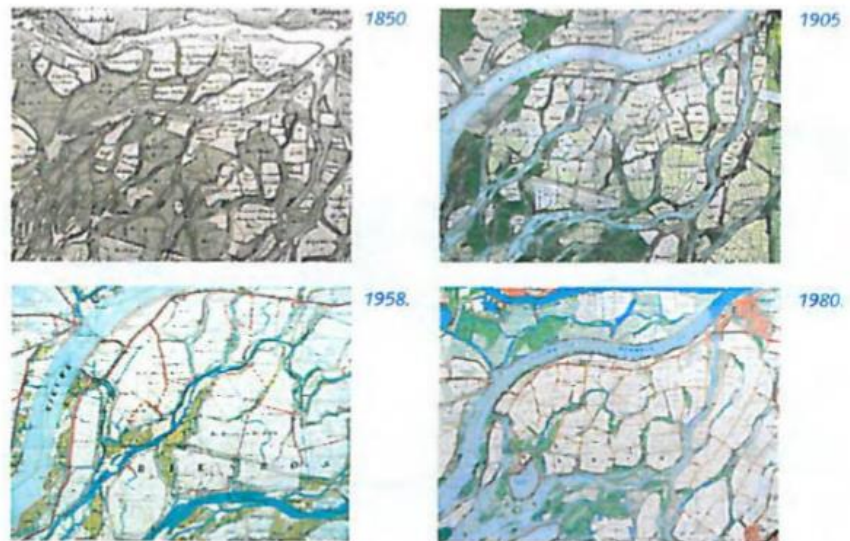
Het landschap dreigde steeds te overstroom, daarom werden vanaf de 11^e eeuw dijken aangelegd. Dit had als gevolg dat er geen opslibbing van het maaiveld meer plaatsvond waardoor de bedijkte gebieden steeds lager lagen in vergelijking met het rivierbeding, wat overstromingsrisico's deed toenemen. Tijdens de St. Elizabethsvloed van 1421 braken de dijken en ging een groot deel van de Grote Waard verloren. Er ontstond daardoor een uitgestrekte getijdendelta, waar onder invloed van de getijdenstromen een kleilaag werd afgezet die de oude rivierafzettingen geleidelijk helemaal bedekte (Gemeente Werkendam, 2015).

Geleidelijk werd slib afgezet en *Figuur 2 historische kaart Hollandse Waard (Gemeente Werkendam, 2015)* vond inpoldering door dijken

plaats. Aan de randen werd zo stapsgewijs land teruggewonnen op het water. Op deze manier is de Noordwaard polder ontstaan. De vruchtbare polders werden voor landbouw gebruikt. Ook werden er biezen gesneden, griendhout gekapt, gevist en vogels gevangen. De verzameling kleine polders werden in de 16e eeuw ingepolderd en later samengevoegd tot één polder (Gemeente Werkendam, 2015).

In de 20e eeuw vonden nog meer inpolderingen plaats, werden het waterpeil van kreken vastgelegd en in 1970 werd het Haringvliet afgesloten. In de jaren '60 en '70 veranderde het landschap door ruilverkaveling in een groot landbouwgebied met een strak rechtlijnig patroon. (Gemeente Werkendam, 2015). In figuur 3 is de ontwikkeling tussen 1850 en 1980 te zien.

Figuur 3 Historische ontwikkeling Noordwaard (Velter, 2016)

3.2 Ruimte voor de rivier

Al in 1990 werd het westelijke deel van de Noordwaard aangewezen als natuurontwikkelingsgebied door het ministerie van LNV. Doel hiervan was de ontwikkeling van een natuurgebied (zoetwatergetijdengebied) aan de rand van de Biesbosch (Gemeente Werkendam, 2015).

In 1993 kreeg het natuurontwikkelingsplan door de raam-afspraken een extra doel, namelijk rivierverruiming. In 1993 en 1995 stond op de grote rivieren het water erg hoog, waardoor probleemsituaties met het waterbeheer zich voordeden. Dit zorgde ervoor dat een verandering plaatsvond in de beleidsvoering van het waterbeheer. In 2000 werd vanuit het kabinet uitgesproken dat lopende projecten binnen Ruimte voor de Rivier snel moesten worden doorgevoerd om de doelstelling voor rivierverruiming voor 2015 te kunnen halen. Het plan voor het zoetwatergetijdengebied Noordwaard viel hieronder (Programmadiirectie Ruimte Voor De Rivier, 2016).

De aanleg van het Zoetwatergetijdengebied had grote gevolgen voor de landbouw in het gebied. Doordat het gebied als getijdengebied functioneert is het te nat voor landbouw. Behalve de verdwijning van landbouw in het gebied moesten ook woningen afgebroken worden. Verdween het landbouwkundig gebruik volledig uit het gebied. Dit gebruik was immers niet meer te combineren met de inrichting als getijdengebied, waarbij regelmatig inundaties van de gronden optreden. Door de wisselende grenzen tussen land en water, was het gebied ook feitelijk niet meer geschikt voor particulier eigendom. Dit betekende dat de gronden verworpen moesten worden om de aanleg van het gebied mogelijk te maken. Eerst werd uitgegaan van een termijn van 10 tot 25 jaar voor de verwerving van de benodigde gronden, op basis van vrijwilligheid. Door de versnelde aanleg van de NOP-dijk langs de Noordwaard, ging de verwerving van de benodigde gronden een stuk sneller dan verwacht. Niet alleen landbouwgronden werden aangekocht door het Ministerie van LNV, maar ook woningen en boerderijen, waarvan de veiligheid van de bewoners bij hoogwater niet kon worden gegarandeerd (Programmadiirectie Ruimte Voor De Rivier, 2016).

Eind 2006 werd gestart met de aanleg van het Zoetwatergetijdengebied Noordwaard. Er werden geulen gegraven, bruggen en wegen aangelegd en buitendijken doorgegraven om water in het gebied toe te laten. Met het zand dat beschikbaar kwam bij het uitgraven van de geulen zijn eilanden aangelegd die bij hoogwater dienen als vluchtplaats voor grote grazers. Op 7 mei 2008 werd het Zoetwatergetijdengebied officieel geopend door Prins Willem-Alexander (Programmadirectie Ruimte Voor De Rivier, 2016)

3.3. Situatie voor de aanleg

De bodem van de Noordwaard is zeer geschikt voor akker/weidebouw door de vruchtbare grond en het waterpeil. Zo'n 80 procent van de polder werd gebruikt door landbouwbedrijven. Met name akkerbouwbedrijven maar ook melkvee en paardenhouderijen. Binnen de Noordwaard ligt ook grond van bedrijven waarvan de bedrijfsbebouwing buiten het plangebied is gelegen. De akkerbouwbedrijven werden vooral gekenmerkt door aardappel, bieten en granenteelt, maar ook groententeelt voor de conservenindustrie. Bovendien is een goot oppervlakte aanwezig met graszaadteelt. Tweederde van de landbouwgrond in de Noordwaard is pachtgrond (Dijkman, 2011).

Het landschap bestaat nu uit min of meer grote landbouwpolders omzoomd door veelal hoge wilgen langs (voormalige) kreken. Het noordoosten is open en het westelijk en zuidelijk deel zijn kleinschaliger door de aanwezigheid van meer bosschages. De structuur van polders en kreken is nog zichtbaar. In het gebied zijn nog diverse kaden aanwezig die de begrenzing van de polders accentueren. Het landschap wordt bepaald door de openheid van zeekleigronden met hoger gelegen beboste kreekruigen en lagergelegen kreekgeulen. De huidige kwaliteit van het open agrarisch landschap wordt bepaald door het relatief open karakter, de combinatie van natuur en landbouw (Projectbureau Noordwaard en consortium, 2010).

De Noordwaard polder grenst aan de Biesbosch. Het bestaat uit twee delen. Het westelijk deel de kleine Noordwaard is onderdeel van de Biesbosch. Het oostelijk deel daarentegen valt onder het gezag van Rijkswaterstaat. Dit Nationale Park is tevens een Natura 2000 gebied. De Hilpolders maken ook deel uit van dit beschermde gebied, evenals de buitendijkse delen langs de Nieuwe Merwede, het Steurgat en de Ruigt of Reugt. Het plangebied is in toeristisch recreatief opzicht beperkt ontwikkeld. De belangrijkste recreatieve voorzieningen zijn de voorzieningen bij Spieringsluis (haventje, horecavoorziening en hotel) en het Biesbosch Museum. In de polder ligt een fietsroute, die aansluit op het fietsknooppuntnsysteem Land van Altena. '

3.4 Planvormingsproces

Programmadirectie ruimte voor de rivier heeft Rijkswaterstaat de opdracht gegeven om het project ontpoldering van de Noordwaard uit te voeren. (Programmadirectie Ruimte Voor De Rivier, 2016)

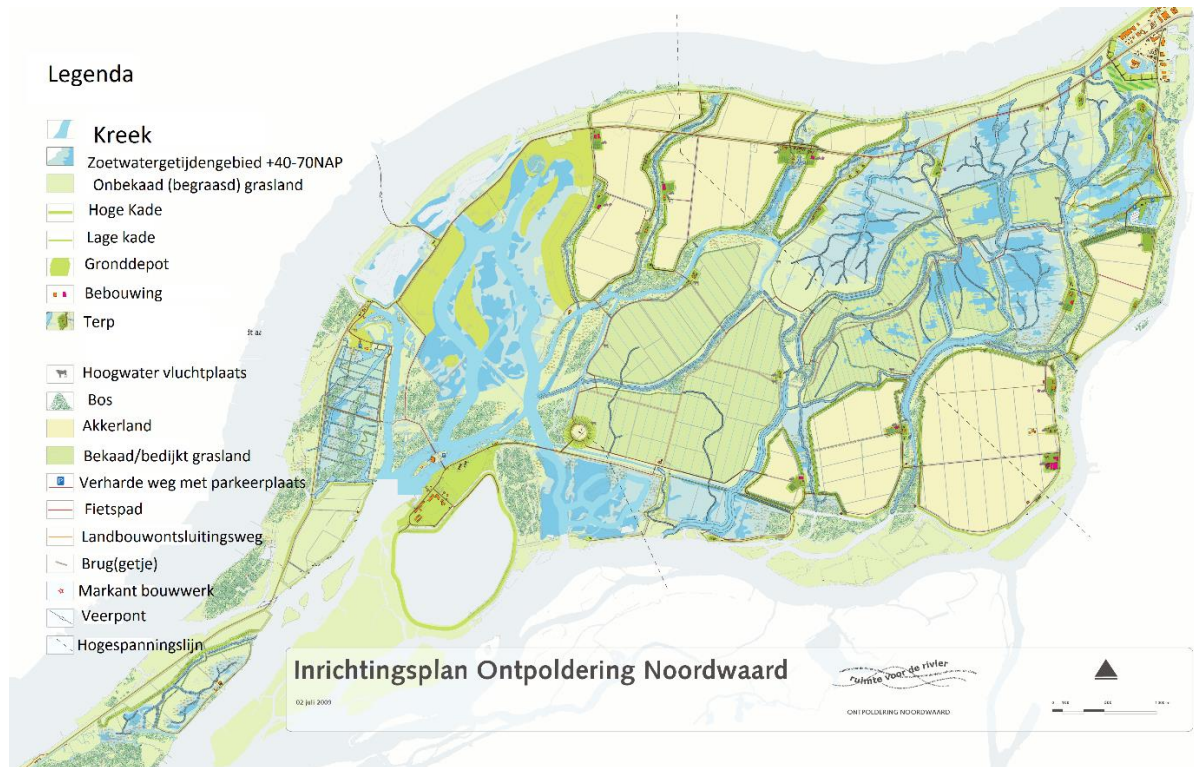
Voordat het huidige Zoetwatergetijdengebied werd aangelegd, waren er acht agrarische bedrijven actief in het gebied; met name akkerbouwers. Met betrekking tot de belangen van agrariërs, bewoners en het waterwinbedrijf is in de projectopdracht, die de staatssecretaris voor het uitwerken van de maatregel Ontpoldering Noordwaard heeft geformuleerd, vastgelegd dat: agrariërs een duurzaam perspectief binnen of buiten de polder wordt geboden, waarbij zij zoveel als mogelijk gelijkwaardig behandeld worden, ongeacht de ligging van hun bedrijf; het uitgangspunt is dat voor de huidige bewoners de mogelijkheid wordt gecreëerd dat zij in de Noordwaard kunnen blijven wonen; en dat zoveel mogelijk rekening wordt gehouden met de infrastructuur en de bereikbaarheid van het waterwinbedrijf (Projectbureau Noordwaard en consortium, 2010).

In 2006 is de startnotitie opgesteld door bureau Noordwaard. Deze lag ter inzage bij tussen april en juni bij o.a. gemeente Werkendam en Gorinchem provinciehuis Noord-Brabant hoofdvestiging waterschap rivierenland en Rijkswaterstaat. In de startnotitie is beschreven wat de Ontpoldering Noordwaard inhoudt, welke alternatieven in het MER onderzocht ging worden en op welke aspecten de alternatieven worden getoetst (Projectbureau Noordwaard, 2010). Door iedereen kon hier mondeling of per mail gereageerd worden bij het inspraakpunt verkeer en waterstaat. Ook vond een inspraakavond plaats bij inspraakpunt verkeer en Waterstaat onder leiding van een onafhankelijk voorzitter. De inspraakavond bood de mogelijkheid mondeling een inspraakreactie te geven (Projectbureau Noordwaard en consortium, 2010).

Eind december 2009 is de projectbeslissing Ontpoldering Noordwaard getekend en daarmee begon de realisatiefase. Eind 2010 is het Rijksinpassingsplan vastgesteld (Projectbureau Noordwaard en consortium, 2010). Begin 2011 heeft Combinatie Noordwaard het contract van Rijkswaterstaat getekend om te starten met het ontpolderen. Het voorontwerpbestemmingsplan "Zoetwater getijdgebied Noordwaard" heeft vanaf 24 oktober 2014 gedurende 6 weken ter inzage gelegen. In deze periode was voor ieder de mogelijkheid een inspraakreactie over het voorontwerpbestemmingsplan bij het college van burgemeester en wethouders kenbaar te maken. Er zijn 5 inspraakreacties schriftelijk ontvangen, door: Regioarcheoloog (L. Weterings) (27 november 2014), Rijkswaterstaat (28 november 2014), Evides Waterwinbedrijf, De heer L. Helvensteijn, (2 december 2014), Erfgoedcommissie (5 december 2014) en Provincie Noord-Brabant (10 december 2014). Voorafgaand daaraan is de combinatie Noordwaard gevormd om het project integraal te benaderen bestaande uit Boskalis, Martens en Van Oord, Van Hattum en Blankevoort en Gebroeders van Kessel. De uitvoeringsfase liep tot 2015 (Gemeente Werkendam, 2015).

3.5 Nieuwe situatie

Figuur 4 laat de nieuwe inrichting van het ontpolderde gebied zien. Grotendeels bestaat het uit bekaade en onbekade graslanden met kreken en een zoetwatergetijdengebied.

Figuur 4 kaart inrichtingsplan ontpoldering Noordwaard

Bijna heel de Noordwaard is veranderd van een binnendijks gebied in een buitendijks gebied. De woonwijk achter het Fort Steurgat en het Fort Steurgat zijn nog wel binnendijks gelegen. Door de hoge concentratie bebouwing is de keuze gemaakt dit niet buitendijks te brengen. De ontpolderde Noordwaard is een gebied met in het midden een doorstroomgebied met aan beide zijden landbouwpolders. In het westen liggen de Hilpolders met onder andere recreatieknooppunt Spieringsluis en in het noordoosten de nieuwe dijkkring 23. De recreatieve mogelijkheden worden bepaald door de kans op overstromingen (Dijkman, 2011).

Het doorstroomgebied bestaat uit natte laag bekaade polders, droge laag bekaade polders en intergetijdengebied. Voor de doorstroming van water zijn in- en uitstroomopeningen aangelegd. Het oostelijke deel van de Noordwaard (in de polder Keizersguldenwaard) is zo opgeleverd dat het mogelijkheden biedt om in de toekomst een extra instroomopening te realiseren. Inrichting en beheer van het doorstroomgebied zijn van invloed op de afvoercapaciteit. Het doorstroomgebied bestaat daarom vooral uit grasland en ondiep water waarbij de begroeiing geen belemmering vormt voor de waterafvoer. Hierin is voorzien door de aanleg en het herstel van een 'open' zoetwater intergetijdengebied, de aanleg van laag bekaade polders en het voeren van een op de functie toegespitst beheer. (Rijksinpassingsplan Noordwaard, 2015) Tabel 1 geeft een overzicht van het beheer per deelgebied.

3.6 Beheer

Na de ontpoldering is het aanneembedrijf Gebroeders Van Kessel door Rijkswaterstaat als beheerder aangewezen. Aan de hand van 4 hoofddoelstellingen wordt dit beheer uitgevoerd. Bevorderen doorstroom, ruimtelijke kwaliteit, economische activiteiten en natuurwaarden. Het beheer wordt gedaan door gebroeders van Kessel. In het instroomgebied bestaat het beheer uit maaien in september en oktober tot 6cm hoogte en het aanpakken van gevaarlijke bomen in het Voorland. Beschermde soorten zijn daar de spindotterbloem, rivierrombout, broedvogels en vleermuizen. Hiervoor worden beschermende maatregelen genomen in de vorm van controle op broedvogels in oktober. De overlaat wordt gemaaid in september-oktober en er vinden herstelmaatregelen plaats. Ook hier zijn broedvogels beschermde soorten waar rekening mee wordt gehouden. Het intergetijdengebied wordt in september en oktober gemaaid tussen de 25-30 cm hoogte. Dit gebeurt boven de GHW met veelgebruikt maaiapparatuur en onder de GHW met gespecialiseerd apparatuur. Beschermde soorten in dit gebied zijn de spindotterbloem, Noordse Woelmuis en overige vogels. In de instroomopeningen vindt geen onderhoud plaats, deze blijft door het natuurlijk proces in stand. De rivierdonderpad en spindotterbloem zijn daar beschermde soorten. De doorlaatconstructies worden onderhouden (Gebroeders van Kessel, 2015).

Gebroeders van Kessel beheert het intergetijdengebied met als belangrijkste functie het afvoeren van water. Daarbuiten wordt het beheerd als hoogwaardig natuurgebied met de kenmerken van een zoetwater intergetijdengebied. De polders Grote Muggenwaard en Oude Dooijmanswaard zijn bekaad, maar staan in open verbinding met het krekensysteem en getijdesysteem van de Noordwaard. De onderhoudsmaatregelen bestaan hier uit het terugzetten van boomopslag in de borskreek en het maaien van de oevers van de gorskreek. Het open intergetijdengebied wordt eens per jaar gemaaid tussen de 25 en 30 cm hoogte. Bovendien zorgt FREE Nature dat hier jaarrond begrazing plaatsvindt met een dichtheid niet hoger dan 05 GVE/hectare. In het doorstroomgebied bevinden zich naast het intergetijdengebied natte laagbekade polders. Deze worden gescheiden door een ringkade. De kade voorkomt het doordringen van getijdenwerking in 'normale' situaties. De polders hebben een bemalingssysteem ter bevordering snelle leegloop. Ook hier bestaat het beheer uit begrazing en maaien. Het beheer is gericht op het aantrekken van weidevogels, watervogels en ontwikkeling van water en oevervegetatie. De droge laagbekade polders vallen buiten het beheerplan van de Noordwaard met uitzondering van de landbouwpoldergemalen en uitlaatconstructies. De overige objecten worden onderhouden door middel van een overeenkomst met de pachters van het gebied. De recreatiepoort is een gebied in het noordoosten van de Noordwaard bij Werkendam. De beheersmaatregelen die van Kessel daar neemt zijn het opruimen van drijfvuil en het verwijderen van gevaarlijke bomen. Beschermde soorten zijn hier overige broedvogels en daarom vinden de beheersmaatregelen plaats in de maanden september-oktober. Voorafgaand daaraan vindt controle plaats op aanwezigheid broedvogels (Gebroeders van Kessel, 2015).

Tabel 1 beheertypen per deelgebied ((Dijkman, 2011))

	Natuurwaarden	Condities	Gebruik/ beheer	Functie
Natte laag bekade polders	<ul style="list-style-type: none"> - Natte natuurlijke en half natuurlijke graslandvegetaties - Weidevogels en foeragerende watervogels in de zomer - In zomer mogen meer ruigtes ontstaan, maar in de winter moet het < 30 cm zijn - Grote groepen watervogels - Natuurvriendelijke oevers met oeverbegroeiing en overgebonden fauna langs de sloten; - De sloten met watervegetaties en watergebonden fauna zelf; - Nieuw aangelegde kreekrestanten met oeverbegroeiing; - In de winterperiode overwinterende watervogels voor foerageren en verblijven 	<ul style="list-style-type: none"> - Gemiddeld ruim 100 dagen per jaar onder water - Waterstand 0 – 70 cm boven maaiveld - Doorlegging in de zomer 30 cm ± 10 cm - Afrastering toegestaan - Bemesting niet toegestaan - Bewerkingsmogelijkheden bijsturen via peilbeheer 	<ul style="list-style-type: none"> - Als grasland, beheer met grote grazers: agrarisch of natuur Gebruik mogelijk van 1 april – 31 oktober 	Natuur
Droge laag bekade polders	<ul style="list-style-type: none"> – Productiegraslanden - Verwachting is dat het de ganzen van de hoge kade polders kan weglukken; - Natuurvriendelijke oevers met oeverbegroeiing en overgebonden fauna langs de sloten; • De sloten met watervegetaties en watergebonden fauna zelf; • Nieuw aangelegde kreekrestanten met oeverbegroeiing; • In de winterperiode overwinterende watervogels voor foerageren en verblijven 	<ul style="list-style-type: none"> - Onderlopen en meestromen: gemiddeld 30 dagen per jaar - Waterhuishoudkundige beheer afgestemd op landbouw - Maximale hoogte vegetatie van november tot maart = 30 cm - Drooglegging van 60 cm ± 10 cm - Bewerkingsmogelijkheden bijsturen via peilbeheer - Bemesting met vaste mest toegestaan -Afrastering toegestaan 	<ul style="list-style-type: none"> - Gebruik mogelijk van 1 april – 31 oktober - In principe agrarisch grasland, is meer erosiebestendig; - Andere vormen van agrarisch gebruik sluit het Rijksinpassingsplan niet uit. 	Agrarisch met waarden
Inter-getijdengebied	<ul style="list-style-type: none"> Open water, moeras en grasland • Flora en fauna gekoppeld aan permanent water, w.o. watervogels • Natte natuurlijke graslandvegetaties • In zomer mogen meer ruigtes ontstaan, maar in de winter moet het < 30 cm zijn 	<ul style="list-style-type: none"> - Wisselende waterstanden per dag en seizoen -Waterstanden niet regelbaar -Afrastering toegestaan -Bemesting niet toegestaan 	<ul style="list-style-type: none"> -Gestuurde begrazing waarbij de intensiteit wordt afgestemd op de fysieke mogelijkheden en de vegetatiekundige ontwikkeling. -Aanvullend wordt het maaien van riet voorzien 	Natuur

3.6 Participatief beleid

Deze paragraaf beschrijft de huidige ontwikkelingen rondom het begrip participatief beleid.

Participatie, inspraak en interactief beleid zijn verzamelbegrippen. De drie begrippen hebben nagenoeg dezelfde doelstellingen, maar verschillen in de organisatiewijze van inspraak. Inspraak vindt traditioneel plaats op het einde van de beleidsvorming, terwijl het normatieve concept "interactief beleid" vereist dat de betrokkenen in een zo vroeg mogelijk stadium worden betrokken. Participatie is een zeer ruim begrip. Hiermee wordt verwezen naar elke vorm van beleidsvoering waarbij verschillende actoren op de een of andere manier betrokken worden. De term participatief beleid in dit onderzoek gaat uit van de betrokkenheid van zowel burgers als experts bij het beleid (De peuter, 2010).

Overheidsinstellingen, in het bijzonder gemeenten, hebben steeds meer moeite om zichzelf en hun beleidskeuzen te legitimeren (Edelenbos, 1998); (Pröpper, 2001)).

Overheden realiseren zich dat ze hun legitimiteit niet kunnen uitstellen, maar willen in veel gevallen hun beleid direct gelegitimeerd zien. Deze ontwikkeling heeft ertoe bijgedragen dat er allerlei samenwerkingsverbanden zijn ontstaan tussen overheid en 'de samenleving' (De Graaf, 2009).

Participatief beleid betekent in de praktijk dat een overheid in een zo vroeg mogelijk stadium (groepen) burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en andere overheden betreft bij de planvorming, de besluitvorming en/of de uitvoering met het doel meer draagvlak te krijgen en eventuele weerstand weg te nemen. Figuur 5 laat deze keten van motieven zien voor interactief beleid.

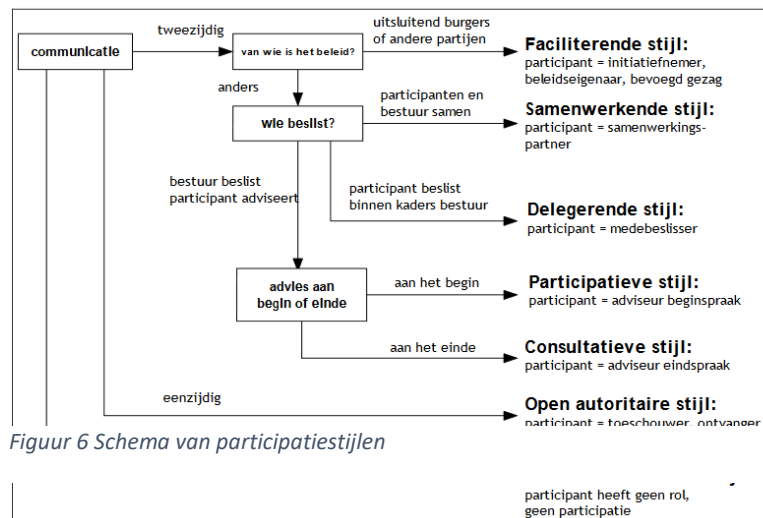
Deze vorm van beleid levert vele voordelen op. Participatie leidt doorgaans tot innovatieve en creatieve ideeën van de deelnemers (Involve, 2005). Naast creatieve ideeën, opmerkingen en suggesties kan participatie ook leiden tot

Figuur 5 Motiefketen participatief beleid (De Graaf, 2009).

nieuwe informatie. De deelnemers hebben vaak een verschillende achtergrond, wat bijdraagt tot een diversiteit aan visies, ervaringen, kennis, vaardigheden, expertise, etc. (Loyens & van de Walle, 2006). De uiteenlopende inzichten dragen ertoe bij dat de inhoud van het beleid verrijkt wordt. De beleidsmakers hebben soms niet genoeg voeling met wat er in de samenleving gaande is. Participatieve processen zouden deze beperking opvangen. Afhankelijk van de vorm van participatief beleid die gehanteerd wordt, verschilt de mate van macht en het niveau van intensiteit van de communicatie. De macht kan volledig bij de overheid liggen of volledig bij andere actoren, maar er kan ook spraken zijn van gedeelde macht (De peuter, 2010).

Er bestaan diverse participatiestijlen. In figuur 6 zijn deze schematisch weergegeven. De stijlen worden van elkaar onderscheiden in de wijze van communicatie en de rolverdelingen. Bij geen communicatie is sprake van gesloten autoritaire stijl. Hierbij vindt geen participatie plaats. Wanneer eenzijdige communicatie plaatsvindt is sprake van de open autoritaire stijl. De participant is dan toeschouwer. De participatiestijl is consultatief wanneer de participant de rol van adviseur heeft tijdens de eindspraak.

De participant kan ook advies aan het begin uitbrengen, dit is de participatieve stijl. Het bestuur maakt dan nog wel de beslissing. De delegerende stijl houdt in dat de participant medebeslisser is. De participant beslist dan binnen de kaders van het bestuur. Figuur 6 geeft een overzicht van deze verschillende participatiestijlen.

3.7 Toelichting ecosysteemdiensten

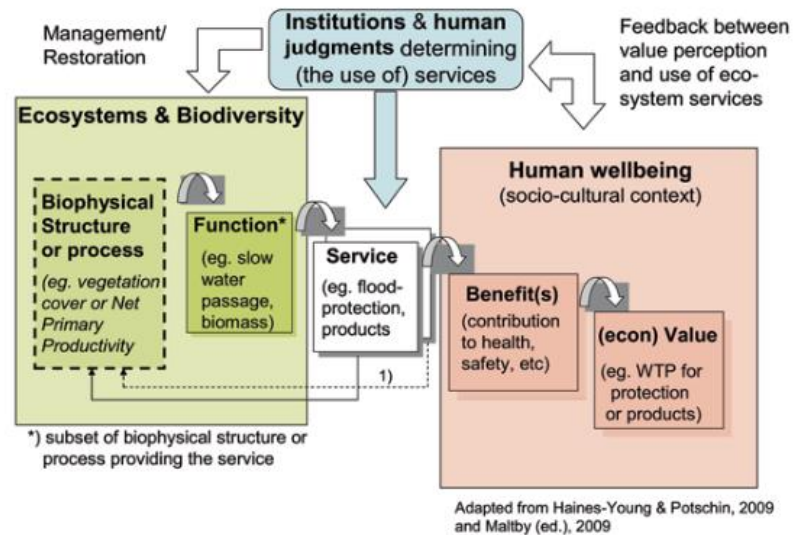
Deze paragraaf verklaart de betekenis van ecosysteemdiensten en hoe deze toegepast worden in beleidsvraagstukken.

De laatste jaren is de term ecosysteemdiensten steeds populairder geworden als aanduiding voor alle voordelen die ecosystemen de mensheid leveren. De natuur brengt veel effectieve, goedkope en duurzame oplossingen voor menselijke behoeften. Mensen zijn vaak niet bewust van de rol die dit natuurlijk kapitaal hierin heeft. Natuur wordt ook vaak gezien als onuitputbare bron voor de menselijke welvaart. Zorgvuldige omgang met de natuur en investeren in behoud en bescherming ziet men vaak als een luxe of bijzaak. Dit alles heeft tot gevolg gehad dat wereldwijd de biodiversiteit sterk afneemt, waaronder ook Nederland en dat de capaciteit van ecosystemen om diensten te verlenen dermate is afgenomen dat hierover grote zorg heerst (Karsten, 2015).

Over het algemeen zorgt toename van het economische gebruik van de natuur voor een vermindering van de regelgeving en de zogenaamde sociaal culturele diensten. Het doel van het concept ecosysteemdiensten is meer bewustwording creëren van de waarde die ecosystemen aan de mens levert. (Armstrong, 2007) Belangrijk hierin is om de status van de niet-verhandelbare diensten van de natuur te herkennen en te verbeteren door verbetering van het begrip voor de systemische context en de dynamiek tussen eigenschappen van het ecosysteem, de functies en diensten, het natuurlijk kapitaal en hun heilzame werking in diverse ruimtelijke tijdschalen alsmede in verband met hun meerdere drijvers (Armstrong, 2007). Men onderscheidt doorgaans vier typen ecosysteemdiensten: productiediensten zoals voedsel, water hout en vezels; regulerende diensten die klimaat overstromingen, afval en waterkwaliteit beïnvloeden; culturele diensten die recreatieve esthetische en spirituele voordelen leveren en ondersteunende diensten zoals bodemvorming, fotosynthese, en de nutriëntenkringloop (Millennium Ecosystem Assessment, 2005).

Figuur 7 laat de keten zien van ecosysteemstructuren en -processen naar menselijk welzijn. Ecosystemen bestaan uit biofysische structuren en processen. Deze leveren een functie in het

ecosysteem zoals vertraagde waterafvoer. Dat zorgt voor de levering van een functie zoals bescherming tegen overstromingen. Voor het menselijk welbevinden levert dit voordelen als bijdragen aan veiligheid en dit levert weer een economische waarde door bijvoorbeeld verminderde schade kosten. Instituties en menselijke oordelen betreft het gebruik van deze diensten beïnvloeden op verschillende manieren deze keten. Aan de ene kant beïnvloeden mensen het ecosysteem door management of restauratie en aan de andere kant hebben deze invloed op de diensten afhankelijk van hoe deze functioneert. Bovendien bepaalt feedback tussen waarde-perceptie en het gebruik van de diensten in hoeverre het menselijk welzijn profiteert van het ecosysteemdiensten. Agrarische landschappen zijn wereldwijd de meest dominante landvorm. Deze typen landschappen hebben vaak een grote negatieve impact op de biodiversiteit en ecosysteemdiensten (Albert, 2017).

Figuur 7 De keten van ecosysteemstructuren en processen naar menselijk welzijn (TEEB,2010)

Het doel van het concept ecosysteemdiensten is het prioriteren en inschatten van natuurdiensten in het bijzonder en ook in algemene termen (kosten-opbrengst berekening), om te pleiten voor economische redenen voor natuurbescherming. Op dit moment zijn er twee economische hoofdinstrumenten in het omgevingsbeleid om ecosysteemdiensten te onderhouden en te verkrijgen. Positieve stimulansen met als doel bescherming van natuur en omgeving lucratief te maken in financieel opzicht (bijvoorbeeld vergoeding voor extra beschermende maatregelen door agrariërs) en negatieve prijssignalen in de vorm van prijscontrole of kwantitatieve controles die negatieve effecten op het milieu bekostigen. (Armstrong, 2007)

De opgaven die nu ligt voor ecosysteemdiensten is het identificeren van de sociale vraag naar de ecosysteemdiensten. Het garanderen van duurzaamheid kan bereikt worden door gebruik te maken van zeven strategieën. De strategieën zijn: eerlijke intergenerationele verdeling, eerlijke intragenerationele verdeling, eerlijk distributie tussen soorten, eerlijke procedures, erkenning & participatie, efficiëntie en persistentie. De eerste drie strategieën betreffen leveringsaspecten. Eerlijke procedures, erkenning en participatie richten zich op processen in relatie tot deze eerste drie strategieën. Toereikendheid, efficiëntie en persistentie hebben betrekking op middelen voor omgang met ecologische limieten (Wallace, 2007)

3.8 Ecosysteemdiensten in de Noordwaard

Door Rijkswaterstaat is de Noordwaard natuurlijk ingericht met als doel waterveiligheid en meer ruimte voor de rivier. In plaats van dijkverhoging heeft de organisatie gebruik gemaakt van natuurlijke processen ter bescherming van overstroming. Door de rivier weer de ruimte te geven wordt de natuurlijke dynamiek herstelt. De vegetatielaag van de Noordwaard zorgt ervoor dat water kan insijpelen en vol kan stromen met water.

De biofysische structuur van het gebied is een vegetatielaag, die ervoor zorgt dat water vertraagt afvoert. Het griendbos, dat buitendijks is aangelegd, zorgt voor remming van golven waardoor het mogelijk was de dijk lager dan normaal uit te voeren. Ecosysteemdienst die hiervoor gebruikt wordt is de regulerende. Dienst die het levert is bescherming tegen overstromingen. Voordelen voor de mens is veiligheid en de economische waarde bestaat uit lagere kosten voor aanleg en onderhoud van dijken alsmede lagere kosten van waterschade/overstromingen. Vastgesteld is dat de investeringskosten voor de beneden rivieren zo'n 1 miljard euro bedragen en dat dit rendabel is met de verwachten schadekosten die verbonden zijn aan overstromingen. (CPB,2015)

Verder levert het gebied productiediensten zoals voedsel. Begrazingskuddes van FREE Nature consumeren gras van de graslanden, ook het vee van de agrariërs eet hiervan. Indirect zorgt dit voor economische waardecreatie. Water is essentieel voor al het leven en wordt o.a. geconsumeerd als drinken. In het onderzoeksgebied ligt spaarbekken de Gijster. 97% van het bekken water gaat naar het waterbedrijf Evides en 3% naar Brabant water. Na zuivering wordt dit water gebruikt als drinkwater en industriewater. Dankzij de bekkens is het mogelijk om droge periodes te overbruggen en bij een lage kwaliteit Maaswater de inname te stoppen. Tijdens het verblijf in het bekken vindt natuurlijke voorzuivering plaats.

De culturele ecosysteemdiensten van de nieuwe inrichting bestaan uit diverse recreatiemogelijkheden. Dit betreft immateriële producten van ecosystemen zoals de bijdrage van ecosystemen aan recreatie en educatie (Veeneklaas, 2012). Er vindt zowel land gebonden als watergebonden recreatie plaats. Het gebied levert mogelijkheid tot vogelspotten, sportvissen en varen (bv. op zoek naar bevers). Recreatieve bedrijven en horecabedrijven verdienen hieraan. Ook draagt de groene inrichting bij aan de gezondheid. Verschillende studies tonen aan dat groen bijdraagt aan de algehele gezondheid. Zo zorgt het voor verbetering van de cognitieve functies en de mentale gezondheid (Bratman, 2012). Dit zijn maatschappelijke baten.

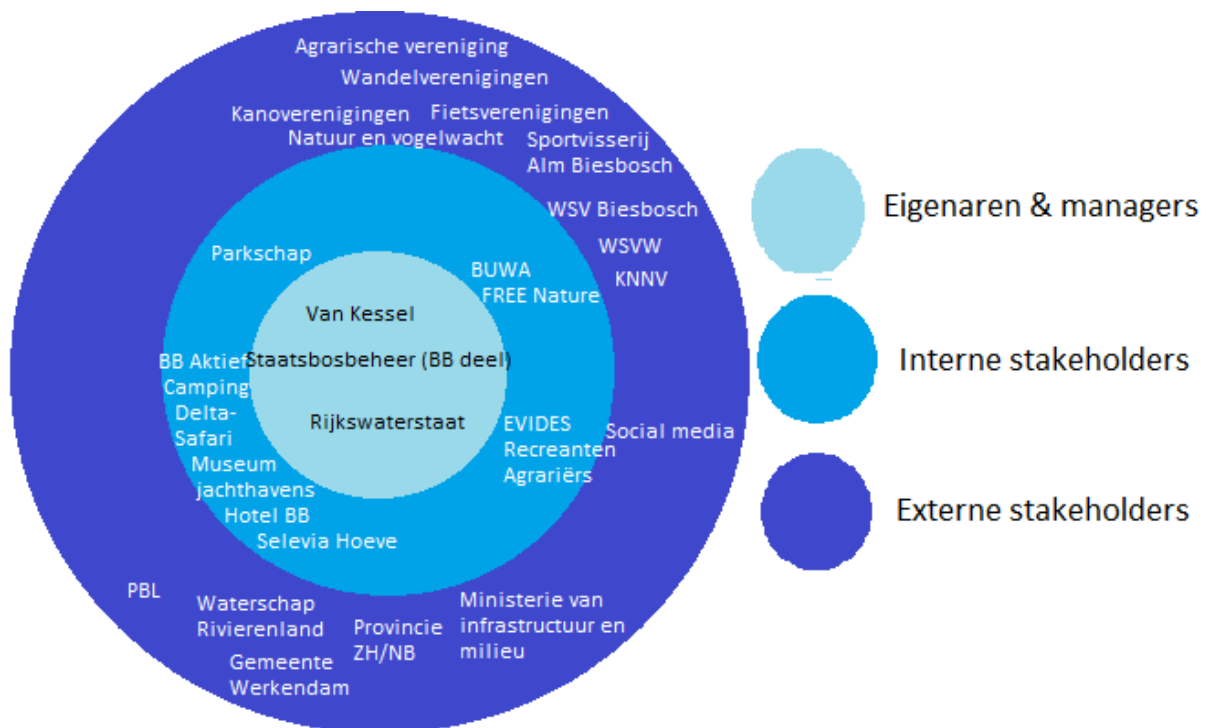
4. Resultaten

Stakeholders zijn personen of groepen die invloed hebben op een project, afdeling of organisatie en/of erdoor worden beïnvloed (Velter, 2016).

Diverse stakeholders zijn actief in de Noordwaard. Deze maken op verschillende manieren gebruik van de Noordwaard en hebben daarbij ook verschillende bevoegdheden en verantwoordelijkheden. Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de visies, taken, belangen en mate van invloed per belanghebbende. Aan het einde van het hoofdstuk wordt met de power-interest matrix afgewogen welke stakeholders betrokken moeten worden om in de toekomst draagvlak te garanderen in de Noordwaard.

4.1 Stakeholderanalyse

Bij het identificeren van de stakeholders is het niet genoeg om te concentreren op de formele structuur van de organisatie. Het is eerder nodig om ook informele en indirecte relaties te bekijken. Voor de identificatie van de stakeholders in de Noordwaard is daarom gebruikt gemaakt van het cirkelmodel. In figuur 8 is dit gevisualiseerd.

Figuur 8 Stakeholders van de Noordwaard

Eigenaar van het ontpolderde gebied is Rijkswaterstaat. RWS heeft het management uitbesteed aan Gebr. Van Kessel en die heeft als strategische partners Bureau Waardenburg voor de monitoring en FREE Nature voor de begrazing. Eigenaar van het Biesbosch gedeelte is Staatsbosbeheer, dat een strategisch samenwerkingsverband heeft met het Parkschap. De leveranciers van het gebied zijn de lokale ondernemingen. Deze leveren recreatieve en educatieve diensten in de Noordwaard. Klanten maken gebruik van deze diensten, zijn interne stakeholders en bestaan uit de recreanten

(bezoekers), agrariërs en het waterbedrijf Evides. De externe stakeholders bestaan uit overheden, belangenverenigingen en organisaties die van buitenaf invloed hebben op het gebied.

Rijkswaterstaat

Rijkswaterstaat is de uitvoeringsorganisatie van het ministerie van Infrastructuur en Milieu. De organisatie beheert en ontwikkelt de rijkswegen, -vaarwegen en -wateren en zet in op een duurzame leefomgeving (Rijkswaterstaat, 2017).

De rol van Rijkswaterstaat is eigenaar van het gebied. Bij de inrichting was het als opdrachtgever nauw betrokken. De beheerstaken heeft Rijkswaterstaat uitbesteed. Deze organisatie heeft belang bij de Noordwaard omdat het een bijdrage levert aan waterveiligheid tegen overstromingen. Hoofddoel van deze stakeholder is het beschermen van de aangrenzende steden van de Noordwaard tegen wateroverlast als gevolg van overstromingen afkomstig van de rivier de nieuwe Merwede. (Programmadirectie Ruimte Voor De Rivier, 2016). De ontpoldering heeft gezorgd dat de afvoercapaciteit van de rivier van 15.000 m³/sec naar 16.000 m³/sec is opgeschroefd. De ontpoldering heeft gezorgd voor een waterstandsverlaging van 60 cm bij Werkendam en 30 cm bij Gorinchem. In de nieuwe situatie bestaat het belang uit het waarborgen van het doorstroomgebied en kansen en ruimtelijke kwaliteit optimaal benutten. Rijkswaterstaat heeft belang bij een goede werking van het overstromingsgebied zodat bij hoogwater het rivierwaterpeil voldoende afneemt. Dit houdt in dat de grote Noordwaard open moet zijn en de vegetatie laag moet blijven. De ontpolderde Noordwaard heeft nog meer potentie. Door het natuurlijke kapitaal dat het bezit is Rijkswaterstaat ook geïnteresseerd om dit kapitaal te gebruiken voor economische- en sociale waarde creatie (Velter, 2016).

Toenemende publieke druk (zie hoofdstuk 3.6) en verzoeken vanuit het Ministerie van Infrastructuur en Milieu hebben ervoor gezorgd dat Rijkswaterstaat tracht duurzamer te zijn in haar uitvoerend beleid. De organisatie zoekt daarom naar mogelijkheden om duurzaamheidskansen in de Noordwaard te benutten (Velter, 2016).

Als grondeigenaar van de Noordwaard heeft RWS veel macht. Andere actoren kunnen met ideeën komen, maar als die waterveiligheid in de weg zitten kan dit door Rijkswaterstaat afgekeurd worden. Wanneer het ministerie van infrastructuur en milieu met een plan komt, voor het gemeenschappelijk belang, wordt geld beschikbaar gesteld zodat Rijkswaterstaat dit uit kan voeren. De politieke invloed van buitenaf op Rijkswaterstaat is daarmee hoog evenals de economische invloed. Rijkswaterstaat heeft de meeste bevoegdheden in de Noordwaard. De mate van invloed is van het hoogste niveau; deze partij bepaalt mee. De macht bestaat uit een hoge mate bezit van en controle over bronnen. Terugkijkend op het de ontpoldering heeft Rijkswaterstaat de mogelijkheid gehad tot alternatieve voorschrijven. De mate van autoriteit wordt door de overige stakeholders gezien als hoog ((Van der Es, 2017); (Den Braven, 2017).

Gebr. Van Kessel

Gebroeders van Kessel is een veelzijdig bedrijf die civiele projecten uitvoert voor o.a. Rijkswaterstaat, provincies en gemeenten. Rijkswaterstaat heeft het uitvoerend beleid van de Noordwaard uitbesteed aan deze organisatie. Het bedrijf zorgt voor het onderhoud en beheer van het terrein. Hoofddoel van Van Kessel is voldoen aan de eisen die door Rijkswaterstaat gesteld zijn. Dit houdt in dat de vegetatiestructuur in de gaten gehouden wordt en waar nodig begraast of gemaaid wordt. Het beheer bestaat voornamelijk uit begrazing en maaien om de doorstroming te bevorderen. Dat doet het bedrijf sinds de ontpoldering. Van Kessel heeft belang bij een goed afgestemd beheer op waterveiligheid maar ook draagvlak onder de overige stakeholders. Het bedrijf wil het beheerscontract laten voortzetten, daarvoor is dit essentieel. Van Kessel staat positief tegenover de

huidige inrichting en het beheer. Voor de toekomst kijken het bedrijf naar verbeterpunten en mogelijkheden en een band op te bouwen met de bewoners door mailcontact over de gang van zaken en nieuwe plannen. De beheerstrategieën van Van Kessel beïnvloeden de Noordwaard direct. Hierin heeft dit bedrijf vrijheid in zolang het voldoet aan de waterveiligheidseisen van Rijkswaterstaat en het financieel rendabel is.

Bureau Waardenburg

Bureau Waardenburg is een onafhankelijk onderzoeks-, advies- en ontwerpbureau op het gebied van ecologie, milieu en landschap. Het heeft ruim 85 medewerkers en is daarmee een van de grote groene adviesbureaus van Nederland. Buwa werkt in opdracht van overheden en particuliere ondernemingen. Dit bedrijf regelt de monitoring in de Noordwaard onder toezicht van Gebr. Van Kessel. Het gaat hier dan met name over vegetatieontwikkelingen. Soortmonitoring (flora & fauna) vindt nauwelijks plaats. Bureau Waardenburg heeft financieel belang bij het voortzetten van het contract bij van Kessel. Voor de kaderrichtlijn water is het belangrijk dat de wateren zowel chemisch als ecologisch op orde zijn. Over het algemeen is het bedrijf tevreden over de huidige situatie, alleen ziet het graag nog de vegetatie door ontwikkelen, zodat deze afwisselender is. Bureau Waardenburg bezit geen bronnen en heeft niet de mogelijkheid alternatieven voor te schrijven. We heeft het invloed in de vorm van meedenken/beslissen over het beheer samen met FREE Nature en Van Kessel (Boudewijn, 2017) .

Staatsbosbeheer

Staatsbosbeheer is het groene nutsbedrijf van Nederland. De organisatie ontwikkelt en beschermt het groene erfgoed van Nederland. Zorgen dat huidige en toekomstige generaties de vele belangrijke waarden van natuur kunnen beleven, in balans met het duurzaam benutten haar gebieden met de samenleving. De organisatie wil natuur dichterbij de mensen brengen, nu en in de toekomst. Staatsbosbeheer werkt volgens drie doelstellingen: Natuurbescherming, natuurbeleving en benutten en beschermen natuurlijke hulpbronnen. Staatsbosbeheer, 2016. De instantie onderhoudt het Nationaal Park De Biesbosch, dat grenst aan de Noordwaard. Staatsbosbeheer heeft daarin de rol als natuur- en recreatief beheerder. De taken bestaan uit o.a. het maaibeheer in kreken, aansturen van begrazing, toezicht en handhaving, hooilandbeheer en actief beheer zoals verschralen. Veel vrijwilligers werken voor Staatsbosbeheer en deze worden dan ook actief betrokken. De ontwikkelingen van de Noordwaard zijn belangrijk voor Staatsbosbeheer omdat het verbonden is met de Biesbosch en onderdeel is van het natuurlijk systeem. De ontwikkelingen zijn gunstig, het heeft geleid tot een natuurgebied dat uniek is in zijn kenmerken en omvang. De Noordwaard vormt een contrast met de rest van de Biesbosch door het open karakter. Hier profiteren onder meer weidevogels zoals grutto's van, maar ook de visarend. Staatsbosbeheer ziet kansen in verbetering van recreatievoorzieningen zoals aanleg van fietsstopplekken en parkeerhavens. Ook heeft het belang bij een goed afgestemd beheer met de Biesbosch en het benutten van kansen t.a.v. natuur. Als terreineigenaar heeft Staatsbosbeheer in de Biesbosch en dus ook de kleine Noordwaard veel macht. Deze macht bestaat uit autoriteit, regelgeving, promotie. Andere stakeholders geven aan dat Staatsbosbeheer via social media veel invloed uitoefent op het gebied. Wanneer deze stakeholder aangeeft een bijzondere soort te hebben gezien trekt dit veel bezoekers naar de Noordwaard.

Parkschap

Parkschap Nationaal Park De Biesbosch is een zogeheten gemeenschappelijke Regeling tussen zes regionale overheden (de gemeentes Dordrecht, Sliedrecht, Werkendam en Drimmelen en de provincies Zuid-Holland en Noord-Brabant). Vanuit deze overheden en samen met Staatsbosbeheer bestuurt het Parkschap de ontwikkeling en het beheer van het nationale park, het toezicht en de handhaving, de marketing, voorlichting en educatie. (Parkschap Nationaal Park De Biesbosch, 2017) Het Parkschap gaat over hele Nationaal Park De Biesbosch samen met Staatsbosbeheer.

Staatsbosbeheer gaat over het beheer, het Parkschap regelt alles daaromheen, zoals het trekken recreatieve ondernemers. De organisatie regelt vergunningen en regelingen. Het Parkschap heeft contact met de gastheren van de Noordwaard (Biesbosch). Het organiseert bovendien excursies (Den Braven, 2017).

De natuur en daaraan verbonden recreatie houdt zich niet aan grenzen, daarom is heel de Noordwaard relevant voor het Parkschap. Het ontpolderde gebied biedt volop kansen voor het Parkschap. Het ervaart de begroeiing als te kaal. Door de strikte regels van Rijkswaterstaat krijgt vegetatie niet de mogelijkheid door te ontwikkelen. Hierdoor trekt de Noordwaard met name bezoekers die voor vogels komen of nature-minded zijn. Positief ervaart het Parkschap de recreatieve mogelijkheden voor de toekomst die de nieuwe inrichting met zich mee brengt evenals de natuurwaarden voor vogels. Voor de andere recreanten is dit minder aantrekkelijk (Den Braven, 2017).

Het Parkschap heeft een grote achterban bestaande uit 2 provincies en 4 gemeentes. Dit brengt veel politieke invloed met zich mee. Het Parkschap beïnvloedt het Biesbosch deel op het gebied van ontwikkeling, beheer, toezicht, handhaving, voorlichting, marketing en educatie. Het heeft de bevoegdheid om regels in het nationaal park in te voeren. Een voorbeeld hiervan is de Biesbosch verordening (Parkschap Nationaal Park de Biesbosch, 2015). De mate van autoriteit of wel legitieme macht andere groepen aan te sturen in de Biesbosch is hiermee hoog. De macht in het gedeelte van Rijkswaterstaat is minder hoog. Het Parkschap heeft hier geen bevoegdheden. Indirect is die invloed er wel door samenwerkverbanden en lopende projecten om de Noordwaard beter te laten aansluiten op de Biesbosch. Het Parkschap zorgt voor aanbesteding van pondbedrijven, die de bereikbaarheid verbeteren.

Gemeente Werkendam

Werkendam is een gemeente in de Nederlandse provincie Noord-Brabant, gelegen in de streek Land van Heusden en Altena. De gemeente heeft 26.838 inwoners, waarvan 11.426 woonachtig in het dorp Werkendam, en heeft een oppervlakte van 124,68 km².

De gemeente Werkendam handelt naar de visie van het bestemmingsplan. Daarin is aangegeven dat de gemeente een recreatiepoort wil ontwikkelen. Dit is een gebied van circa 80 hectare aan de noordoostzijde van de Noordwaard. Hier komt een concentratie van recreatieve voorzieningen. De basisinrichting is gemaakt door Rijkswaterstaat en de gemeente heeft de mogelijkheid dit verder te ontwikkelen. Hiervoor zoekt het een geschikte ondernemer. Diverse projecten van de gemeente hebben betrekking op de Noordwaard, deze focussen o.a. op informatie panelen, oversteekplaatsen voor wild en wandelknooppunten. Verder houdt de gemeente zich bezig met de wegen.

De Noordwaard vormt het buitengebied van de gemeente Werkendam. In het bestemmingsplan geeft de gemeente aan een recreatieport te willen ontwikkelen bij de Noordwaard. De gemeente ziet het gebied graag verbeteren ter bevordering van de infrastructuur en voorzieningen, maar geeft aan het niet gelijk te willen dichtspijkeren (Ernest, 2017). Het heeft belang bij de economische

ontwikkeling als gevolg van profiteert in economisch opzicht van recreatie.

De gemeente werkt invloed uit op de Noordwaard door middel van het bestemmingsplan en met het vergunningsbeleid van de recreatieport Werkendam. Verder speelde deze actor een rol in de planfase. Als overheid heeft deze stakeholder een hoge mate van autoriteit. Ook heeft het de mogelijkheid alternatieven voor te schrijven met het beleid. De gemeente bepaalt mee en heeft daarmee hoge invloed.

Biesbosch MuseumEiland

Een belangrijke publiekstrekker in de Noordwaard is het Biesbosch Museum. Sinds 1994 heeft dit museum als standplaats de Hilweg. In 2001 breidde dit uit met twee extra paviljoens. Tijdens de ontpoldering van de Noordwaard zou geen plaats meer zijn voor het museum en zou dit gesloopt moeten worden. Toen is het idee ontstaan het museum op een eiland te situeren. Op deze manier vormt het museum geen obstakel voor de waterveiligheid. Het bestaande museumgebouw is uitgebreid met 1.000 m².

Op de begane grond is een ontvangstruimte met horecavoorziening, een bezoekerscentrum en een servicepunt van het VVV Altena. Het museum zelf heeft een aparte ruimte op de begane grond. Op de eerste verdieping zijn drie kantoorvoorzieningen waar Staatsbosbeheer, het Parkschap en het museum zelf gebruik van maken. Tijdens de ontpoldering vonden overleggen vaak plaats in het museumgebouw. Het heeft een vaste expositie die de hele ontwikkeling van de Noordwaard in kaart brengt. Het museum organiseert bovendien rondvaart met gidsen en rondleidingen door het gebied. Ook vinden nog extra activiteiten plaats zoals de week van het water: dan staat alles in het teken van waterveiligheid in samenwerking met Evides.

Het ontpolderde gebied vormt als weg naar het museum een attractie. Deze stakeholder heeft belang bij een goede bereikbaarheid, naamsbekendheid en bekendheid van de Noordwaard. In de toekomst wil het op educatief gebied verder ontwikkelen. Ook wil het beter toespitsen op de buitenlandse bezoekers en is het bezig schoolprogramma's te organiseren. Er is veel samenwerking met Parkschap, museum en SBB. Wel kost het veel tijd. In de oude situatie had het nog 1200 bezoekers inmiddels 66 duizend. Voor de toekomst richt het museum zich op het in goede banen leiden van de toegenomen aantallen bezoekers (Van Beek, 2017).

De macht van het museum bestaat uit het aantal bezoekers dat het trekt in de Noordwaard. Hier profiteren andere recreatieve ondernemingen van. Bovendien zorgt dat voor bekendheid van het gebied. Met de vele projecten (zoals week van het water) heeft het museum hoge mate van invloed op de Noordwaard. De bezittingen bestaan uit het museumgebouw en de parkeerplaats. Het museum is een particuliere stichting die afhankelijk is van subsidies. De mate van autoriteit is laag, het museum heeft geen legitieme macht over andere groepen. Er vindt veel samenwerking plaats met het Parkschap en Staatsbosbeheer.

Evides

Evides is een waterleidingbedrijf ontstaan in 2004 uit een fusie van het Rotterdamse WBE en het Zeeuwse DWB met spaarbekkens op verschillende plekken in de Biesbosch. Het bedrijf streeft naar samenwerking in de waterketen aan de hand van vijf thema's: verbeteren waterkwaliteit, verhogen efficiëntie uitvoering, verhogen waterbewustzijn, versterken duurzaamheid/innovatie en verbeteren klantverbinding.

Een van deze bekkens genaamd spaarbekken de Gijster is gelegen in het onderzoeksgebied. 97% van het bekken water gaat naar het waterbedrijf Evides en 3% naar Brabant water. Na zuivering wordt dit water gebruikt als drinkwater en industriewater. Dankzij de bekkens is het mogelijk om droge periodes te overbruggen en bij een lage kwaliteit Maaswater de inname te stoppen. Tijdens het verblijf in het bekken vindt natuurlijke voorzuivering plaats.

Het bedrijf heeft belang bij het voortzetten van de huidige bedrijfsvoering. Hiervoor is bereikbaarheid van de vrachtwagens in het gebied essentieel. De productie van drinkwater is voor grote groepen mensen van belang. Het belang van participatie is minder noodzakelijk. Het bedrijf bezit de spaarbekkens. De mate van autoriteit is laag maar de mate van macht hoog. In de planfase heeft het bedrijf inspraak gehad (Gemeente Werkendam, 2015); (Ketelaars, 2017). De omvang van het bedrijf en het belang van waterproductie voor huishoudens en industrie bepalen de macht.

Agrariërs

De Noordwaard is lange tijd een landbouwpolder geweest. De polder had vruchtbare grond en was daardoor zeer geschikt voor akkerbouw. Vele agrariërs wonen dan ook al generaties in dit gebied. De agrariërs hebben verschillende typen bedrijvigheid. Voornamelijk akkerbouw maar ook veeteelt. Veel boeren doen daarnaast nog extra activiteiten. Familie Baelde bezit een camping en beheert agrarisch hooiland van Van Kessel, familie Kant heeft eveneens agrarisch hooiland in beheer. Een trend in Nederland en ook in de rest van Europa is dat steeds meer agrariërs nevenactiviteiten ondernemen.

Agrariërs hebben vooral belang bij het voortzetten van de bedrijvigheid maar als inwoners van de Noordwaard zijn er meer zaken waar deze groep belang bij heeft. Veel ontwikkelingen hebben namelijk direct invloed op de agrariërs. Agrariër Jaco Kant geeft aan de Dijk van het waterschap te willen verpachten onder gunstige voorwaarden. Als voordeel van de ontpoldering noemt deze agrariër de groei van het bedrijf en als nadeel meer last van ganzen en zwanen.

De agrariërs hebben geen legitieme macht maar wel invloed. Zo hebben zij tijdens de planvorming inspraak gehad en ook in de nieuwe situatie wordt geluisterd naar de agrariërs door de beheerders van het gebied (Kant, 2017). De agrariërs hebben zich samengevoegd in een belangenvereniging: de agrarische vereniging van de Noordwaard.

FREE Nature

FREE Nature is een natuurbeheerorganisatie die. FREE Nature is door van Kessel aangesteld voor de begrazing in het gebied. The Foundation for Restoring European Ecosystems werkt aan de ontwikkeling van gebieden waar de natuur zichzelf vormt. Natuurlijke processen krijgen de ruimte. Grote zoogdieren worden gezien als onderdeel van deze natuurgebieden (FREE Nature, 2017). FREE Nature werkt samen met opdrachtgevers en partners aan het hele traject van visievorming tot praktisch beheer van kuddes.

In de noodwaard regelt deze organisatie de begrazing. Kuddes waterbuffers en lopen door het gebied. Deze voor het tegengaan van dichtgroei (door o.a. riet)' van het gebied.

FREE Nature heeft financieel belang bij het voort zetten van begrazingsbeheer. Hiervoor is het belangrijk goed te communiceren naar de overige gebruikers van het gebied, zodat draagvlak behouden blijft.

Het heeft invloed in de vorm van meedenken/beslissen over het beheer. Het bezit de kuddes maar bezit verder geen bronnen.

Het gebied biedt volop kansen voor recreatie, dit is terug te zien in het aantal ondernemingen vertegenwoordigt in het gebied. Deze ondernemingen zorgen ervoor dat het gebied bezoekers trekt en zijn daardoor ook stakeholders.

Logis hotel de Brabantse Biesbosch

Logis hotel de Brabantse Biesbosch is een overnachtingsplek gelegen in de Spieringsluis. Het hotel bezit 7 kamers in verschillende prijsklassen. Verder hebben bezoekers de mogelijkheid te kiezen uit diverse arrangementen. Het fluisterboot-museum arrangement bestaat uit 2 overnachtingen inclusief ontbijt, een rondvaart met een fluisterboot, bezoek aan het Biesbosch museum en twee 3 gangen halfpension menu's. Het Biesbosch-kano arrangement verschilt van het vorige met kanoverhuur in plaats van de rondvaart en de overige arrangementen bestaan uit overnachting, maaltijden en wandel en fietskaarten. Ook biedt het hotel een arrangement: een tocht met een zalmschouw. Het hotel valt onder het gastherennetwerk van het Parkschap nationaal park de Biesbosch.

Het heeft belang bij meer bekendheid van de Noordwaard en een toename van het aantal bezoekers. De samenwerking ervaart het hotel als voldoende, maar het staat open voor uitbreiding hiervan in de toekomst. De huidige samenwerking is met het de jachthavens en het museum. In de toekomst wil het uitbreiden met meer kamers (Venus, 2017).

Natuurkampeerterrein de Knotwilg en minicamping De Witboom

Deze twee campings zijn opgezet door de agrarische familie Baelde. Het natuurkampeerterrein richt zich op recreanten die naar de Noordwaard komen voor rust en natuurbeleving. Bezoekers combineren het verblijf met activiteiten als wandelen, fietsen en varen. Het terrein is aangesloten bij stichting Natuurkampeerterreinen waardoor het bezit van een natuurkampeerkaart verplicht is.

Voor de toekomst ziet de familie als belangrijkste doel het voortzetten van het bedrijf (Baelde, 2017). Ook zien de eigenaren van de campings graag weer het vertrouwen van de gemeenschap herstellen. Deze is afgenomen door de ontpoldering. Als oplossing hiervoor wordt het organiseren van bijeenkomsten voor particulieren genoemd. Hierin kunnen gezamenlijke doelen besproken worden (Baelde, 2017).

Tijdens het proces van de ontpoldering is de familie veel betrokken geweest. Er was bij aanvang van het ontpolderingsproject een gebruikerscomitee opgericht en daarmee is ongeveer 60x bij elkaar gekomen. Er was wel lange tijd onzekerheid over wat en wanneer precies gaat plaatsvinden. De mogelijkheid tot inspraak (participatie) was er, maar er werd machtsverschil ervaren. De huidige samenwerkingsverbanden bestaan uit contact met van Kessel over het hooibeheer, contact met FREE Nature en Rijkswaterstaat. Ook is de familie lid van de agrarische vereniging. Deze stakeholder bezit geen wettelijke bevoegdheden of andere machtsmiddelen om over andere stakeholders te beslissen.

Selevia Hoeve

De Selevia Hoeve is een Hippisch Evenementen Centrum, paardensport centrum, gelegen in Nationaal Park de Biesbosch.

De Noordwaard wordt gebruikt voor een aantal activiteiten zoals het maken van buitenritten, organiseren van paard gerelateerde evenementen (binnen & buiten). Tevens maakt het centrum gebruik van de Weide om eigen hooi voor de paarden te maken. Het is gelegen langs de nieuwe fietsroute en bezit een horecagelegenheid.

Uit het interview met Pieter Burger blijkt een vraag naar Ruitersporen en aanleg van steigers aan de voorzijde van de Seleviahoeve. Verder geeft deze stakeholder aan dat er nauwelijks samenwerking plaatsvindt. Het evenementen centrum wil de samenwerking uitbreiden, bijvoorbeeld om de waterpartij een recreatieve trekpleister te maken (Burger, 2017). Het zoekt bovendien kansen in

samenwerking met kano verhuurders. De Seleviahoeve dient dan als vertrekpunt. Deze stakeholder bezit al samenwerkingsverbanden met o.a. Bed and Breakfast Fort Bakkerskil. 12 jaar geleden zijn Ad en Arda benaderd door Rijkswaterstaat dat de Biesbosch over de ontpolderingsplannen. Het bedrijf bezit behalve het centrum en de weide geen andere bronnen van macht. Omdat het bedrijf vooral meekijkt naar de ontwikkelingen is de mate van invloed ook laag.

Biesbosch Adventures

Dit bedrijf organiseert evenementen in de Biesbosch met RUIx rigitive, dit zijn grote boten die hoge snelheden behalen. Biesbosch Adventures organiseert boottochten op het water in en rondom de Brabantse Biesbosch en het Land van Heusden en Altena. Tijdens de boottocht wordt met hoge snelheid gevaren op de rivieren rondom de Biesbosch in combinatie met activiteiten zoals hapjes en drankjes onderweg. De hoge snelheden worden afgewisseld met lagere snelheden rondom het natuurgebied de Biesbosch. De startplaatsen zijn Werkendam-Drimmelen en Hardinxveld-Giessendam. Onderweg vinden diverse tussenstops plaats met activiteiten op de wal (in de oude vestingsteden) of in de natuur. Het bedrijf Verhuurt ook aquahomes. Dit zijn luxe elektrisch varende vakantiewoningen. Voor de ontpoldering was het bedrijf al gevestigd in de Biesbosch. De aquahomes zijn na de ontpoldering opgezet.

De onderneming wil 15 huisjes (appartementen) in de Noordwaard bouwen waarbij gebruik kan worden gemaakt van de havenvoorziening, met kano's en sloepen. Hiervoor doorloopt het bedrijf het vergunningstraject bij de gemeente. Dit gaat echter moeizaam. Verder heeft het contact met Staatsbosbeheer als ondernemer van de Biesbosch en met Rijkswaterstaat.

Het bedrijf bezit geen bronnen van macht en heeft in de huidige situatie geen invloed op de beleidsvoering.

Biesbosch Aktief

Dit bedrijf organiseert overnachtingen en verblijf in de Biesbosch in de buurt van de Spieringsluis. Aan de steiger op de Jantjesplaat biedt Biesbosch Aktief groepsaccommodatie voor max 14 personen aan in de historische Jantjeskeet Deze groepsaccommodatie is een voormalige en omgebouwde griendwerkerskeet. Ook is er een ruimte voor groepsactiviteiten. Het richt zich als overnachtingsplek op families, vriendengroepen en/of verenigingen. Vooral natuurgenieters, vogelaars, rustzoekers, wandelaars en fietsers maken gebruik van de groepsaccommodatie als basis voor een actief verblijf in de natuur. Ook biedt het de mogelijkheid als vergaderlocatie voor bedrijven. Bij het verblijf kunnen kano's gehuurd worden en fietsen of een motorboot geregeld worden.

Biesbosch Aktief wil de groepsaccommodatie verder uitbouwen en uitbreiden met een locatie erbij. Deze stakeholder staat positief tegenover de nieuwe inrichting. De bereikbaarheid is verbeterd, en ligging is interessanter geworden. Het trekt hierdoor meer vogelaars en natuurliefhebbers. Verbeteringen voor de inrichting en samenwerking zijn volgens de eigenaar niet nodig. De benodigde samenwerking met het bootverhuur en het museum is goed en ook catering is goed te regelen (Rook, 2017). Het bedrijf bezit geen bronnen van macht en heeft in de huidige situatie geen invloed op de beleidsvoering.

Delta Safari

Delta safari is een onderneming die natuurgerichte excursies organiseert en dan met name op natuur specifieke groepen zoals vogelaars die gaan voor speciale plekjes waar bijvoorbeeld de visarend te vinden is. Hiermee onderscheiden ze zich van rondvaartbedrijven met heel algemeen publiek. Ze

trekken mensen die voor bepaalde soorten komen of een gebied eens echt goed willen zien. Een gedeelte trekt zijn eigen plan en ook zelf het gebied in. De eigenaren zijn na de ontpoldering in het gebied komen wonen. Daarmee hebben ze ingespeeld op de recreatieve kansen die de nieuwe inrichting met zich mee brengt. In de toekomst wil Delta Safari natuurexcursies en dagtochten organiseren met de schuur als startpunt. Voorafgaand aan de excursie wordt in de schuur een presentatie gegeven over het project ruimte voor de rivier en de samenhang met natuur. De onderneming richt zich met name op natuurbeleving, het heeft belang bij behoud van de natuurwaarden, zodat bezoekers een positieve ervaring hebben. Als inwoner van de Noordwaard heeft veel beleid direct impact.

Delta Safari werkt samen met botenverhuur en heeft regelmatig contact met FREE nature. Voor de toekomst wil het een ruimte in de schuur inrichten voor het ontvangen van groepen. FREE nature en andere groepen zouden daar met excursies ook van gebruik kunnen maken. Verder hebben de eigenaren onlangs een cursus gedaan als gastheer van Nationaal park de Biesbosch door het Parkschap. Hier zijn nu ongeveer 70 ondernemers bij aangesloten, daardoor is er contact met andere ondernemers. Er zijn echter nog geen concrete samenwerkingsplannen gemaakt.

Deze stakeholder heeft geen wettelijke bevoegdheden, financiële machtsmiddelen en geen legitieme macht om over andere stakeholders te beslissen, daarmee is het machtsniveau laag.

Hengelsportvereniging Alm Biesbosch

Bij Federatie de Alm en Biesbosch zijn 8 hengelsportverenigingen aangesloten met ongeveer 8500 sportvissers in het beheergebied van de federatie. Het is een overkoepelende organisatie en het deelgebied alm en Biesbosch, de Noordwaard hoort daarbij.

De vereniging huurt sinds 1962 visrechten van het Waterschap en is daarmee verantwoordelijk voor de vstanden in o.a. de Noordwaard.

Voorafgaand aan de planvorming is de vereniging betrokken. Ze zijn toen op de hoogte gesteld en hebben het op de voet gevolgd. De hengelsportvereniging heeft voortdurend en regelmatig contact met Staatsbosbeheer vooral over het kleine Noordwaard gedeelte. Het overige gedeelte is qua eigendom naar Rijkswaterstaat. Visrechten heeft de organisatie behouden. Voor de uitoefening hiervan wordt gekeken hoe dit goed geregeld kan worden aansluitend op de nieuwe situatie. De nieuwe inrichting heeft zowel voordelen als nadelen. Enerzijds heeft het gezorgd voor meer mogelijkheden en betere bereikbaarheid. Anderzijds zijn door natuurontwikkeling bepaalde gebieden niet toegankelijk. Deze stakeholder heeft wettelijke bevoegdheden en verantwoordelijkheden met betrekking tot de vstanden. Verder heeft het geen macht over andere stakeholders.

Jachthavens Steur en van Oversteeg

Twee jachthavens zijn gelegen in de Noordwaard; Jachthaven de Steur en Van Oversteeg. *Jachthaven de Steur* ligt aan de bandijk en heeft circa 135 ligplaatsen voor boten. Het verhuurt motorboten en bezit tevens een café en overnachtingsplek.

Jachthaven van Oversteeg ligt aan de spieringsluis en verhuurt sloepen, motorboten en kano's. Bovendien heeft het een terras en biedt het een overnachtingsplek aan in de vorm van een POD (trekkershut). Verder zijn er verschillende arrangementen te boeken in de jachthaven zoals een tweedaagse kano/kampeertocht en een BBQ in een Kota. Met deze stakeholders is door omstandigheden geen interview afgelegd, maar dit zijn wel stakeholders verbonden aan de Noordwaard en daarom zijn deze wel meegenomen in de analyse.

4.2 Power interest Matrix

Om de belangrijkste stakeholders te bepalen is gebruik gemaakt van de power interest matrix (Mendelow, 1981). Deze maakt onderscheid in hoog en laag machtsniveau en hoog en laag belang. Stakeholders die een hoog belang hebben om betrokken te worden, omdat ze door duidelijke voordelen of kosten zullen worden beïnvloed, hebben een hoog level of interest. Omgekeerd, als actoren geen duidelijke voordelen of kosten ervaren hebben ze een lage mate van interesse. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen hoog laag en gemiddeld interesse niveau. Eerst is per stakeholder een machtsafweging gemaakt waarbij gekeken is naar bezit van bronnen, mogelijkheden tot alternatieven, autoriteit en invloed. Paragraaf 4.2.1 geeft een beschrijving weer voor de totstandkoming van de scores voor macht en belang van iedere stakeholder. Tabel 2 geeft vervolgens een overzicht van de machtscores. Op basis van deze scores wordt de power-interest matrix ingevuld.

4.2.1 Toekenning scores

Bezit van bronnen

Uit het bestemmingsplan en interviews is informatie gehaald over het grondbezit. In dit onderzoek is de gehele grond van de Noordwaard gedefinieerd als bron. De Noordwaard als gebied levert namelijk ecosysteemdiensten waar stakeholders gebruik van maken en afhankelijk van zijn. Als een stakeholder geen grond bezit krijgt deze een score van 1. Als hij minder dan de helft bezit 2. Een score van 3 betekent dat de actor de helft van het grond bezit, 4 betekent meer dan de helft en 5 alle bronnen. Hiervoor is eerst een score toegekend aan de stakeholders met het minste en meeste bezit. Rijkswaterstaat bezit als eigenaar meer dan de helft van de Noordwaard, maar niet alle bronnen de score is daarom 4. De kleinere recreatieve ondernemingen waaronder: Biesbosch Adventures, Biesbosch Aktief, Delta Safari, Logis Hotel de Brabantse Biesbosch, de Jachthavens, de Seleviahoeve en de campings van familie Baelde hebben geen grond in bezit in de Noordwaard en scoren daarom 1. Hetzelfde geldt voor Hengelsportvereniging Alm Biesbosch en Bureau Waardenburg. De agrariërs bezitten grond, maar dit is minder dan de helft dus scoren 2. Ook van Kessel en het Parkschap scoren 2, deze geen grond bezitten, maar het deze wel beheert en er zeggenschap over heeft. Staatsbosbeheer bezit de Kleine Noordwaard en daarmee een significant deel. Dit is echter een kleiner deel dan Rijkswaterstaat dus scoort deze actor 3. Gemeente Werkendam bezit de bandijk en scoort daarom ook 3.

Alternatieven opleggen

De volgende bron van macht is de mogelijkheid om alternatieven op te leggen. Daarvoor is gekeken naar in hoeverre de bedrijven of organisaties afhankelijk zijn van anderen in het gebied om hun doelen of wensen voort te zetten (samenwerking). In interviews is aan de partijen gevraagd wat de doelen voor de komende jaren zijn, wat zij graag veranderd zien en wie/wat er voor nodig is. Bedrijven die ervoor kunnen kiezen een verandering toe te passen in het gebied en hiervoor niet afhankelijk zijn van andere bedrijven, die bepaalde bronnen (kennis, positie, netwerk, controle over de omgeving) beheren, krijgen 5 punten. Dit zijn stakeholders waarvan andere stakeholders afhankelijk zijn. Organisaties die juist sterk beïnvloed worden door (bepaalde stakeholders uit) hun omgeving hebben geen mogelijkheid tot het dicteren van alternatieven en krijgen in dit onderzoek score 1. Daartussen ligt een grijs vlak van stakeholders die in sommige gevallen voor alternatieve kunnen zorgen. 4 staat voor vaak, 3 voor soms en 2 voor bijna nooit. Rijkswaterstaat heeft in veel gevallen de mogelijkheid een verandering aan te brengen en is van weinig bedrijven afhankelijk. Het voornaamste doel van Rijkswaterstaat is de waterveiligheid garanderen. Het verkeert in de positie dat het daarvoor nauwelijks afhankelijk is van andere partijen. Terugkijkend op de planvorming bezat het voldoende expertise, budget, en de positie om plannen door te voeren. Wel moest het draagvlak

behouden onder de bewoners en maatregelen nemen zoals het opkopen van grond. De score komt daarom op 4. De agrariërs scoren daarom 2. Voor het beheer is Rijkswaterstaat afhankelijk van Van Kessel. Die heeft daarom de positie om in sommige gevallen alternatieven op te leggen. Als Van Kessel met een bepaalde strategie niet eens is kan het dreigen met het verbreken van het contract. Hierdoor komt Rijkswaterstaat in een ongunstige positie omdat het weer op zoek moet naar een andere beheerder. Van Kessel scoort hierom 3 van de 5 punten. Gemeente Werkendam heeft de positie om vergunningen af te wijzen in de recreatieport maar is tegelijkertijd wel afhankelijk van ondernemers voor een succesvolle ontwikkeling hiervan. Daarom kunnen deze ondernemers ook alternatieven opleggen. De score is daarom 4. Het Parkschap kan in het Biesboschdeel alternatieven opleggen in de vorm van parkregels maar is tegelijkertijd afhankelijk van ondernemers voor draagvlak, belevingswaarde en financiële ondersteuning van het nationaal park. Dat maakt de score 3. Bureau Waardenburg en FREE Nature kunnen bijna nooit alternatieve opleggen, omdat ze afhankelijk zijn van de strategie van Van Kessel. Wel bezitten deze bronnen van kennis over ecologisch beheer en begrazing waar Van Kessel afhankelijk van is om deze reden is de score 2. Het museum heeft door haar positie als enige museum over de Biesbosch, belangrijke trekpleister in sommige gevallen de mogelijkheid alternatieven op te leggen (3). Terugkijkend op het traject van ontpoldering is ook gehoor gegeven aan de wensen van deze stakeholder (Van Beek, 2017). Hetzelfde geldt voor Evides. Dit waterbedrijf is de enige leverancier van water voor bedrijven en huishoudens in het zuidwesten van Zuid Holland en kan daarom in sommige gevallen alternatieven opleggen. In het inrichtingsproces is dat ook gebeurd (Ketelaars, 2017).

Autoriteit

Ook hebben de actoren een machtsrating gekregen op basis van autoriteit. Autoriteit is de aanvaarde macht van een persoon of een organisatie over een andere persoon of een groep te leiden. Deze heeft het recht om deze macht uit te oefenen. Met name overheden en toezichthouders hebben autoriteit. De stakeholder met de meeste legitieme macht en aanzien kreeg een score van 5. Stakeholders die ook autoriteit bezitten maar in mindere mate kregen in dit onderzoek 4 punten. Actoren die geen legitieme macht maar wel enige vorm van aanzien hebben, door de functie die zij in het gebied bekleden, kregen een score van 2. De bedrijven zonder enige vorm van autoriteit hebben een score van 1 toegewezen gekregen. Rijkswaterstaat heeft het meeste beslissingsbevoegdheid en krijgt daarom 5 punten. Andere stakeholders zien Rijkswaterstaat ook als grootste gezaghebber (BRONNEN) Verder werden van Kessel, Staatsbosbeheer en gemeente Werkendam vaak genoemd in interviews. De gemeente heeft de wettelijke macht om vergunningen te verlenen. Het is een overheidsinstantie waarbij macht en positie (hiërarchie) vaststaat in de wet. Het kan Rijkswaterstaat niet aansturen en scoort daarom 4 punten. Ook van Kessel, het Parkschap en Staatsbosbeheer hebben een positie waarbij ze gezag hebben over andere stakeholders en scoren om diezelfde reden 4 punten. Bureau Waardenburg en FREE Nature vallen onder het gezag van Van Kessel, maar hebben wel aanzien door positie als medebeheerder en scoren daarom 2. De overige gebruikers hebben geen autoriteit en scoren 1.

Invloed

Tot slot is naar invloed gekeken. Dit gaat om niet -legitieme macht. Hiervoor is onderzocht welke partijen betrokken zijn geweest bij de planvorming, welke inbreng zij hebben en hoe groot hun achterban is. De eerstgenoemde zaken zijn onderzocht door in interviews te vragen op welke manier de actoren betrokken zijn geweest tijdens de planvorming en door de notulen van de inspraakreacties door te nemen. Stakeholders die alleen geïnformeerd zijn over de ontpoldering en geen inspraak hadden, hebben een geringe mate van invloed en kregen score 1. Stakeholders die wel inspraak hebben gehad maar een kleine groep vertegenwoordigen krijgen score 2. Stakeholders die invloed hebben op de inrichting en het beheer in het gebied in de vorm van meedenken en meewerken en een grote achterban, krijgen score 3. Partijen die meebepalen over het gebied kregen vier punten en de eigenaar met de meeste invloed 5. Invloed hangt samen met figuur 8. Rijkswaterstaat bezit de meeste bronnen en middelen van macht en kan daarmee het meeste

invloed uitoefenen. De score is daarom 5. Deze wordt gevolgd door Staatsbosbeheer, Van Kessel die van met het beheer invloed hebben en Gemeente Werkendam en het Parkschap die door legitieme macht en samenwerkingsverbanden invloed uitoefenen (4). De agrariërs hebben invloed door samenwerkingsverbanden en kennis over het gebied (2). FREE Nature krijgt een score van 3 omdat het meewerkt aan het beheer. De agrarische vereniging heeft door omvang een urgentie en daarmee invloed. Het museum heeft invloed omdat het veel bezoekers trekt waar andere stakeholders van profiteren. Ook heeft het inspraak gehad in het ontpolderingsproces (2). Evides heeft invloed gehad in het inrichtingsproces omdat het een groot belang vertegenwoordigd. Op basis daarvan kan het eisen stellen die van invloed zijn op de besluitvoering. Het scoort daarom 3.

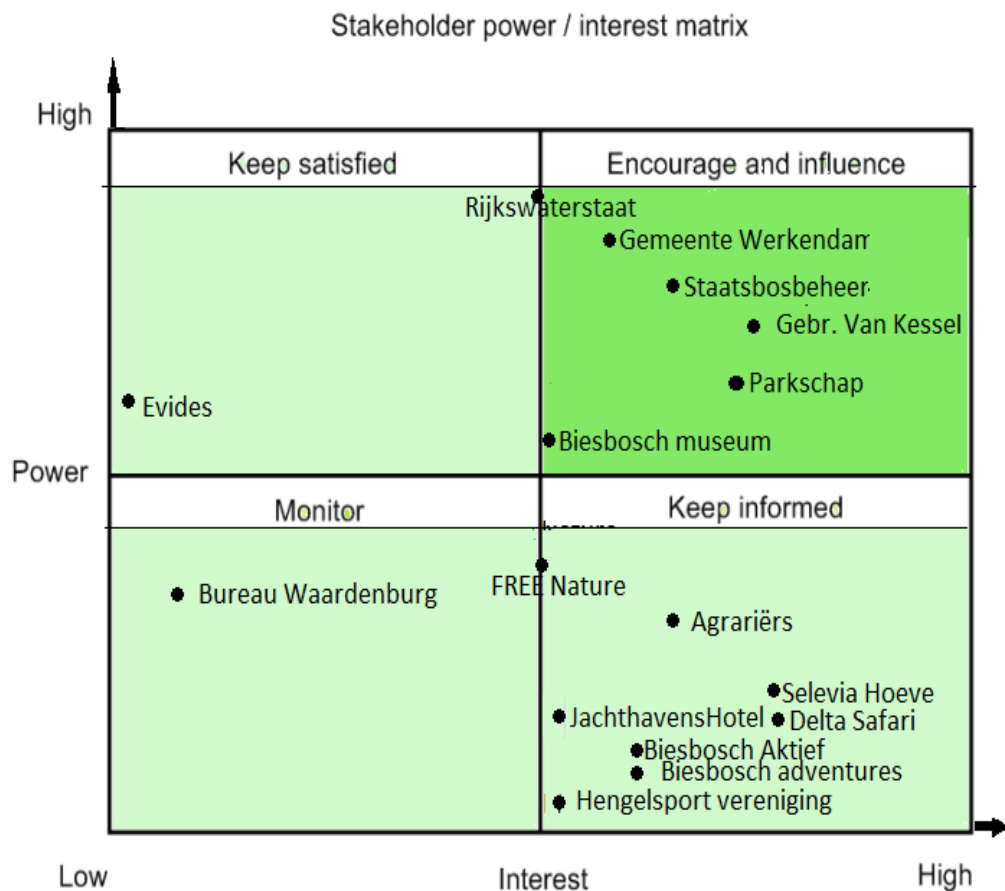
Tabel 2 Machtafweging (naar: (Mendelow, 1981)

Stakeholdernaam	Bezit bronnen	Alternatieven	Autoriteit	Invloed	Totaal	Rang
RWS	4	4	5	5	18	Hoog
SBB	3	3	4	4	14	Hoog
Van Kessel	2	3	4	4	13	Hoog
Gemeente Werkendam	3	4	4	4	15	Hoog
Parkschap	2	3	4	4	14	Hoog
Evides	2	2	2	3	9	Hoog
Biesbosch museum	1	3	2	2	8	Gemiddeld
FREE Nature	1	2	2	3	8	Gemiddeld
Agrariërs	2	2	1	2	7	Gemiddeld
BUWA	1	2	2	3	8	Gemiddeld
Selevia Hoeve	1	1	1	1	4	Laag
Hotel BB	1	1	1	1	4	Laag
Delta Safari	1	1	1	1	4	Laag
Jachthavens	1	1	1	1	4	Laag
Biesbosch Aktief	1	1	1	1	4	Laag
Biesbosch Adventures	1	1	1	1	4	Laag
Campings	1	1	1	1	4	Laag
Hengelsportvereniging Alm Biesbosch	1	1	1	1	4	Laag

De partijen met de Meeste macht zijn Rijkswaterstaat, Staatsbosbeheer, van Kessel, Gemeente Werkendam en het Parkschap. Medebeheerders FREE Nature, Buwa en de agrariërs en het museum scoren gemiddeld. De overige recreatieve ondernemingen hebben een laag machtsniveau.

Belang

De interne stakeholders uit figuur 8 hebben het meest belang bij samenwerking omdat veranderingen in de Noordwaard de meeste impact hebben op deze groep. Zij hebben vaak niet het expertise of de middelen om de gewenste verandering door te voeren maar worden er wel door geraakt. Voor de positionering van stakeholders in de power interest matrix is gekeken naar de drijfveren van betrokkenheid. Deze bestaan uit economische belangen, sociale belangen en politieke belangen. Aan de hand van de bevindingen van paragraaf 4.1. kan vervolgens de power interest matrix ingevuld worden. In tabel 3 is het resultaat hiervan te zien.

Tabel 3 Power-interest matrix naar: (Mendelow, 1981)

Tabel 3 geeft de power interest matrix weer. De stakeholders zijn hierin gepositioneerd op basis van de machtscores uit tabel 2 en hun mate van belang. Evides heeft geen economisch of sociaal belang bij samenwerking en gaf ook in het interview aan geen behoefte te hebben aan samenwerking. Omdat het een belang behartigt voor een groot aantal huishoudens en daardoor invloed heeft moet het tevreden gehouden worden. Rijkswaterstaat heeft haar belangrijkste doelstelling al behaald, waterveiligheid maar heeft financieel belang bij biobased toepassingen en politiek belang bij behoud van draagvlak. De mate van belang is daarom gemiddeld. De kleine ondernemingen en agrariërs hebben veel belang bij samenwerking, omdat deze financieel afhankelijk zijn van de Noordwaard en voor hun doelen afhankelijk zijn van overheden en stakeholders met expertise.

Tabel 3 laat zien in welke categorie de stakeholders van de Noordwaard vallen. De keystone stakeholders zijn Gemeente Werkendam, Gebr. Van Kessel, het Parkschap, het museum en Staatsbosbeheer. De stakeholders met relatief weinig macht maar een hoog belang niveau bestaat uit de recreatieve ondernemingen. Onder de stakeholders met relatief weinig macht en weinig tot gemiddeld belang vallen Bureau Waardenburg en FREE Nature.

Tabel 4 Stakeholderanalyse matrix

Stakeholder name	interests	Use of ecosystem service	Desired situation/objectives	Causes	Possible solutions	Influence rate (power) (Mendelow, 1981)	Level of interest (Mendelow, 1981)
Rijkswaterstaat	Waterveiligheid	Regulerende, ondersteunende diensten	-Biobased toepassingen -aansturing gebied	Weinig ervaring aansturing,	Samenwerken ervaren partijen,	Hoog	Laag
Gebr. Van Kessel	Beheercontract verlengen - draagvlak bewoners behouden	Regulerende, ondersteunende diensten	meer vegetatieontwikkeling, beheerkosten omlaag	Eisen mbt waterveiligheid	Rekenmodel → grens opzoeken, minder maaien	Hoog	Gemiddeld
Staatsbosbeheer	natuurwaarden versterken	Regulerende, ondersteunende, culturele diensten	Benutten natuur en recreatieve potentie gebied	Weinig stopplekken Slecht bereikbaar ov Weinig vegetatieontwikkeling	Stopplekken aanleggen Beheer afstemmen	Hoog	Hoog
BUWA	Monitoring	Regulerende, ondersteunende diensten	Meer en afwisselendere vegetatieontwikkeling	monotone en korte vegetatie	Minder maaien, grenzen opzoeken	Gemiddeld	Laag
FREE Nature	Extensief beheerd natuur	Regulerende,	Voortzetten kuddes	Geen goed beeld wensen ondernemers	Onderzoek naar wensen	Gemiddeld	Gemiddeld
Gemeente Werkendam	Recreatie	Culturele diensten	Betere afstemming, Recreatieport	Onvoldoende afstemming Geen doordacht plan	Overlegorgaan	Hoog	Hoog
Parkschap	Recreatie	Culturele diensten	Betere afstemming, meer recreatie, verdien modellen	Geen gezag over ontpolderde deel	Bijeenkomsten gehele NW (heel nw BB)	Hoog	Hoog
Evides	Drinkwater	Regulerende, ondersteunende, culturele diensten	Productie voortzetten	-	-	Gemiddeld	laag
Biesbosch museum	Educatie, vermaak	Culturele diensten	Inspelen toename bezoekers	Onvoldoende verblijfsaccommodatie, bereikbaarheid	Beter ov verbinding, veerponden uitbreiden	Gemiddeld	Gemiddeld
Logis hotel de Brabantse Biesbosch	Positieve ervaring bezoekers	Culturele diensten	Uitbreiden overnachtingplekken	Vergunningsbeleid moeizaam		Laag	Hoog
Selevia Hoeve	Paardensport, Positieve	Culturele diensten	Meer samenwerking, naamsbekendheid	Betrokkenheid slecht	Ruiterpaden aanleggen	Laag	Hoog

	ervaring bezoekers		d en recreatieve mogelijkheden uitbreiden	Geen ruiterspaden, omgeving kaal	Bijeenkomsten org. Samenwerking met kanoverhuurders eigen steiger		
Camping de Knotwilgen en wiltboom	Positieve ervaring bezoekers	Culturele diensten	Voortzetten campings, vertrouwen gemeenschap terug	Door ontwikkelingen meer argwaan particulieren	In gesprek gaan, formuleren gezamenlijk belang	Laag	Hoog
Gebr Kant (agrariers)	Productie	Productiediensten, regulerende	Voortzetten bedrijf, uitbreiden	Onduidelijkheid voorwaarden	Sneller uitgeven gronden RWS	Laag	Gemiddeld
Jachthavens	Recreatie	Culturele diensten	Onbekend	Onbekend	Onbekend	Laag	Hoog
Biesbosch Aktief	Recreatie	Culturele diensten				Laag	Hoog
Biesbosch Adventures	Recreatie	Culturele diensten	Pand erbij in de Noordwaard	Geen uitgiften vergunning door gemeente	Relatie met gemeente verbeteren	Laag	Hoog
Deltasafari	Recreatie	Culturele diensten	Activiteiten uitbreiden, meer samenwerking	Net begonnen		Laag	Hoog

4.3 Waardering stakeholders

Met 17 stakeholders van de Noordwaard zijn interviews afgelegd. De geïnterviewde zijn geselecteerd op basis van functie. Hierdoor hebben ze kennis over wat er speelt in de Noordwaard. Belangrijke onderwerpen die aan bod kwamen zijn; beleefbaarheid, samenhang participatie en communicatie. De meeste stakeholders zien de ontpolderde Noordwaard als kans voor hun bedrijvigheid. De nieuwe inrichting biedt veel nieuwe mogelijkheden voor recreatie. Als knelpunten worden vaak bereikbaarheid, voorzieningen en aansturing genoemd. In dit hoofdstuk volgt een overzicht van de kwaliteiten, knelpunten en kansen. Deze zijn voort gekomen uit interviews met stakeholders

4.3.1 Kwaliteiten

- Recreatieve kansen en mogelijkheden

De Noordwaard wordt als aantrekkelijk beschouwd, door het open karakter en de daaraan verbonden natuurwaarden. Dit biedt volop recreatieve kansen en veel ondernemingen hebben hierop ingespeeld. De recreatiemogelijkheden bestaan uit o.a. fietsen, wandelen, vogelspotten, varen en kanoën.

- Fietsend goed bereikbaar

Vooraf veel fietsers bezoeken het gebied. Dit gebeurt door zowel ouderen als gezinnen. Langs de gehele bandijk ligt een fietspad en samen met de pondverbindingen ontstaat zo een fietsronde die men vaak combineert met andere recreatievormen.

- Rijke historie

De Noordwaard verteld een verhaal van hoe de mens in de loop der geschiedenis is omgegaan met overstromingsdreiging. Door de omvang was de ontpoldering een uniek project. Het museum laat met de expositie deze geschiedenis zien.

- Natuurwaarden

Stakeholders waaronder Staatsbosbeheer, Deltasafari, Biesbosch Aktief en het Parkschap ervaren de natuurwaarden positief. Door de functie waterveiligheid kan geen successie plaatsvinden. De nieuwe inrichting met graslanden zorgt ervoor dat er veel (bijzondere) vogels in het gebied voorkomen. Dit is ook terug te zien aan het aantal vogelaars dat de Noordwaard bezoekt. De oppervlakte van het gebied is gegroeid de begrazing, vernatting en veranderingen hebben een impact op trekvisser, en onder andere de visarend profiteert van de uitbreiding.

4.3.2 Knelpunten

- Bandijk

De hoofdweg is de bandijk. Deze wordt gebruikt door iedereen die de Noordwaard bezoekt. Er ontstaan conflicten in het gebruik van de verschillende groepen. Bewoners van de Noordwaard willen snel thuis zijn terwijl vogelaars en overige gebruikersgroepen langzaam rijden om het gebied in zich op te nemen en de natuur te beleven. Parkeerhavens en fietsstopplekken worden als oplossing genoemd. Met openbaar vervoer is het gebied ook slecht toegankelijk. Op zondag rijden geen bussen en doordeweeks maar eens in het uur. Tijdens de planvorming is door het wandelnetwerk gepleit voor een voetpad naast het fietspad van de Bandijk. Deze is er niet gekomen met als resultaat dat alleen op minder makkelijk toegankelijke paden wandelmogelijkheden zijn. De ervaringen zijn dat deze niet vaak gebruikt worden.

- **Vegetatieontwikkeling**

Veel Stakeholders ervaren de vegetatie in het doorstroomgebied als te kaal en monotoon en zien deze graag verder ontwikkelen. Er is echter nog onduidelijkheid over waar dit mogelijk is, gezien de doorstroomeisen van Rijkswaterstaat. Als dit onderzocht is, kan ook naar mogelijkheden gekeken worden voor extensieve recreatie.

- **Aansturing**

Onder andere Rijkswaterstaat, het Parkschap en het hotel geven aan dat de huidige aansturing niet voldoet. Het gebied is opgeleverd en het voldoet aan de doorstroomeisen. Sommige ondernemers geven aan het gevoel te hebben dat Rijkswaterstaat als het ware verdwenen is uit het gebied. Ook heerst onduidelijkheid over vergunningen.

- **Samenhang**

Stakeholders waaronder Gemeente Werkendam vinden dat het doorstroomgebied en de kleine Noordwaard beter op elkaar aangesloten moeten worden in het beleid. In de huidige situatie valt de Biesbosch onder het beheer van Staatsbosbeheer en de grote Noordwaard onder dat van Van Kessel met als eigenaar Rijkswaterstaat. Bezoekers van het gebied zien niet wanneer ze zich in welk gedeelte bevinden. Informatiepanelen, wandelkaarten etc, zouden daarom beter op elkaar afgestemd mogen worden. Ook in sociaal opzicht is minder cohesie. De ontpoldering heeft gebracht in de gemeenschap waardoor particulieren

- **Conflicterende belangen**

Uit de gesprekken blijkt dat niet elke stakeholder dezelfde belangen heeft. Sommige recreatieve bedrijven willen dat het gebied meer recreanten trekt, terwijl andere dit juist als bedreiging zien van de kwaliteit rust. Het museum heeft baat bij uitbreiding van de dienstregeling van bussen op zondag terwijl de gelovige gemeenschap dit als rustdag wil behouden. Agrariër Kant geeft als nadeel aan dat de populatie vogels toeneemt, zo heeft zijn bedrijf meer last ganzen. Staatsbosbeheer en het Parkschap ervaren de toename van het aantal vogels juist positief.

4.3.3 Kansen

- **Ontwikkeling van de recreatieport**

De recreatieport is een gebied aangeduid voor recreatievoorzieningen, met max 140 verblijfseenheden, mogelijkheden voor een Jachthaven met maximaal 400 ligplaatsen, wellness, groepsaccommodatie etc. Dit zorgt voor zonering en minder overlast op andere plekken. Voorwaarde voor de uitbesteding is een goed bedacht integraal plan passend binnen het gebied.

- **Toegankelijkheid verbeteren**

Het knelpunt van bereikbaarheid kan omgevormd worden in kansen. Deze liggen vooral in het verbeteren van wandelpaden vooral langs de randen van het gebied, zodat minder verstoring van vogels optreedt. Door meer parkeervoorzieningen en betere busverbinding kan inspeeld worden op de grote groep recreanten van het museum. De conflicten op de Bankijk kunnen verholpen worden door middel van Parkeerhavens en fietsstopplekken. Tot slot vormen de aanbesteding van nieuwe pontverbindingen fietsverhuur een kans voor de bereikbaarheid.

- **Nieuw aansturingsmodel**

Het Parkschap NP De Biesbosch, is bezig met het opstellen van een nieuw aansturingsmodel (governance model) om projecten beter te laten aansluiten op elkaar als onderdeel van de Biesbosch. Hierop kan ingehaakt worden door ook alle stakeholders te betrekken en zo de afstemming van projecten te verbeteren.

- **NLDelta: Nationaal park van wereldklasse**

Het ministerie van Economische Zaken ontwikkelt voor de Nationale Parken een sterk merk met internationale allure en bijbehorende standaard. Binnen het Programma Nationale Parken van Wereldklasse werken 15 partners waaronder het ministerie, samen aan de invulling hiervan. Onder meer door het verbeteren van de kwaliteit en toegankelijkheid van het gebied en om de gebieden in binnen- en buitenland op de kaart te zetten. De Biesbosch valt onder NLDelta en was een van de winnaars van de verkiezing 'Mooiste Natuurgebied' van dit programma. Dit biedt daarmee ook kansen voor de Noordwaard.

- **Participatie en samenwerking**

Participatie is in opkomst en veel stakeholders zien dit dan ook als kans. Zij zoeken meer samenwerking. Zo wil Gemeente Werkendam meer afstemming over de begrazing met FREE Nature. De manier van beheer is zeer bepalend voor beeldkwaliteit. Het Parkschap kijkt naar samenwerking met Evides. Als belangrijke speler in het gebied heeft dit bedrijf namelijk invloed door die spaarbekkens, terwijl het een op zichzelf staande organisatie is. Ze zouden mensen meer over de Biesbosch kunnen informeren en interesseren en een grotere bijdrage leveren. Sjaak Baelde geeft aan met alle particulieren eens in de zoveel tijd bijeenkomen te willen komen om de gezamenlijke doelen en belangen te bespreken. Op die manier herstelt het vertrouwen. Delta Safari kijkt naar samenwerking met FREE Nature. In de schuur willen ze een ruimte inrichten voor opvang van groepen. Omdat FREE Nature ook excursies organiseert zouden die dat ook als startpunt kunnen gebruiken.

5. Advies

Uit de inventarisatie bleek dat participatie diverse voordelen kent. Zo zorgt het voor het dichten van de kloof tussen burger en bestuurder, vergroten van het probleemoplossend vermogen, verhogen van kwaliteit van het beleid, vergroten van het draagvlak en versnellen van het beleidsproces. Uit de interviews blijkt een grote vraag naar duidelijkheid over aansturing en vraag naar participatie.

5.1 Vastgesteld beleid

Participatief beleid is mogelijk zolang het huidig vastgesteld beleid daarin meegenomen wordt. Het volgende beleid is van invloed op de Noordwaard:

- Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte

Hierin is het ruimtelijke en mobiliteitsbeleid van het Rijk opgenomen. Het schetst hoe Nederland er in 2040 uit moet zien: concurrerend, leefbaar en veilig. Voor de Noordwaard is dit relevant omdat het hoofdnet van wegen, spoorwegen en vaarwegen instant gehouden moet blijven om het functioneren van het mobiliteitssysteem te waarborgen. Verder vervult het gebied een rol in preventie tegen overstromingen van het hoofdwatersysteem, die rol moet gewaarborgd blijven. Bijna het gehele plangebied behoort tot de EHS. Binnen de EHS zijn nieuwe projecten, plannen en handelingen met een significant negatief effect op de kenmerken en waarden van de EHS niet toegestaan, tenzij er sprake is van een groot openbaar belang en reële alternatieven ontbreken (Gemeente Werkendam, 2015).

- Waterbeleid

Vanuit de kaderrichtlijn water en het nationaal waterplan moet aan diverse richtlijnen en eisen worden voldaan. In het onderzoeksgebied zijn waterpartijen en lopen aanwezig waarbij de waterhuishoudkundige en waterbergende functie behouden moet blijven. Het gehele gebied is aangewezen als rivierbed. Hierdoor zijn bepaalde werken en werkzaamheden vergunningplichtig en geldt een bouwverbod voor bouwwerken die niet ten dienste van de waterstaatkundige functie zijn. Alleen riviergebonden activiteiten zijn toegestaan. Wel mogen bestaande woningen en schuur van Staatsbosbeheer met 10% uitbreiden. Het waterwinningbedrijf mag maximaal 40% van het toegekende bouwvlak bebouwen. Daarnaast is het doel dat in 2027 de KRW-doelstellingen voor de waterkwaliteit worden gehaald (Gemeente Werkendam, 2015).

- Provinciaal beleid

In de ruimtelijke structuurvisie van de provincie is aangegeven dat er geen ruimte is voor (grootschalige of intensieve) ontwikkelingen, die niet passen binnen de doelstellingen voor de EHS en beheer/herstel van de waterstructuren. De ontwikkeling van extensieve recreatie die zich richt op de beleving van natuurgebieden is goed mogelijk (Gemeente Werkendam, 2015).

5.2. Strategie

Mits aan bovenstaand beleid voldaan wordt is er ruimte voor participatie. Gebiedseigenaar Rijkswaterstaat kijkt naar de mogelijkheden. Stakeholders zien Rijkswaterstaat als belangrijkste stakeholder, omdat het de meeste macht heeft. Zij missen echter aansturing, iemand die de taak op zich neemt. Als eigenaar van de Noordwaard komt Rijkswaterstaat het meest in aanmerking voor de rol als initiatiefnemer. Maar de gemeente geeft aan het initiatief te willen nemen in samenwerking met het Parkschap.

De stakeholder analyse uit hoofdstuk 3.7-10 laat zien in welke categorie de stakeholders van de Noordwaard vallen. Bij elk van deze categorieën hoort een eigen aanpak voor participatie. Het advies voor de keystoneholders is actief betrekken. Deze groep heeft de potentie een significante invloed uit te oefenen op de strategie van verandering. Wanneer deze niet tevreden zijn hebben ze de macht om de verandering tegen te houden. De keystoneholders zijn Gemeente Werkendam, Gebr. Van Kessel, het Parkschap, het museum en Staatsbosbeheer. De stakeholders met relatief weinig macht maar een hoog belang niveau moeten adequaat geïnformeerd blijven. Deze groep bestaat uit de recreatieve ondernemingen. In mindere mate moeten ook de stakeholders met relatief weinig macht en weinig tot gemiddeld belang geïnformeerd blijven. Hieronder vallen Bureau Waardenburg en FREE Nature.

Om de participatie te bevorderen moet gezocht worden naar gezamenlijke doelstellingen, zodat daaruit een strategie ontstaat. In tabel 5 staan doelstellingen van de participatie en hoe de keystoneholders daar tegenover staan. Groen staat voor positief, grijs voor neutraal en rood betekent dat dit (mogelijk) in strijd is met het belang van de stakeholder.

Tabel 5 participatiedoelen

	Rijkswaterstaat	Van Kessel	Parkschap	Gemeente	Biesbosch museum	Staatsbosbeheer	Overige stakeholders
Aansturing							
Doorstroombandijk bevorderen (met o.a. parkeerhavens)							
Samenwerking ondernemers bevorderen							
Parkeerhavens en fietsstopplekken							
Vegetatieontwikkeling							
Afstemming Biesbosch met Noordwaard (o.a. (Bewegwijzering)							

Bereikbaarheid met ov verbeteren							
----------------------------------	--	--	--	--	--	--	--

Er zijn weinig doelen die tot conflicten kunnen leiden. Voor parkeerhavens, en vegetatieontwikkeling is eerst onderzoek nodig of dit niet in strijd met de doorstroomeisen is. Alle stakeholders hebben baat bij aansturing. Door te zorgen voor meer betrokkenheid van stakeholders kan op financieel en maatschappelijk gebied winst behaald worden.

Om deze doelstellingen te behalen ligt voor elke stakeholder een opgave. Tabel 4 laat per stakeholder taken en rollen zien.

Tabel 4 Mogelijke rol en - taakverdeling

Stakeholder	Taak	Rol	Communicatievorm	Profijt/trigger
Rijkswaterstaat	-Vergadering inplannen, contact opnemen stakeholders -doorstroomgebied bepalen, toetsen plannen -Vergadering leiden	-Initiatiefnemer - beoordelaar	-Jaarlijkse vergadering organiseren met stakeholders Noordwaard: uitwisselen visies en wensen	-Positieve stakeholders dragen bij aan kwaliteit hele project, aanzien, status.
Parkschap	- Vergadering bijwonen Biesbosch gastherennetwerk op de hoogte houden - Wandelen en fietsen promoten -Verbinding zoeken tussen partijen	-Beleidsmaker, - aanspreekpunt gastheren -Promotie Noordwaard	-Stakeholders: vergadering -Wandelaars fietsers: flyers beleefbaarheid. -Informatievoorziening intranet voor gastheren website	-Parkschap streeft naar NP van Wereldklasse. Beleefbaarheid gebied, meer bezoekers = meer inkomsten beleef en geef fonds -Betere verbinding NW BB: status NP wereldklasse -Duurzaam gebruik gebied -Bewegwijzering overal hetzelfde -Meer verbindingen
Gemeente Werkendam	- Beleid afstemmen - Vergunningsbeleid - Initiatief en financiële ondersteuning bieden voor plaatsen borden, parkeerhavens	Vergunningsverlener, beleidsmaker	-Vergadering bijwonen en delen op de website	-Meer inkomsten ondernemers -Meer bezoekers gemeente - Minder klachten
Museum	- Vergadering bijwonen	-Zorgen voor educatie, promotie	-Bijwonen vergadering Taak naar bezoekers: Website, flyers in het museum -Meer excursies over ontstaan	-Meer bezoekers, betere doorstroom
Van Kessel	- Beleid afstemmen - Uitvoeren beheer in samenspraak met SBB	-Beheerder, beleidsadviseur	Vergadering bijwonen Communicatie bezoekers via mail SBB, Parkschap museum	-Behoud contract, draagvlak

Staatsbosbeheer	- Beleid afstemmen - Adviseren aan van Kessel afstemming Biesbosch en Noordwaard	-Adviseur beheer en beleid -Meekijken -Excursies organiseren	-Vergadering bijwonen -Contact naar publiek via social media in samenspraak Van Kessel	-Versterking natuurwaarden Biesbosch
Overige ondernemingen	- Vergadering bijwonen	-Bijdrage leveren aan discussie, ideeën, wensen uitwisselen.	-Deelname aan bijeenkomst gastherennetwerk -Bijwonen vergadering -intranet checken	-Invloed in besluitvorming Samenwerking met ondernemers arrangementen, meer bezoekers
BUWA	-Monitoring, ecologisch advies	Expert op aanvraag RWS van Kessel	Rapportage	-Opdracht
FREE Nature	-Vergadering bijwonen	Op achtergrond, luisteren naar advies		-Draagvlak begrazing
Evides	-	Externe stakeholder	Moet tevreden gehouden worden, peilen	

Rijkswaterstaat bezit de macht om de overige stakeholders aan te sturen en kan door het organiseren van jaarlijkse vergaderingen met alle overige stakeholders ervoor zorgen dat de afstemming verbetert. Positieve stakeholders dragen bij aan het totale beeld van het vooruitstrevende project van de ontpoldering door Rijkswaterstaat en daarmee tot de status en het aanzien van Rijkswaterstaat. Overige stakeholders kunnen Rijkswaterstaat hiermee triggeren. Bovendien moet het onderzoeken in hoeverre er nog ruimte is voor vegetatieontwikkeling. Hiervan kan het bedrijf profiteren omdat er dan minder beheerkosten zijn voor maaien. Om een zo groot mogelijke bereik te hebben moet Rijkswaterstaat een mail sturen met daarin datum en tijdstip van de bijeenkomst. Op deze manier kunnen belanghebbende zelf bepalen of ze aanwezig willen zijn.

Het Parkschap streeft naar een Nationaal Park van wereldklasse positieve stakeholders dragen hieraan bij. Het bezit de positie om het gebied te promoten voor wandelaars en fietsers, zodat er meer bezoekers komen. Dit levert voor de recreatieve ondernemingen meer inkomsten op. Het Parkschap is te triggeren door het feit dat meer bezoekers meer inkomsten kan opleveren voor park. Bijvoorbeeld aan ondernemers een bijdrage vragen voor het beleef en geffonds. Dit draagt ook bij aan de status van het nationaal park.

Gemeente Werkendam kan in de vergadering samen met het Parkschap en Staatsbosbeheer en beheerders van de Noordwaard de bebording afstemmen. De gemeente bezit de financiële middelen om deze te plaatsen en is te triggeren voor het feit dat het bijdraagt aan toeristische en economische ontwikkeling van het buitengebied. Ook kan het bijdragen aan de doorstroom door parkeerhavens aan te leggen op de Bandijk. Meer communicatie en samenwerking draagt bovendien bij om de lopende projecten van de gemeente sneller af te handelen zoals: het plaatsen van informatie panelen, oversteekplaatsen wild en aanleggen van de wandelknooppunten. Ook vergroot het draagvlak en dicht het de kloof tussen de bewoners, ondernemers en de gemeente.

Van Kessel kan van deze vergadering gebruik maken om te kijken naar mogelijkheden van verandering van beheerstrategie. Het heeft al contact met Rijkswaterstaat en de beheerders van de Noordwaard komen al jaarlijks bij elkaar. In samenspraak met Rijkswaterstaat en Staatsbosbeheer moet in de vergadering gekeken worden naar mogelijkheden om de vegetatiestructuur en het beheer aan te passen zodat natuurwaarden versterkt worden. Hiervan profiteert Staatsbosbeheer. Van Kessel kijkt al naar mogelijkheden en als Rijkswaterstaat hier toestemming voor geeft kan tot actie worden overgegaan.

De kleinere ondernemingen in de Noordwaard zoals de Seleviahoeve, Biesbosch Aktief, Biesbosch Adventures, Hotel de Brabantse Biesbosch, de jachthavens, campings en de agrariërs verkeren in de

positie van weinig macht en inspraak terwijl deze veel belang hebben bij betrokkenheid. Door deel te nemen aan de jaarlijkse vergadering krijgen deze meer invloed in de vorm van inspraak. Ze gaven in interviews aan meer samenwerking te willen tussen ondernemers. Wanneer deze ondernemers naar de vergaderingen komen ontstaat meer contact en daaruit ontstaan samenwerkingsverbanden tussen ondernemers. Dit kan leiden tot bijvoorbeeld gezamenlijke arrangementen. Op financieel en sociaal gebied profiteren ondernemers daarvan. Om ervoor te zorgen dat de ondernemers de vergadering bezoeken is een communicatiemiddel nodig met veel bereik. Naast uitnodiging, extra communicatie nodig, een facebook pagina kan daaraan bijdragen.

Op grond van bovenstaand advies vindt een verschuiving plaats van stakeholders in de Power interest- matrix. De kleine ondernemingen die veel belang hebben krijgen meer macht in de vorm van invloed. Hierdoor verschuiven deze omhoog in de matrix. Het advies dat daarom nu geldt is actief aanmoedigen om mee te denken en te beïnvloeden zodat de participatiedoelen uit tabel 5 behaald worden. Rijkswaterstaat heeft nu als belangpositie in de matrix gemiddeld. Het is gunstig als deze verschuift naar hoog belang, door het inzien van het belang van afstemming tussen stakeholders ter bevordering van draagvlak en aanzien van het project en daarmee Rijkswaterstaat zelf.

6. Discussie

Om een indruk te krijgen hoe stakeholders de inrichting en betrokkenheid ervaren is in dit onderzoek gebruik gemaakt van semi-structured interviews. Dit een passende methode voor het bestuderen van menselijke percepties, -meningen en emotioneel gevoelige onderwerpen (Harrell, 2009). Ook is het bij deze methode mogelijk op zaken te focussen die betekenisvol zijn voor de participant (Harrell, 2009). Weinig kennis over het onderwerp bij deelnemers vormt geen obstakel voor deze manier van interviewen (Kallio, 2016).

Toch heeft deze methode twee beperkingen die in acht genomen moeten worden. De externe validiteit en ecologische validiteit. Om een algemeen beeld te schetsen hoe stakeholders de Noordwaard ervaren moeten voldoende respondenten gebruikt worden. Door literatuuronderzoek, KVK-inschrijvingen door te nemen en rond te vragen kwam een lijst van 20 Stakeholders. Omdat niet elke stakeholder tijd kon vrijmaken voor een interview komt het totaal aan geïnterviewde uit op 17. De steekproefgrootte is voldoende en daarmee is een betrouwbaar beeld geschetst over hoe stakeholders de Noordwaard ervaren. Er moet wel in acht genomen worden dat niet-geïnterviewden stakeholders nog nieuwe informatie hadden kunnen benoemen.

Wanneer mensen buiten hun vertrouwde omgeving geïnterviewd worden zijn zij geneigd minder eerlijk te antwoorden. Alle interviews hebben in een voor de geïnterviewde betrouwbare omgeving plaatsgevonden en daarmee is het resultaat valide.

Uit de resultaten van de interviews kwam naar voren dat veel stakeholders betrokkenheid als kans zagen, dit is in overeenstemming met wat uit de literatuur al naar voren kwam: participatie is in opkomst. Dit bleek ook uit interviews met Rijkswaterstaat, Gemeente Werkendam en het Parkschap.

Met betrekking tot de analysemethode zijn bepaalde beperkingen van kracht.

Power en interest is relatief en dynamisch. Low-interest of power wil niet zeggen dat een stakeholder helemaal geen macht of belang heeft, maar dat in verhouding andere stakeholders hiervan meer bezitten. Een stakeholder kan in de ene situatie een hogere machtspositie/belangpositie hebben dan in de andere. Om 'macht' te bepalen is gebruik gemaakt van een vijf puntenschaal. Dit zijn geen harde cijfers maar het geeft wel een indicatie hoe de machtsverdeling eruitziet. De resultaten van deze methode komen overeen met de resultaten van de interviews. Daarin werd Rijkswaterstaat ook gezien als grootste machthebber en de gemeente, het Parkschap, Staatsbosbeheer, het museum en van Kessel vaak als belangrijke stakeholders gezien. Hieruit kan geconcludeerd worden dat deze stakeholders inderdaad de keystone stakeholders zijn. De methode voor het bepalen van macht met de 5 puntenschaal is afkomstig van het onderzoek van Mendelow. De bronnen van macht worden daarin omschreven, maar het bevat geen concrete strategie voor het kwantificeren. In dit onderzoek is daarom zelf een puntenschaal opgesteld op basis van inzichten uit literatuur. Op basis van deze uitkomst zijn de stakeholders in de matrix ingedeeld en is advies gegeven. Een keuze voor een andere methode kan tot andere uitkomsten leiden.

Op basis van de uitkomst van de power-interest matrix is bovendien in het advies gekozen om zowel de stakeholders met veel macht en belang als die met weinig macht, maar veel belang te betrekken.

Het huidige onderzoek is aanvulling op bestaande kennis over de Noordwaard en biedt nieuwe perspectieven over hoe stakeholders de Noordwaard ervaren en het bevestigt dat er inderdaad vraag is naar samenwerking en participatie. In de nieuwe inrichting was nog geen stakeholderonderzoek gedaan. Op basis van dit onderzoek zouden de stakeholders met veel macht en belang in de toekomst gezamenlijk de strategie moeten bepalen van de Noordwaard door middel van een jaarlijkse vergadering.

7. Conclusie

In dit onderzoek is gezocht naar een antwoord op de vraag: 'Op welke wijze kan stakeholderparticipatie bijdragen aan verbetering van het natuurlijk kapitaal in de Noordwaard?'

Hiervoor is een kwalitatief onderzoek uitgevoerd naar stakeholderwaardering en participatie. Het onderzoek bestond uit drie onderdelen een literatuurstudie, analyse en advies.

Uit de inventarisatie bleek dat de Noordwaard voor de ontpoldering een landbouwgebied was en in het kader van ruimte voor de rivier omgevormd is tot een zoetwatergetijdengebied. In de nieuwe situatie wordt het gebied beheert door middel van begrazing en een maaibeleid ter bevordering van de doorstroom, ruimtelijke kwaliteit, natuurwaarden en economische waarden. Verder wees literatuur uit dat overheden steeds meer moeite hebben zich te legitimeren en dat participatief beleid in opkomst is. Het zorgt voor meer draagvlak en innovatieve en creatieve ideeën. De ecosystemen van de Noordwaard leveren voordelen aan de mensheid. Rijkswaterstaat gebruikt de regulerende ecosysteemdiensten van de Noordwaard in de vorm van bescherming tegen wateroverlast. De recreatieve ondernemingen profiteren van de culturele diensten. FREE Nature, de agrariërs en Evides benutten de productiediensten voor respectievelijk voedsel voor vee en drinkwater en omwonenden profiteren van de maatschappelijke baten van de natuurlijke inrichting.

Een semi structured interview in een vertrouwde omgeving zorgt voor interactie tussen de interviewer en deelnemer, biedt ruimte om door te vragen en ruimte voor uitdrukking van emoties en reacties bij deelnemers en is daarom een geschikte methode om te achterhalen hoe stakeholders tegenover de nieuwe situatie van de Noordwaard staan. In interviews gaven stakeholders aan de recreatieve potentie, bereikbaarheid per fiets, rijke historie, en natuurwaarden als positief gezien te ervaren. Minder tevreden zijn stakeholders over de afstemming van voorzieningen tussen de Biesbosch en de Noordwaard, auto doorstroom van de Bandijk, de huidige aansturing en betrokkenheid.

Vervolgens is door middel van een power- interest matrix onderzocht welke stakeholders de meeste macht hebben en welke het meest belang hebben bij participatie. Hieruit kwamen het Parkschap, gemeente Werkendam, Van Kessel, het Biesbosch museum en Staatsbosbeheer als keystone stakeholders naar voren. Hieruit kan geconcludeerd worden dat bij deze stakeholders kansen zitten voor participatie.

Het advies is dat Rijkswaterstaat het initiatief neemt een jaarlijkse vergadering te organiseren voor alle stakeholders van de Noordwaard.. Wanneer deze niet tevreden zijn hebben ze de macht om de verandering tegen te houden. Ze hebben de potentie een significante invloed uit te oefenen om de Noordwaard in de toekomst aan te laten sluiten op de behoeften van de gebruikers. Participatie vanuit deze groep biedt kansen voor verbetering van de beleefbaarheid van het natuurlijk kapitaal. De stakeholders met weinig macht een veel belang moeten bij deze vergadering betrokken worden, zodat meer draagvlak ontstaat.

Stakeholderparticipatie door zowel de stakeholders met veel macht en belang als weinig macht en veel belang door middel van een jaarlijkse vergadering draagt bij aan meer samenwerkingsverbanden, betere aansturing, betere afstemming meer samenwerking tussen ondernemers, promotie en aanzien van het gebied. Daarmee zorgt het voor meer tevreden stakeholders en verbetering van het draagvlak en natuurlijk kapitaal van de Noordwaard.

8. Aanbevelingen

Op basis van de bevindingen wordt aanbevolen dat de keystoneholders zo snel mogelijk samen komen met Rijkswaterstaat en eens per jaar een bijeenkomst inplannen. Van daaruit kan een gezamenlijke strategie gevormd worden die inspeelt op de behoeften van afstemming. Om de belanghebbende tevreden te houden moet regelmatig gepeild worden hoe zij tegenover de ontwikkelingen staan.

Vanuit de recreatieve ondernemingen is veel vraag naar samenwerking. Hiervoor moeten bijeenkomsten georganiseerd worden. Het Parkschap heeft een gastherennetwerk waar veel ondernemingen van de Biesbosch lid van zijn. Aan alle recreatieve bedrijven van de Noordwaard wordt geadviseerd hier lid van te worden. Dit netwerk kan dan dienen als overlegorgaan van de ondernemers. Als Keystoneholder kan het Parkschap vervolgens dit meenemen in het beleid. Het Parkschap NP de Biesbosch, is bezig met het opstellen van een nieuw aansturingmodel om projecten beter te laten aansluiten op elkaar als onderdeel van de Biesbosch. Dit is een ontwikkeling die inspeelt op de vraag naar betere afstemming met bebording, wandelkaarten etc. Tijdens de opstelling hiervan wordt aanbevolen de keystoneholder uit dit onderzoek actief te betrekken.

De Biesbosch is onderdeel van NL Delta en heeft daarmee de ambitie een nationaal park van wereldklasse te worden. In het kader hiervan hebben het Parkschap en Staatsbosbeheer verschillende projecten lopen om beter in te spelen op de verwachte toename van bezoekers van het deltagebied. Het is aan te bevelen dat ook de Noordwaard hierop inspeelt.

Stakeholders zijn dynamisch. De machtspositie en belangpositie van stakeholders verandert in de loop der tijd en er kunnen verdwijnen of nieuwe bijkomen. Aanbevolen wordt daarom om eens per jaar de stakeholders te scannen. Dit kan gedaan worden op dezelfde manier als in dit onderzoek, door te kijken naar KVK-inschrijvingen, gemeentegids en rondvragen.

Het grootste gedeelte van de stakeholders heeft belang bij ontwikkelingen op het gebied van recreatie in combinatie met natuur en speelt daar ook op in. De hoofdfunctie van het gebied is echter waterveiligheid en mag niet in het geding komen. Vervolgonderzoek is nodig naar de mogelijkheden van vegetatie in relatie met doorstroomgebied. Van daaruit kijken of er nog ruimte is voor meer afwisseling in vegetatie en voor extensieve recreatie. ER vinden al onderzoeken plaats met berekeningen hoeveel ruimte er nog is.

Vanuit de bevindingen wordt aanbevolen dat de gemeente het vergunningsbeleid heroverweegt. Het is niet zeker of de recreatieport zich gaat ontwikkelen en stakeholders die als bedrijf willen uitbreiden krijgen geen vergunningen.

Dit onderzoek richtte zich niet op bewoners. Vervolgonderzoek is nodig naar hoe bewoners de betrokkenheid en inrichting ervaren. Dit kan ook gedaan worden aan de hand van semi-structured interviews.

Bibliografie

- Albert, C. S. (2017). An economic perspective on land use decisions in agricultural landscapes: Insights from the TEEB Germany Study. *Elsevier*, 69-78.
- Armstrong, P. C. (2007). *Ecosystem-Service science and the way forward for conservation*. 21:1383-1384: *Concerv.Biol.*
- Baelde, S. (2017, Mei 4). Ontpolderde Noordwaard. (E. Van Buren, Interviewer)
- Boskalis. (2015). *Ontpoldering Noordwaard op hoofdlijnen*.
- Boudewijn, T. (2017, Mei 17). Ontpolderde Noordwaard. (E. Van Buren, Interviewer)
- Bratman, G. H. (2012). The impacts of nature experience on human cognitive function and mental health. *The New York Academy of Sciences*, 118-136.
- Burger, P. (2017, Mei 21). Ontpolderde Noordwaard. (E. Van Buren, Interviewer)
- De Graaf, L. (2009). Is interactief beleid nu een instrument of is het democratisch? *Bestuurswetenschappen*, 54(2), 52-59.
- De peuter, W. B. (2010). *Kosten- Batenanalyse Van participatief beleid*. Katholieke universiteit Leuven.
- Den Braven, M. (2017, Mei). Ontpolderde Noordwaard. (E. Van Buren, Interviewer)
- Dijkman, W. E. (2011). *Ondernemend beheren in het doorstroomgebied Noordwaard*. Culemborg: CLM Onderzoek en Advies BV.
- Edelenbos, J. M. (1998). *Spanning in interactie. Een analyse van interactief beleid in lokale democratie*. Amsterdam.
- Ernest, D. (2017, Mei 10). Ontpolderde Noordwaard. (E. Van Buren, Interviewer)
- FREE Nature. (2017, mei 22). *Welkom*. Retrieved from Freenature.nl: <http://www.freenature.nl/free/>
- Galletta, A. (2013). *Mastering the semi-structured interview and beyond: from research design to analysis and publication*. NYU press.
- Gebroerders van Kessel. (2015). *DKP Flora en Fauna- De Noordwaard*.
- Gemeente Werkendam. (2015). *Bestemmingsplan Zoetwatergetijdengebied Noordwaard*.
- Gemeente Werkendam. (2015). *Nota van inspraakreacties en wettelijk vooroverleg BP Zoetwatergetijdengebied Noordwaard*. Harrell, M. M. (2009). *Data Collection Methods: Semi-Structured Interviews and Focus Groups*. Santa Monica, CA: RAND Corporation.
- Hercules, E. (2017, Mei 10). Ontpolderde Noordwaard. (E. Van Buren, Interviewer)
- Kallio, H. P. (2016). Systematic methodological review: developing a framework for a qualitative semi-structured interview guide. *JAN*, 2954-2965.
- Kant, J. (2017, Mei 4). Ontpolderde Noordwaard. (E. Van Buren, Interviewer)
- Karsten, G. B. (2015). *Ecosystem services*. Berlijn: Springer.

- Ketelaars, H. (2017, Juni 7). Ontpolderde Noordwaard. (E. v. Buren, Interviewer)
- Mason, J. (2002). *Qualitative Research*. Sage Publications.
- Melman, T. V. (2011). *Ecosystem services in the Netherlands: an exploration of their significance and prospects*. Wageningen: Statutory Research Tasks Unit for Nature and the Environment.
- Mendelow, A. L. (1981). *Environmental Scanning--The Impact of the Stakeholder Concept*. ICIS 1981 Proceedings.
- Millennium Ecosystem Assessment. (2005). *Ecosystems and Human Well-being: Synthesis*. Washington, DC.: Island Press.
- Parkschap Nationaal Park de Biesbosch. (2015, januari). *Biesboschverordening*. Retrieved from www.np-debiesbosch.nl: <https://np-debiesbosch.nl/wp-content/uploads/2015/01/Biesboschverordening.pdf>
- Parkschap Nationaal Park De Biesbosch. (2017, Mei 9). *Parkschap nationaal park de Biesbosch*. Retrieved from <http://np-debiesbosch.nl>: <http://np-debiesbosch.nl/organisatie/parkschap-nationaal-park-de-biesbosch/>
- Programmadirectie Ruimte Voor De Rivier. (2016). *Verantwoordingsrapportage ruimtelijke kwaliteit Ontpoldering Noordwaard*.
- Projectbureau Noordwaard. (2010). *Milieueffectrapport Planstudie Ontpoldering Noordwaard*.
- Projectbureau Noordwaard en consortium. (2010). *Toelichting Rijksinpassingsplan Ontpoldering Noordwaard*. Ministerie van Verkeer en Waterstaat.
- Pröpper, I. S. (2001). Interactieve beleidsvoering: typering, ervaringen en dilemma's. *Bestuurskunde jaargang 7 nummer 7*, 292-301.
- Reijnierse, J. L. (2017, Mei 15). Ontpolderde Noordwaard. (E. v. Buren, Interviewer)
- Rijkswaterstaat. (2017, April 14). *Over ons*. Retrieved from [Rijkswaterstaat.nl](http://www.rijkswaterstaat.nl): <https://www.rijkswaterstaat.nl/over-ons>
- Rook, A. (2017, Mei 11). Ontpolderde Noordwaard. (E. Van Buren, Interviewer)
- Van Beek, P. (2017, Mei 22). Ontpolderde Noordwaard. (E. Van Buren, Interviewer)
- Van der Es, T. (2017, mei 2). Noordwaard. (E. van Buren, Interviewer)
- Veeneklaas, F. (2012). *Over ecosysteemdiensten: Een afbakening*. Wageningen: Alterra Wageningen UR.
- Velter, M. R. (2016). *Sustainable business models enhancing ecosystem services in the Noordwaard*. Maastricht University ICIS.
- Venus, P. (2017, Mei 6). Ontpolderde Noordwaard. (E. Van Buren, Interviewer)
- Wallace, K. (2007). Classification of ecosystem services: Problems and solutions. *BIOLOGICAL CONSERVATION*, 2 3 5 –2 4 6.

Bijlage 1 Lijst met Stakeholders

Stakeholders	Gebruik NW
Rijkswaterstaat	Overstromingsgebied
Staatsbosbeheer	Natuurontwikkeling
Gebr. Van Kessel	Beheer/natuurontwikkeling
Free nature	Begrazing/ natuurontwikkeling
Biesbosch museum	Educatie
Parkschap	Recreatie
Natuur en vogelwacht	Recreatie
Selevia hoeve (manage, evenementen, camping)	Recreatie
Natuurkampeerterrein De Knotwilg	Recreatie
Logis hotel de Brabantse Biesbosch	Horeca
Vogelwerkgroep Biesbosch	Recreatie
Hotel-restaurant en jachthaven van Oversteeg	Horeca
Jachthaven de Steur	Recreatie
Waterwinbedrijf Brabantse Biesbosch spaarbekken	Drinkwatervoorziening
Federatie de Alm Biesbosch	Recreatie
Historische Vereniging Werkendam en de Werke	Educatie
Biesbosch Adventures	Recreatie
Café Vissershang	Horeca
Agrarische vereniging	Voedselproductie
Bureau Waardenborg	Monitoring

Bijlage 2 Vragenlijst

Topic 1: Huidig gebruik en mening over inrichting

- Op welke wijzen gebruikt uw organisatie/bedrijf/u het gebied? (activiteit, frequentie)
- Hoe ervaart u nieuwe inrichting van de Noordwaard? (Denk aan bereikbaarheid, recreatie, onderlinge samenhang, samenwerking betrokkenheid etc.)
- Hoe ervaart uw klanten/leden/betrokkenen dit?
- Welke kansen voor verbetering zijn er volgens u in het gebied? (Denk aan inrichting, bereikbaarheid, recreatie, onderlinge samenhang, onderlinge samenwerking belanghebbende, betrokkenheid, etc.)
- Op een schaal van 1-10 hoe belangrijk vindt u dat verbeteringen nodig zijn? Waarom is dit zo belangrijk?

Topic 2: Betrokkenheid proces

- Was uw organisatie voor de nieuwe inrichting al actief betrokken in het gebied?
- Welke veranderingen hebben plaatsgevonden voor u als organisatie (oude vs. Nieuwe situatie)?
- Tijdens welke fase van de planvorming werd uw organisatie/bedrijf betrokken bij de onpolderingsplannen?
- Op welke manier bent u destijds betrokken en door wie/wat?
- Hoe ervaart u de betrokkenheid nu?

Topic 3: Toekomst en participatie

- Wat zijn u doelen voor de komende jaren?
- Wilt u uitbreiden? zo ja hoe?
- Vindt er volgens u voldoende samenwerking plaats tussen belanghebbende in de Noordwaard?
- Met welke partijen werkt u nu al samen?
- Hoe gaat dat in zijn werking?
- Heeft u interesse in nieuwe samenwerking met andere partijen?
- Hoe zou deze samenwerking er volgens u uit moeten zien?
- Vanuit welke partij (belanghebbende) zou dit initiatief volgens u genomen moeten worden?
- Hoeveel/leden/klanten/heeft uw organisatie op jaarbasis?
- Welke stakeholder heeft volgens u het meeste macht in het gebied?
- Hoe uit dit zich? (Bv. wettelijke bevoegdheden, geld, aanzien, aantal leden etc.)
- Heeft u vertrouwen in samenwerking of zijn er bepaalde partijen die u niet vertrouwt?
- Heeft u verder nog aanvullingen?

Bijlage 3 Interviews

Naam: Thomas vd Es Functie: Boswachter Staatsbosbeheer Biesbosch

Datum: 2 mei 2017 tijd: 14: 00- 14:45 communicatievorm: telefonisch

Topic 1: Huidig gebruik en mening over inrichting

Esmée: Op welke wijzen gebruikt uw organisatie/bedrijf/u precies het gebied (activiteit, aantal,) bepaalde tochten?

Thomas: Staatsbosbeheer is terreineigenaar 99% van de Biesbosch. We zorgen voor de belevingsmogelijkheid van onze terreinen en de werkzaamheden bestaan uit recreatief beheer, het maaien van kanokreken, toezicht en handhaving, vogels en aansturen van vrijwilligers. We willen daarin zo mogelijk het natuurlijk spoor volgen geduld beheer, dit doen we door middel van begrazing in de Brabantse Biesbosch, hooilanden beheer en actief beheer zoals verschaal en schuren.

Esmée: Welke verantwoordelijkheden heeft SBB in de het gebied?

Thomas: Als aanvulling op Biesbosch de natuurwaarden beschermen. Het gebied is belangrijk voor de Biesbosch omdat het een open karakter heeft en er geen successie kan plaatsvinden, door de functie waterveiligheid. We zorgen voor recreatief beheer zoals o.a. maaien kanokreken.

Esmée: Hoe was SBB voor nieuwe inrichting betrokken in het gebied?

Thomas: Als beheerder van de Biesbosch waar Noordwaard onder viel.

Esmée: Welke veranderingen hebben plaatsgevonden?

Thomas: Door kleiwinning en de ontpoldering veranderde ruimte in de Biesbosch. De oppervlakte van het gebied is gegroeid de begrazing, vernatting en veranderingen hebben een impact op trekvissen, vogels visarend, voedselrijker, er komen spontaan nieuwe soorten. Onder andere de visarend profiteert van de uitbreiding. Het is geen toeval dat nu met de ontpoldering deze soorten in de Biesbosch broeden.

Esmée: Hoe ervaart u de inrichting in de nieuwe situatie?

Thomas: Positief: het heeft geleid tot een verdubbeling van het aantal bezoekers, vooral fietsers en wandelaars. Het heeft potentie voor de natuurbeleving. Het behoud van dynamiek gestuurd door waterveiligheid, het open karakter en de verandering van het waterpeil van de Noordwaard zorgt ervoor dat zoveel grutto's in het gebied foerageren. De paden aan rand van de Noordwaard (langs de bandijk) zorgen voor goede beleving. Doordat het zo open is zie je veel vogels en ook de grote grazers zorgen voor natuurbeleving. Fietsend is het gebied goed bereikbaar veel ouderen maken een fietstocht in het gebied. Fietsers zijn de grootste gebruikersgroep. Wel zijn er nog wat verbeterpunten zoals de Bereikbaarheid. Het gebied is slecht bereikbaar met openbaar vervoer, er is weinig parkeergelegenheid in het gebied, dit zorgt ook weleens voor conflicten in het verkeer. Mensen zien dan bijvoorbeeld een bijzondere vogelsoort en gaan langzaam rijden/stoppen dit stagneert de doorstroom van het bestemmingsverkeer. Bewoners die onderweg naar huis zijn ervaren daardoor hinder. Vanuit museum lopen wandelpaden naar de kleine Noordwaard: die zijn eigenlijk afgesloten maar die gebruiken toch de meeste bezoekers.

Topic 2: Betrokkenheid proces

Esmée: Tijdens welke fase van de planvorming werd uw organisatie/bedrijf betrokken bij deze plannen? (Vorbereidende, planvorming, achteraf)

Thomas: omdat het beheer door gebr. van Kessel gedaan wordt heeft Staatsbosbeheer bij de planvorming meer vanaf de zijlijn meegekeken.

Esmée: Heeft u veel inspraak gehad?

Thomas: In de grote Noordwaard zijn wij minder betrokken. We hebben meer vanaf de zijlijn meegekeken. Dat is jammer want op het gebied van natuur heeft het gebied meer potentie voor de natuur. Bijvoorbeeld bij de lage kade polders, het landschap wordt daar nu begraaft door schapen maar heeft potentie als kruidenrijk grasland. De combinatie met intensieve akkerbouw is ook lastig. Voor schadebestreiding grijpen agrariërs in met jagen en vlaggetjes, maar dit verstoort het rustgebied.

Topic 3: Toekomst en participatie

Esmée: Wat zijn u doelen voor de komende jaren?

Thomas: In het kader van nationaal park van wereldklasse meer samenwerking met andere natuurgebieden en toeristische trekpleisters in deltagebied.

Esmée: Welke kansen voor verbetering zijn er volgens u?

Thomas: Nu de ontpoldering heeft plaatsgevonden en de functie waterveiligheid goed functioneert is nu het moment dat beter gekeken wordt naar de functie natuur. Er zijn al veel groepen actief. Vogelwerkgroep Biesbosch, wandelevenementen sportvisserij Horecagelegenheden: Camping de knotwilg is een goed voorbeeld van een het benutten van de kansen die de nieuwe inrichting bood. Er zitten nog kansen in elektrische fietsverhuur, meer overnachtingsplekken die inspelen op de behoeften van rust en het aanbod van horeca is beperkt. Vooral de wandelpaden verbeteren, doordat de wandelpaden aan de rand van het gebied gelegen zijn ondervinden broedvogels en overige natuur hier minder verstoring van. Kanoërs komen op meer plekken en het is een gegeven dat dit zorgt voor meer verstoring. Vogels zijn hierop minder voorbereid. Door o.a. het Biesbosch museum komen ook vaak bezoekers in groepen. Dit is een kans voor het gebied, maar dan moet hier wel beter op ingespeeld worden in de vorm van parkeerplaatsen zodat bestemmingsverkeer geen last ondervindt.

Esmée: Met welke stakeholders partijen werkt u nu al samen?

Thomas: We werken samen met NP Biesbosch, we werken veel samen in het kader van Np van wereldklasse, hiermee willen we meer inspelen op de grote bezoekersstromen in het Delta gebied bijvoorbeeld in combinatie met Kinderdijk, verder met gemeentes, Rijkswaterstaat, het waterschap steeds minder, Werkendam gebiedsontwikkeling, In het kader NP van wereldklassen werkt SBB met veel partijen samen om de gebieden en de bezoekersstromen beter op elkaar af te stemmen doel hiervan is dat deze gebieden een trekpleister worden voor o.a. buitenlandse toeristen.

Esmée: Heeft u interesse in samenwerking met andere partijen?

Thomas: we zouden graag meer samenwerking willen om de Biesbosch en het ontpolderde deel meer op elkaar te laten aansluiten.

Esmée: Hoe zou deze samenwerking er volgens u uit moeten zien, wie neemt initiatief?

Thomas: Het Initiatief door RWS omdat die de grond in handen heeft. Die zou dan Staatsbosbeheer of een combinatie met free nature en/of een agrarische natuurvereniging de uitvoering kunnen laten doen en het maaibeeld aanpassen: dat is wel moeilijk in verband met de eisen waterveiligheid van Rijkswaterstaat. Initiatief door RWS uitvoering door of free nature of SBB of beide of andere natuurbeheerders.

Esmée: Wat zijn volgens u de belangrijkste stakeholders in het gebied?

Thomas: Rijkswaterstaat, Provincies, Staatsbosbeheer, Natura 2000, Van kessel en het Parkschap

Esmée: Hoe uit dit zich? (wettelijke bevoegdheden, geld, aanzien, etc.)

Thomas: Vooral bevoegdheden, de natuur zelf heeft geen status. Deze stakeholders hebben de groot impact in gebied op de natuur. Wanneer deze stakeholders beslissen staat dit boven de natuur.

Interview met fam. Baelde Functie: Eigenaars Camping de Knotwilg & Witboom

Datum: 4 mei 2017 tijd: 14:30-15:15

Locatie: Witboomkil 5 Noordwaard, Werkendam

Topic 1: Huidig gebruik en mening over inrichting

Esmée: Op welke wijzen gebruikt uw bedrijf/u precies het gebied?

Sjaak: We hebben 60 hectare grond in gebruik voor agrarische doeleinden, 40 hectare grond in beheer samen met van Kessel als agrarisch hooiland. Verder nog eigenaar van 2 campings. Camping de knotwilg en mini camping de Witboom.

Esmée: Wat vindt u belangrijk, waar staat u (uw bedrijf) voor?

Sjaak: We willen vooral het familiebedrijf voortzetten. En de verbintenis terugkrijgen tussen particulieren en bedrijven van de Noordwaard.

Esmée: Vanaf wanneer bent u actief in de Noordwaard?

Sjaak: In ben als 4e generatie boer in het gebied. Tijdens de inrichting als natuurgebied zijn we al eens verhuisd. Als agrarische familie hebben we 23 jaar varkens gehouden, daarna zijn we gegroeid naar 40 hectare akkerbouw.

Esmée: Hoe heeft u dit proces ervaren?

Sjaak: Tijdens ontpoldering zijn we niet verhuisd. We woonde al op een terp, we zijn zelf met dat idee gekomen ten behoeve van veiligheid en bescherming tegen hoogwater. Het heeft wel veel teweeggebracht in de gemeenschap. Door belangenconflicten en wantrouwen is er minder samenhang in de gemeenschap.

Sjaak: We zijn veel betrokken gedurende het proces. Er was bij aanvang van het ontpolderingsproject een gebruikerscommissie opgericht en daarmee zijn we ongeveer 60x bij elkaar gekomen. Er was wel lange tijd onzekerheid over wat en wanneer precies gaat plaatsvinden.

Sjaak: We zijn vroegtijdig betrokken. Wel inspraak (participatie) mogelijkheid gehad maar dan was er wel machtsverschil. " Rijkwaterstaat deed alsof ze ideeën gelijk zouden behandelen maar uiteindelijk partijen met meer geld wel meer inspraak. Ook was het te merken dat RWS alles zo goedkoop mogelijk was, ten koste van benutten van meer kansen.

Brigitte: De eisen voor waterveiligheid vanuit RWS werden steeds meer en ze wisselde vaak van aanspreekpunt. Ze hadden niet echt gevoel met de gemeenschap. Er werd bijvoorbeeld door zo'n aanspreekpersoon gezegd dat hij enthousiast over het project was en het 'leuk' vond terwijl sommige betrokken dit niet zo ervaarde en veel moesten inleveren. Het proces is ook nog steeds gaande, het is nog niet af. Bepaalde zaken zouden al afgehandeld moeten zijn maar zijn dat nog niet, zoals het beheer van sloten.

Esmée: Hoe ervaart u de inrichting in de nieuwe situatie?

Sjaak: Inrichting geeft mooie natuurbeleving, veel recreatieve mogelijkheden. Begrazing door grote grazers positief, trekt bezoekers, zorgt voor draagvlak en waarschijnlijk ook goedkoop. (vanuit Free nature) Ik vraag mij alleen af of de natuurwaarden gehaald zijn? Daar heb ik geen beeld over. Vroeger zag ik meer buizerds. Voorafgaand werd als functie aan het gebied o.a. landbouw toegekend. In de praktijk vindt er maar weinig landbouw plaats en is de opbrengst heel laag, geen voedsel voor consumptie. Voor de beeldvorming is het leuk dat er nog vee is, agrarische nog terug te zien. Tegen mij is verteld door RWS dat ik de sloten mag beheren maar dat is tegen meerdere boeren gezegd, dus er heerst nu een discussie over en is onduidelijkheid over het beheer. Samengang kan beter. Door het project is de gemeenschap uitgedund en is er veel gebeurt. Heeft allemaal spanningen en wantrouwen veroorzaakt. Kan verbeterd worden door gezamenlijke doelen te formuleren, meer tolerantie op te brengen.

Topic 2: Betrokkenheid proces

Esmée: Was uw organisatie voor de nieuwe inrichting al actief betrokken in het gebied?

Sjaak: Ja als lid van agrarische vereniging, hebben we veel contact tussen belanghebbende. Als 4e generatie boer zijn we al een keer verhuisd en hebben we de verandering gezien van agrarisch naar natuur.

Esmée: Tijdens welke fase van de planvorming werd uw organisatie/bedrijf betrokken bij deze plannen? (Vorbereidende, planvorming, achteraf)

Sjaak: Voorbereide omdat het grote impact zou hebben op de bewoners.

Esmée: Veel inspraak gehad?

Sjaak: Ja, Zo'n 60 keer bijeengekomen met een comité bestaande uit agrariërs, bewoners, bedrijven, RWS, van Kessel, nieuwe particulieren. Maar wel autoritaire houding RWS.

Esmée: Op welke manier betrokken en door wie/wat?

Sjaak: We zijn veel betrokken gedurende het proces. Er was bij aanvang van het onpolderingsproject een gebruikerscomité opgericht en deze is ongeveer 60x bij elkaar gekomen. Wel lange tijd onzekerheid over wat en wanneer precies gaat plaatsvinden en er was machtsverschil. We zijn vroegtijdig betrokken en er was mogelijkheid tot inspraak.

Topic 3: Toekomst en participatie

Esmée: Wat zijn u doelen voor de komende jaren?

Sjaak: Door onze leeftijd hebben we niet echt doelen. Eigenlijk vooral onze bestaande bedrijven voortzetten.

Esmée: Welke kansen voor verbetering zijn er volgens u?

Sjaak: De verbondenheid van de gemeenschap herstellen: gezamenlijke doelen nastreven, meer tolerantie. Vanuit RWS één aanspreekpunt i.p.v. meerdere en eerlijker overkomen. Nu deden ze of ze iedereen gelijk zouden behandelen maar geld speelt een belangrijke rol. Willen alles zo goedkoop mogelijk en op maatschappelijk vlak beter.

Esmée: Met welke stakeholders partijen werkt u nu al samen?

Sjaak: Met andere agrariërs zijn we lid van de agrarische vereniging. We hebben contact met van Kessel over o.a het hooibeheer. Verder hebben we nog contact met FREE nature en RWS.

Esmée: Heeft u interesse in samenwerking met andere partijen?

Sjaak: Ja we zouden wel graag meer willen samenwerken met particulieren

Esmée: Hoe zou deze samenwerking er volgens u uit moeten zien?

Sjaak: Met alle particulieren eens in de zoveel tijd bijeenkomen om gezamenlijke doelen en belangen te bespreken.

Wat zijn volgens u de belangrijkste stakeholders in het gebied?

Sjaak: Rijkswaterstaat en van Kessel

Hoe uit dat zich? (Wettelijke bevoegdheden, geld, aanzien, etc.)

Sjaak: Rijkswaterstaat is eigenaar en heeft het meest voor het zeggen. Van Kessel regelt alles in het beheer.

Interview met Biesbosch Aktief, Albert Rook functie: eigenaar

Datum: do 11 mei 2017 tijd: 20:47

Topic 1: Huidig gebruik en mening over inrichting

Esmée: Op welke wijzen gebruikt uw organisatie/bedrijf/u het gebied? (Activiteit, frequentie

Albert: Wij leveren een accommodatiegelegenheid in het Nationaal Park de Biesbosch, de Jantjesplaat het gehele jaar door.

Esmée: Hoe ervaart u nieuwe inrichting van de Noordwaard? (Denk aan bereikbaarheid, recreatie, onderlinge samenhang, samenwerking betrokkenheid etc.)

Albert: De bereikbaarheid van de Jantjeskeet is sterk verbeterd. De Ligging is interessanter geworden. Noordwaard als geheel interessant zeker voor natuurliefhebbers.

Esmée: Hoe ervaart uw klanten/leden/betrokkenen dit?

Albert: Wij ervaren dat door meer vogelaar en natuurliefhebbers te ontvangen. Deze groepen ervaren dat positief.

Esmée: Welke kansen voor verbetering zijn er volgens u in het gebied? (Denk aan inrichting, bereikbaarheid, recreatie, onderlinge samenhang, onderlinge samenwerking belanghebbende, betrokkenheid, etc.)

Albert: De benodigde samenwerking met bootverhuur, museum is goed. Ook catering is vanuit omliggende gebied goed te regelen. Met sommige ondernemers is niet samen te werken vanwege verschillende visie op het gastheerschap. Verbeteringen zijn niet meer nodig.

Topic 2: Betrokkenheid proces

Esmée: Was uw organisatie voor de nieuwe inrichting al actief betrokken in het gebied?

Albert: Ja, wij zitten al lang op deze locatie.

Esmée: Welke veranderingen hebben plaatsgevonden voor u als organisatie (oude vs. Nieuwe situatie)?

Albert: Het Gebied om de Jantjeskeet is veranderd. In de oude situatie was dit voornamelijk landbouwgrond en nu is dat ontpolderd.

Esmée: Tijdens welke fase van de planvorming werd uw organisatie/bedrijf betrokken bij de ontpolderingsplannen?

Albert: Laat na plannenmakerij pas tijdens de uitvoeringsfase zijn wij betrokken.

Esmée: Op welke manier bent u destijds betrokken en door wie/wat?

Albert: Destijds zijn we door Staatsbosbeheer geïnformeerd.

Esmée: Hoe ervaart u de betrokkenheid nu?

Albert: Goed.

Topic 3: Toekomst en participatie

Esmée: Wat zijn u doelen voor de komende jaren?

Albert: We willen de Groepsaccommodatie verder uitbouwen en misschien uitbreiden met een locatie erbij. We kijken eerst of dit mogelijk is.

Esmée: Vindt er volgens u voldoende samenwerking plaats tussen belanghebbende in de Noordwaard?

Albert: Tot nu toe, voor wat ik nodig heb vind er wel voldoende samenwerking plaats. Ik weet niet of dit voor de rest ook zo is.

Esmée: Met welke partijen werkt u nu al samen?

Albert: Als gastheer met het Parkschap (ook SBB) en met het museum.

Esmée: Hoe gaat dat in zijn werking?

Albert: Het initiatief komt van beide kanten, dus heen en weer gaand.

Esmée: Heeft u interesse in samenwerking met andere partijen?

Albert: Ja, we hebben wel interesse, maar heb niet direct iets voor ogen.

Esmée: Vanuit welke partij (belanghebbende) zou dit initiatief volgens u genomen moeten worden?

Albert: Geen idee, wat voorkomt. Soms via gastheren overleg, soms via SBB of het Museum.

Esmée: Hoeveel/leden/klanten/heeft uw organisatie op jaarbasis?

Albert: In ieder geval 35 huurder dit jaar voor weken, midweken en weekend verhuur met één groepsaccommodatie

Esmée: Welke stakeholder heeft volgens u het meeste macht in het gebied?

Albert: ik denk Staatsbosbeheer. Als eigenaar van de Biesbosch, heeft Staatsbosbeheer de meeste bevoegdheden.

Esmée: Heeft u vertrouwen in samenwerking of zijn er bepaalde partijen die u niet vertrouwt?

Albert: We hebben vertrouwen in de samenwerking met Staatsbosbeheer maar niet met het Nationaal Park.

Interview met: Jaco Kant Functie: Agrariër

Datum: donderdag 4 mei 2017 10:00

Esmée: Op welke wijzen gebruikt uw organisatie/bedrijf/u het gebied? (activiteit, frequentie

Jaco: Akkerbouw, 90 hectare door ontpoldering veel grasland 30 hectare grasland. Eigenaar hiervan is Rijkwaterstaat, maar het beheer is in handen van Van Kessel. Dat hebben ze eigenlijk met een bruikleenovereenkomst aan blijvende agrariërs gegeven hier in het gebied. Dat was ook een voorwaarde toen van Kessel het aangenomen heeft, dat de blijvende agrariërs die in het gebied wonen en werken dat die de voorkeur hadden, aannemer die het zou aannemen zou bonuspunten krijgen. Zodoende hebben wij de mogelijkheid gekregen om 30 hectare met een bruikleenovereenkomst uit handen te nemen van Van Kessel. Wij kunnen onze schapen erop weiden (begrazen hebben 130 schapen).

Esmee: u was voorheen dus ook al actief in de Noordwaard, maar het is nu heringericht, wat is er veranderd?

Jaco: Eerst was het bedrijf kleiner, maar doordat er in de Noordwaard mensen weggegaan zijn uit het gebied die het niet meer zagen zitten, geen toekomst meer zagen, boeren zijn weggegaan, hierdoor hebben wij mogelijkheid gekregen om te groeien, zowel in akkerbouw als in weiland. Voorheen hadden we als weiland alleen de dijken van het waterschap. Nu hebben we een vlak grasland van Van Kessel.

Esmée: Hoe ervaart u nieuwe inrichting van de Noordwaard? (Denk aan bereikbaarheid, recreatie, onderlinge samenhang, samenwerking betrokkenheid etc.)

Jaco: Er zitten voor en nadelen aan. Voordelen zijn dat we gegroeid zijn Misschien als we weg gegaan waren, waren we ook wel iets beter geworden maar? Het is de vierde generatie, dus we hadden een band met het bedrijf. Nadelen zijn dat de populatie vogels toeneemt, meer last van ganzen en zwanen. 2 jaar voor de nieuwe inrichting zag je die hier nooit.

Esmée: Neemt u daarvoor al bepaalde maatregelen?

Jaco: Ja, nemen meer voorzorgsmaatregelen zoals vlaggen, verjagen met kanon en als het echt erg is komen ze af en toe wat vogels afschieten.

En hoe ervaart u dan bijvoorbeeld de bereikbaarheid in de nieuwe situatie?

Jaco: Onze eerste eis was toen RWS met de plannen rond de ontpoldering kwam, toen hebben we gelijk aangegeven dat we de grond rond onze boerderij willen houden, we willen geen grond van veraf hebben, anders gaan we weg. En daar heeft RWS goed naar geluisterd. Die mogelijkheid was er ook omdat de buurman weg ging en daar hebben ze gelijk op ingespeeld. Dus hoeven ons niet veel te verplaatsen in het gebied.

Esmée: Begrazing?

Jaco: We doen niet veel met free nature, geen mening over begrazing door free nature. De begrazers lopen op grond van van Kessel dat niet aan ons verhuurd is. Wel zien we natuurlijk van veraf alle mensen die afkomen op deze kuddes om te kijken. Geen hinder. En als er bijvoorbeeld iets kapot zoals omheining dan nemen we contact op met van Kessel en komen die dat repareren. We proberen ook mee te helpen en mee te denken.

Esmée: heeft u doelen voor de komende jaren met u bedrijf?

Jaco: Er ligt hier nog meer grond en die willen ze uitgeven. Maar ze willen er dan zoveel pacht voor hebben, RWOB, dat zouden we er graag bij willen hebben. Maar daar groeit eigenlijk niks en er mag ook niet op gemest worden. 's winters mogen de dieren niet bijgevoerd worden en daar willen ze nog geld voor hebben. De mening van de boeren is dat ze daar geld voor gegeven moet worden aan de boeren om dat te kunnen beheren. Maar de verpachtende organisatie RWS denkt daar op dit moment anders over. Hoe het uit gaat pakken weet ik niet.

Ziet u in het gebied nog bepaalde plekken of zaken waar kansen liggen voor verbetering?

Jaco: Behalve wat ik net noemde is het meeste opgedeeld. De dijken die ze aan hebben gelegd die zijn van het waterschap. Het waterschap heeft toen het gebied 'opgeleverd is gezegd dat de blijvende agrariërs de voorkeur zouden krijgen om die dijk te pachten. Voorheen deden ze altijd de dijk die om de polder heen lag waar de boer zat mocht de boer beheren. Dat hebben ze beloofd maar daar komen ze nu terug van en dat ze een openbare inschrijving willen doen. Hoe dit uit gaat pakken wordt eind dit jaar/begin volgend jaar bekend. Volgend jaar gaan ze de dijk verpachten maar wie de voorkeur krijgt is nu nog de vraag.

Esmée: wie zou anders de dijk kunnen verpachten?

Jaco: Er zal dan een openbare inschrijving zijn, dat wordt veel gedaan. Wie dan het meeste geld biedt of meest gunstige voorwaarden heeft, die maakt het meeste kans. Maar weet niet of RWS hier ook nog inspraak in heeft in verband met bijvoorbeeld het verkeer. Als een boer dan uit Brabant daar steeds heen gaat is er een toename van verkeer, wil RWS misschien niet.

Esmée: Hoe heeft u gedurende het proces de communicatie en inspraak ervaren?

Jaco: We hadden een goed aanspreekpunt: omgevingsmanager Ralf van Paasteren, hadden we een goede band mee en goede communicatie. In het begin was er wel wat onzekerheid welke kant de plannen op zouden gaan., omdat er eerst boeren weg moesten gaan. Maar toen er een paar getekend hadden kwam er wel helder uit dat er nog ruimte genoeg was om te blijven. Heeft 15 jaar geduurd, tijdig aan het begin betrokken door RWS.

Esmée: Heeft u verbeterpunten voor dit proces?

Jaco: Ben in het algemeen tevreden over communicatieproces. Uitgaven van gronden door RWS mag wel sneller. Dat sluit niet goed aan op wanneer wij opgaven moeten doen voor de percelen op 15 mei bij de rijksdienst voor ondernemend Nederland. Als je dit opgeeft voor die datum krijg je veel korting daarna niet meer. Het is wel apart dat je wel 3 vakantiewoningen mag bouwen maar niet mag uitbreiden voor je bedrijf.

Esmée: Wie zijn volgens u de belangrijkste stakeholders van de Noordwaard?

Jaco: Rijkswaterstaat, die heeft het meest te zeggen en bezit hier het meeste grond.

Interview met: Pieter Venus Functie: eigenaar Hotel de Brabantse Biesbosch
Datum: 22 Mei 2017- telefonisch

Topic 1: Huidig gebruik en mening over inrichting

Esmée: Op welke wijzen gebruikt uw organisatie/bedrijf/u het gebied? (activiteit, frequentie)

We leveren een toeristische verblijfplek, bezoekers kunnen bij ons eten, drinken en een overnachting boeken. We bieden verschillende arrangementen.

Esmée: Hoe ervaart u nieuwe inrichting van de Noordwaard ? (Denk aan bereikbaarheid, recreatie, onderlinge samenhang, samenwerking betrokkenheid etc.)

Wij ervaren het Positief: het biedt veel recreatiemogelijkheden Er zouden wel wat meer bankjes voor fietsers kunnen komen. De samenwerking en betrokkenheid ervaren wij als voldoende. We horen over het algemeen positieve verhalen, de Noordwaard biedt voldoende mogelijkheden voor natuurbeleving

Esmée: Welke kansen voor verbetering zijn er volgens u in het gebied? (Denk aan inrichting, bereikbaarheid, recreatie, onderlinge samenhang, onderlinge samenwerking belanghebbende, betrokkenheid, etc.)

Voor de Inrichting meer rustpunten, en bankjes in het gebied, het aanbod aan recreatiemogelijkheden is voldoende, weinig wandelmogelijkheden in het gebied, weinig samenwerking maar voor nu voldoende, het gebied is slecht bereikbaar met het ov.

Topic 2: Betrokkenheid proces

Esmée: Was uw organisatie voor de nieuwe inrichting al actief betrokken in het gebied?

Al voor de inrichting waren we betrokken als hotel in de Biesbosch, daarin is weinig veranderd.

Esmée: Welke veranderingen hebben plaatsgevonden voor u als organisatie (oude vs. Nieuwe situatie)?

Vanaf het begin zijn we op de hoogte gebracht, inspraak proces traject goed verlopen. Het blijft altijd dat voor inspraak de intentie er wel is maar in de realiteit minder. Rijkswaterstaat heeft meer gezag dus de eisen daaruit zijn doorslaggevend.

Esmée: Op welke manier bent u tijdens de ontpoldering betrokken en door wie/wat?

Door Rijkswaterstaat zijn we op de hoogte gebracht en we hebben wat inspraakavonden bijgewoond.

Hoe ervaart u de betrokkenheid nu?

RWS is als het ware verdwenen en alle partijen van de inrichting ook. Je hoort niet veel over wat er nu met de Noordwaard gebeurt. Het Parkschap stelt wel algemeen op de hoogte over de Biesbosch.

Topic 3: Toekomst en participatie

Esmée: Wat zijn u doelen voor de komende jaren?

Ik wil het aantal logeepplaatsen vergroten dus we willen uitbreiden als hotel.

Esmée: Vind er volgens u voldoende samenwerking plaats tussen belanghebbende in de Noordwaard?

Ja, wat kan dat gebeurt, we zouden nog meer willen maar dat is nu nog niet mogelijk.

Esmée: Met welke partijen werkt u nu al samen?

We werken op dit moment samen met het museum en met jachthaven van oversteeg. Daarmee hebben we gedeelde klanten.

Esmée: Heeft u interesse in samenwerking met andere partijen?

Alles wat mogelijk is gebeurd al, dus de interesse is er wel maar de behoefte niet.

Esmée: Welke stakeholder heeft volgens u het meeste macht in het gebied, hoe uit dat zich?

Het Museum en de jachthaven, daar hebben we de meeste combinaties mee. Die trekken veel bezoekers en daar delen we klanten mee.

Jasper van Mill, Biesbosch Adventures Functie: eigenaar

Datum: 3 mei 2017

Topic 1: Huidig gebruik en mening over inrichting

Esmée: Op welke wijzen gebruikt uw organisatie/bedrijf/u het gebied? (Activiteit, frequentie)

Jasper: We organiseren evenementen in de Biesbosch met RUIX rrigitive, dat zijn grote boten en die behalen een hoge snelheid. We varen daarmee rond de Biesbosch en doen daartussen ook allemaal activiteiten zoals tijdens de lunch paling roken, we houden een BBQ In de Noordwaard. Als startplaats gebruiken wij Werkendam-Drimmelen en Hardinxveld-Giessendam.

Onderweg zijn er diverse tussenstops voor activiteiten op de wal of midden in de natuur of in de oude vestingsteden langs het water. We verhuren ook aquahomes. Dat zijn een soort varende vakantiewoningen. De huizen varen elektrisch.

Esmée: Hoe ervaart u nieuwe inrichting van de Noordwaard? (Denk aan bereikbaarheid, recreatie, onderlinge samenhang, samenwerking betrokkenheid etc.)

Jasper: Inrichting is wat kaal, ziet graag meer begroeiing (bos) Goed bereikbaar per auto naar jachthaven goed, recreanten komen met de auto naar de manage en gaan daar vissen en recreëren.

Esmée: Hoe ervaart uw klanten/leden/betrokkenen dit?

Jasper: Onze klanten ervaren dit ook positief.

Esmée: Welke kansen voor verbetering zijn er volgens u in het gebied? (Denk aan inrichting, bereikbaarheid, recreatie, onderlinge samenhang, onderlinge samenwerking belanghebbende, betrokkenheid, etc.)

Jasper: Voor de inrichting is een verbeterpunt dat het minder open (kaal) mag zorgt voor betere beleving. Moeilijk om activiteiten uit te breiden doordat er geen vergunningen gegeven worden door de gemeente.

Topic 2: Betrokkenheid proces

Esmée: Was uw organisatie voor de nieuwe inrichting al actief betrokken in het gebied?

Jasper: We waren wel al in de Biesbosch actief met de boten en evenementen, maar niet in het gedeelte van RWS.

Esmée: Welke veranderingen hebben plaatsgevonden voor u als organisatie (oude vs. Nieuwe situatie)

Jasper: Voor de nieuwe inrichting hebben we nooit wat gedaan met het aquahome dit concept is na de ontpoldering opgezet.

Esmée: Tijdens welke fase van de planvorming werd uw organisatie/bedrijf betrokken bij de ontpolderingsplannen?

Jasper: Vooraf tijdens de planvorming zijn we niet betrokken geweest, later zijn we wel door Staatsbosbeheer op de hoogte gebracht.

Esmée: Hoe ervaart u de betrokkenheid nu?

Jasper: We hebben geen contact met andere ondernemers, wel onderhandelingen (over vergunningen) met Staatsbosbeheer gemeente, RWS maar dit is erg lastig en gaat moeizaam. Via allerlei manieren zoals mail, brief en telefonisch.

Topic 3: Toekomst en participatie

Esmée: Wat zijn u doelen voor de komende jaren? Wilt u uitbreiden? zo ja hoe?

Jasper: We willen 15 huisjes (appartementen) in de Noordwaard bouwen waarbij gebruik kan worden gemaakt van de havenvoorziening, met kano's en sloepen. Manage bouwen blijvend appartement plaatsen 15 vergunningen.

Esmée: Vindt er volgens u voldoende samenwerking plaats tussen belanghebbende in de Noordwaard?

Jasper: Er vindt wel wat samenwerking plaats, maar niet genoeg.

Esmée: Met welke partijen werkt u nu al samen?

Jasper: Met Staatsbosbeheer, gemeente Werkendam en Rijkswaterstaat.

Esmée: Hoe gaat dat in zijn werking?

Jasper: We werken met gemeente samen omdat we willen uitbreiden en dus vergunningen nodig hebben. Omdat de gemeente ook bezig is met de recreatieport. Met Staatsbosbeheer als ondernemer van de Biesbosch en met Rijkswaterstaat

Esmée: Heeft u interesse in nieuwe samenwerking met andere partijen?

Jasper: We hebben wel interesse in samenwerking met andere ondernemers.

Esmée: Hoe zou deze samenwerking er volgens u uit moeten zien?

Jasper: Het is altijd moeilijk, samen te werken als commercieel bedrijf met overheden. Ook zijn er veel eisen die in het gebied gelden zoals, natura 2000, zaken uit bestemmingsplannen etc.

Esmée: Vanuit welke partij (belanghebbende) zou dit initiatief volgens u genomen moeten worden?

Jasper: Het is nu belangrijk dat eerst de Gemeente laat weten wat het met het gebied wil en bij, RWS aanschuift zodat een vergunningsbeleid opgesteld wordt. Daarna kunnen ondernemers vergunningen regelen en meer betrokken worden in het gebied.

Esmée: Welke stakeholder heeft volgens u het meeste macht in het gebied?

Jasper: De gemeente Werkendam. Daarna Rijkswaterstaat als eigenaar van de nieuwe Noordwaard.

Esmée: Hoe uit dit zich? (Bv. wettelijke bevoegdheden, geld, aanzien, aantal leden etc.)

Jasper: Bezittingen en bevoegdheden, de gemeente omdat het de vergunningen regelt en daardoor kan beslissen wat wel en niet in het gebied komt.

Interview met Danielle Ernest, gemeente Werkendam Functie: beleidsmedewerker toerisme en recreatie

Datum: 10 mei 2017

Topic 1: Huidig gebruik en mening over inrichting

Esmée: Op welke wijzen bent u als gemeente betrokken in het gebied, welke rol?

Danielle: De Noordwaard ligt in het groengebied Werkendam, we hebben geen eigendommen daar, maar het is een belangrijk gebied voor inwoners en toeristen. We zijn bij de hele ontpoldering betrokken geweest als gemeente, gedurende het hele proces. Voor de ruimtelijke plannen waren we betrokken bij het inpassingsplan en bestemmingsplan. Vergunningen ruimtelijk gaan via PMS.

Esmée: Hoe ervaart u nieuwe inrichting van de Noordwaard ? (Denk aan bereikbaarheid, recreatie, onderlinge samenhang, samenwerking betrokkenheid etc.) Wat gaat goed/ minder goed.

Danielle: Het is een Praktisch gebied. Er is steeds meer interesse van veraf, dat maakt het ook wel lastig. Ik ben zelf Beleidsmedewerker toerisme en recreatie. Het gebied moet nog verder ontwikkelen op het gebied van infrastructuur en voorzieningen, maar je wil het ook niet gelijk dichtspijkeren. Je kan niet van tevoren precies tekenen waar alles komt. Hier ligt een Spanningsveld. Er komen bezoekers en die willen vanalles en verwachten vanalles, ondernemers kijken liever eerst waar ontwikkelt iets. Er zijn hoge verwachtingen van buitenaf. Mensen hebben veel verwachtingen, maar er zijn ook de eisen van waterveiligheid. We proberen mensen te informeren over hoe en wat we precies van plan zijn maar dat kost tijd en geld. We hebben veel projecten lopen, zoals informatie panelen, oversteekplaatsen wild, wandelknooppunten. Dit heeft echter tijd nodig. Dat blijft nog een poosje. Uiteindelijk kan je het ook maar 1 keer goed doen. Daarom willen we het zorgvuldig doen, passend bij het gebied. Wel leuk om de ontwikkelingen te zien.

Esmée: Welke kansen voor verbetering zijn er volgens u in het gebied? (Denk aan inrichting, bereikbaarheid, recreatie, onderlinge samenhang, onderlinge samenwerking belanghebbende, betrokkenheid, etc.)

Danielle: Er ligt dus een opgave in de bewegwijzering, fietsers hebben de oude fietskaarten nog. Die informatie proberen we te delen. Daarvoor moeten we eerst de routes structureren. Als dat op orde is. We doen dat door met het v.v. te organiseren. Free Nature heeft infopanelen over de begrazers geplaatst, dat is leuk maar dat gebeurt dan zonder overleg. De Info panelen beter op elkaar afstemmen. Vanuit het oogpunt van de bezoeker zorgen voor een meer samenhangend geheel. Huisstijlen regio paraplu zoeken in infopaneel, huisstijl in samenhang met het Parkschap.

Esmée: In het bestemmingsplan las ik over de recreatiepoort wat houdt dit precies in?

Danielle: Dat is een gebied in het bestemmingsplan aangeduid voor recreatievoorzieningen, met ook plaats voor verblijfseenheden, Dit vonden wij als gemeente een goed idee te zoneren in het gebied. Omdat het zorgt voor minder overlast op andere plekken. Voorwaarde voor de uitbesteding is een goed bedacht integraal plan passend binnen het gebied, zodat het een samenhangend geheel wordt, de uitbesteding gaat moeizaam. Het Openbaar bij de markt. Het is op dit moment niet zeker of we eruit komen.

Topic 2: Betrokkenheid proces

Esmée: Welke veranderingen hebben plaatsgevonden voor u als organisatie (oude vs. Nieuwe situatie)?

Danielle: In de oude situatie bestond het gebied voornamelijk uit landbouwpolders. Nu is het gebied een buitengebied met veel kansen voor recreatie.

Esmée: Hoe bent u gedurende het proces betrokken geweest bij de ontpoldering?

Danielle: Als gemeente zijn we met het hele proces van de ontpoldering betrokken geweest. Voor de ruimtelijke plannen zijn we betrokken bij het opstellen van het inplanningsplan> bestemmingsplan. Vergunningen ruimtelijk gaan via pms.

Topic 3: Toekomst en participatie

Esmée: Ik vernam ook dat de gemeente een recreatiepoort wilt ontwikkelen, zijn deze plannen al concreet en hoe gaat dit in zijn werking?

Danielle: Recreatiepoort is een gebied aangeduid voor recreatievoorzieningen, met ook verblijfseenheden, Dit vonden wij als gemeente een goed idee om te zoneren. Dat zorgt voor minder overlast andere plekken. Voorwaarde voor de uitbesteding is een goed bedacht integraal plan passend binnen het gebied zodat het een samenhangend geheel wordt, de uitbesteding gaat helaas moeizaam. Het plan ligt openbaar bij de markt. Op dit moment is het niet zeker of we eruit komen.

Esmée: Wat zijn u doelen of ambities voor de komende jaren als gemeente in relatie met de Noordwaard?

Danielle: Wij handelen eigenlijk, om binnen de lijnen van de visie te komen. We toetsen aan die lijnen. We zijn een belangrijk deelnemer van Parkschap NP Biesbosch. Daar loopt een project om de Noordwaard beter te laten aansluiten als onderdeel van de Biesbosch. We moeten nog een hoop organiseren, om de besturing op een eenduidige manier te krijgen.

Esmée: Vind er volgens u voldoende samenwerking plaats tussen belanghebbende in de Noordwaard?

Danielle: De huidige aansturing voldoet niet. Er moet gekeken worden naar nieuwe manieren van samenwerking. Een belangrijke deelnemer is Het Parkschap NP de Biesbosch, daarmee zijn we bezig met het opstellen van een nieuw aansturingmodel om projecten beter te laten aansluiten op elkaar als onderdeel van de Biesbosch.

Esmée: Met welke partijen werkt u nu al samen? Hoe gaat dat in zijn werking?

Danielle: We werken samen via het Parkschap. Dat is een gemeenschappelijke regeling en bestaat uit 4 gemeentes en 2 provincies.

Esmée: Heeft u interesse in samenwerking met andere partijen en hoe zou deze er dan uit moeten zien?

Danielle: In kader recreatie: wat er al is en wat er nog komt vooral zoeken naar nieuwe samenwerking. Het is belangrijk met elkaar een route te zoeken naar gezamenlijke doelstellingen. We zien bijvoorbeeld ook graag meer samenwerking met FREE Nature. Free nature: manier beheer is wel heel essentieel voor beeldkwaliteit. We zijn niet goed genoeg van op de hoogte van wat ze willen.

Esmée: Vanuit welke partij (belanghebbende) zou dit initiatief volgens u genomen moeten worden?

Danielle: De gemeente wil wel het initiatief nemen in samenwerking met het Parkschap die al veel contacten heeft. Omdat de bezoekers niet zien dat er een verdeling is in de Noordwaard moet worden gezocht naar samenwerking om een beter samenhangend geheel te krijgen. Het Parkschap is in de Biesbosch al bezig met een huisstijl te ontwikkelen. Vanuit oogpunt bezoeker is het nodig om een meer samenhangend geheel te creëren, de huisstijl in het gebied in samenhang met die van het Parkschap. Huisstijlen regio paraplu zoeken in infopaneel huisstijl in samenhang met Parkschap.

Esmée: welke stakeholder heeft volgens u het meeste macht in het gebied?

Danielle: RWS als eigenaar, uiteindelijk is toch alles in het doel van waterveiligheid. Als het tegen doelstellingen. In kader van recreatie: wat er al is en wat er komt vooral zoeken naar nieuwe samenwerking. Het is belangrijk dat we nu met elkaar een route zoeken en doelstellingen formuleren zodat we de potentie van het gebied kunnen optimaliseren.

Esmée: hoe uit dit zich? (Bv. wettelijke bevoegdheden, geld, aanzien, aantal leden etc.)

Danielle: Rijkswaterstaat is eigenaar van het gebied en de hoofdfunctie van het gebied is waterveiligheid, alles moet daaraan voldoen.

Interview met: Parkschap- Marianne Den Braven functie: Beleidsmedewerker bezoekersmanagement

Esmée: hoe bent u verbonden aan Noordwaard?

Marianne: nou we hebben tegenwoordig een kantoor in het nieuwe museum. Parkschap gaat over hele nationaal park de Biesbosch samen met Staatsbosbeheer. Staatsbosbeheer gaat over het beheer, Parkschap regelt alles daaromheen, zoals het trekken recreatieve ondernemers en aannemen recreatieve ondernemers. Heeft meer te maken met voedingen en regelingen. We hebben een relatie met de gastheren die daar zitten, nou doen wij dat zelf niet zozeer want dat is Biesbosch museum, het Parkschap zit meer aan de Hollandse kant, minder aan Brabantse. Excursies georganiseerd. Want de Noordwaard bestaat uit een NP en niet NP deel. Grote Noordwaard niet kleine wel.

Esmée: Dus het Parkschap is vooral bestuurlijk of heeft het ook uitvoerende bevoegdheden?

Marianne: Bij de Kleine Noordwaard wel. We zijn verantwoordelijk voor de regelgeving, ook samen met SBB. Biesbosch verordening gemaakt daar is het Parkschap verantwoordelijk voor. We hebben met een gastherenentwerk die overeenkomst sluiten we met Parkschap. We zetten beleid uit maar doen ook uitvoerend in de zin van routes uitzetten en tochten organiseren, dat soort dingen en bewegwijzering in het gebied. We doen ook aan vrijwilligersbeleid bijvoorbeeld bijscholing. Daar wordt Staatsbosbeheer dan ook weer voor betrokken omdat die veel inhoudelijk weet.

Esmée: Hoe ervaart u nu als organisatie de nieuwe inrichting van de Noordwaard?

Marianne: Die biedt een hele hoop mogelijkheden. Het is jammer dat het allemaal zo kaal moet blijven. Hele stricte regels voor waterveiligheid dus het is wel jammer dan helemaal nergens begroeiing de kans kan geven want er zijn dus wel een aantal vaarwegen en fietspaden en wandelpaden, maar dat trekt dus vooral mensen die specifiek voor de vogels komen of iets in de nature-minded zijn. Maar tegelijkertijd trekt het een heleboel vogels aan en geeft het een veel mogelijkheden voor recreatie. Daar is het Parkschap erg bij betrokken als klankbord. De gemeente Werkendam heeft al besloten in het bestemmingsplan een recreatieport te willen ontwikkelen. De grote grazers het publiek vindt dat erg leuk maar het is wel een beetje jammer dat ze voor waterbuffels hebben gekozen, dat zijn geen dieren die daar van nature voorkomen, past niet in het beeld. Aan de andere kant het publiek vindt het wel erg leuk, het oogt toch een beetje als wilde dieren.

Wat betreft de bereikbaarheid we zijn heel erg bezig met pondverbindingen. We hebben ook een rol gespeeld in de totstandkoming van het pondje bij... die zaterdag geopend is. Van lage Zwaluwe naar de Noordwaard. Zo kun je een rondje Biesbosch maken. De grote pondverbinding tussen Werkendam en Dordrecht moet opnieuw aanbesteed worden zijn we ook bij betrokken. Kijken ook naar nieuwe kleinere verbindingen vanaf andere plekken, zo wordt het gebied beter bereikbaar van verschillende kanten. Dan heb je echt een rondje. Die verbindingen over water vinden we erg belangrijk omdat dat het gebied beleefbaar maakt, is zo specifiek voor de Biesbosch. En als je kijkt naar het hele NL Delta gebied waar we nu ook mee bezig zijn.

De gemeente Werkendam gaat informatieboorden plaatsen en als Parkschap hebben we ook meegedaan inhoudelijk met wat moet daar nou opkomen. We zijn ook aan het kijken of we, deze boorden worden dan betaald door gemeente Werkendam maar we gaan een huisstijl opstellen voor de Biesbosch. Dat gaat dan min of meer in overleg om de boorden er hetzelfde uit te laten zien, in de Hollandse Biesbosch en Noordwaard. Het Parkschap zoekt heel erg de verbindingen en samenwerking met andere partijen. Als er routes moeten worden uitgezet dan trekken we ook

bijvoorbeeld te voet erbij dat is een wandelnetwerk. De kanoclubs als het over vaarroutes gaat. Er zijn ook een paar kanoroutes uitgezet. Staatsbosbeheer zet ze dan neer en wij regelen het contact.

Esmée: En hoe ervaar je de onderlinge samenwerking in het gebied?

Marianne: hangt een beetje af van op welk niveau je praat. Rijkwaterstaat is in het gebied heel erg van dit is ons gebied en wij bepalen wat er wel of juist niet komt. Je ziet wel dat er meer samenwerking gezocht wordt dan vroeger. Dat is op allerlei vlakken. Of je nu kijkt naar de verbinding zoeken tussen noord en zuid. Dit (De Noordwaard) is natuurlijk de grens tussen Noord-Brabant en Zuid-Holland. Vroeger hielden de eigen boorden per provincie dan op. Nu werken partijen bijvoorbeeld samen dat als er nieuwe kaadjes gemaakt worden dan er dan ook bankjes op het water bijzitten de andere kant op.

We hebben met RWS, Staatsbosbeheer en het Parkschap samengezeten om te kijken hoe we mensen beter kunnen wijze op de nieuwe regelgeving., Biesbosch verordening. Dat heeft tot resultaat dat we deze zomer alle vaarwegen in de Biesbosch borden komen met maximumsnelheden. Dat is dan voor een specifiek project. Op projectniveau kan je op steeds meer plekken samenwerking zoeken. Afgelopen jaar is Brabant nacht georganiseerd. Brabant breed dat is een toeristisch bureau, die hebben een aantal iconen en die willen Brabant meer op de kaart zetten. Daarvoor hebben ze een aantal iconen waaronder de Biesbosch, waarmee ze zich willen profileren. In september hebben die een nacht georganiseerd, gaan ze weer doen, waarbij al die iconen in het zonnetje gezet worden. Voor de Biesbosch werkt daaraan dan het Parkschap, Biesbosch museum, Staatsbosbeheer, ondernemers samen om daar een goed programma voor te krijgen. Gastherennetwerk van de Biesbosch zorgt ook voor samenwerking. Het Parkschap zelf is formeel al een samenwerkingsverband tussen de gemeente Drimmelen, Werkendam, Dordrecht Sliedrecht (treedt dit jaar uit) provincie Noord-Brabant, provincie zuid Holland (treden uit in 2019). Provincies willen wat meer op afstand bestuurlijk, wel nog financiële ondersteuning. Van nature is er dus al samenwerking met gemeente Werkendam.

We zijn ook aan het kijken hoe we verdienmodellen in de Biesbosch kunnen creëren. We overleggen met watersporters bijvoorbeeld dat ze een vaantje of een vignet moeten kopen waarmee ze dan voor een paar 10tjes de Biesbosch in kunnen. In ruil daarvoor gebeurt dan met dat geld wat wij ophalen nieuwe voorzieningen in het gebied. Kanosteigers, speelveldjes, picknickbankjes. We kijken dan ook wat prioriteit voor die groep heeft. Ligt wel weer ingewikkeld omdat in het gebied van RWS ook voorzieningen zijn maar daar hebben wij dan weer geen invloed op. We kunnen wel ook daarin samenwerking gaan zoeken in de toekomst.

Wat we meer zouden zien is, dat de boeren in het gebied, die hebben allemaal bij hun nieuwe woning mogelijkheid gekregen een steiger te plaatsen. Is ook al opgenomen in het bestemmingsplan dat ze recreatiemogelijkheden mogen plaatsen en dat er mogelijkheden zijn voor verblijfsrecreatie. Bij de boeren komt dit nog niet zo van de grond. Baelde is een uitzondering met zijn camping, om het gebied aantrekkelijker te maken en meer overnachtingsmogelijkheden te bieden zou dat een kans zijn.

Esmée: Was het Parkschap voor de nieuwe inrichting al actief betrokken in het gebied?

Marianne: Tijdens de planvorming zijn we niet zo betrokken geweest bij het doorstroomgebied dat in handen is van RWS. Vanaf het moment dat het echt ging spelen van zo wordt het, toen zijn we betrokken.

Het Parkschap is in 2011 ontstaan uit een fusie van natuur en recreatieschap de Hollandse Biesbosch en natuur en recreatieschap NP de Biesbosch. Natuur en recreatieschap NP de Biesbosch was een erg kleine organisatie. Op papier bestond die nog en daar waren een paar mensen van de provincie bij betrokken, terwijl de Hollandse Biesbosch een organisatie was die groter was. Ik heb dus niet zo'n zicht op hoe het voor 2011 ging.

Esmée: hebben jullie tijdens de planvorming dan zelf het initiatief genomen om betrokken te zijn of?

Marianne: Bij sommige dingen wel. Zoals het ingericht is hebben geen inspraak op gehad. Daardoor zijn er wat punten in de inrichting die beter hadden gekund. Bijvoorbeeld de bruggen die door RWS aangelegd zijn, die zijn te laag om met de kano doorheen te kunnen. Dit had voorkomen kunnen worden als wij daarbij betrokken waren. Voor de kanoroute moet je eronderdoor limbo-en. Bij de inrichting hebben wij dus als Parkschap maar zijdelings bemoeid. Verder was het vooral op vergunning-gebied, zoals bestemmingsplannen dat we betrokken waren. Dat er recreatiemogelijkheden komen gepleit, poort van Werkendam. Overlegt om daar een aanbesteding voor te krijgen. Iemand nodig die daar een mooi park neer wil zetten. Kortom we zijn meer betrokken bij het vervolg.

Tijdens de totstandkoming pleitte het wandelaarsnetwerk ervoor dat langs de bandijk ook om behalve het fietspad daarnaast ook een wandelpad te maken. Dat hebben ze niet gedaan uiteindelijk. Op sommige plekken is een hek aangelegd vlak naast het fietspad. Het is superdruk en jammer dat dat niet gedaan is.

Esmée: Welke doelen heeft het Parkschap voor de komende jaren?

Marianne: Zorgen dat recreatie verder ontwikkeld wordt. De ondernemers die in de sluis zitten hebben daar ook aardig op ingespeeld. Jachthaven van Oversteeg heeft ook kleine verblijfseenheden, soort houten hutjes staan daar.

Han en Gerda hebben een zalmschouw, die ligt in de jachthaven van oversteeg. Dan gaan ze met groepjes van maximaal 6 personen de Biesbosch in. We hebben ook een fotograaf Marco de pauw en die organiseert ook foto excursies en workshops. Werkt ook nogal eens samen met de ondernemers uit de spieringsluis.

Esmée: Hebben jullie nog interesse in samenwerking met andere partijen?

Marianne: Wij zoeken wel contacten met Evides. Zijn nu gesprekken met Staatsbosbeheer en Evides om wat meer samenwerking te krijgen. De contacten zijn er wel. Ze zijn een hele belangrijke speler in het gebied en hebben heel veel invloed door die spaarbekkens, terwijl het een hele apart staande organisatie is. Ze zouden mensen bijvoorbeeld meer over de Biesbosch informeren en interesseren en een grotere bijdrage kunnen leveren. Hun website heeft veel bereik dus daarmee zouden ze het gebied meer kunnen 'promoten'. Ook andere partijen zoals wandelnetwerken zoeken contact met ons.

Peter Verbeek, Biesbosch museum functie: Directeur

Topic 1: Huidig gebruik en mening over inrichting

Esmée: Op welke wijze is het Biesbosch museum verbonden met de Noordwaard?

Peter: We liggen als museum in de Noordwaard. Tijdens de planvorming zijn we intensief betrokken geweest en hebben we daarop geanticipeerd door het organiseren van de bijeenkomsten. Het museum is ook een mooi platform goed op de hoogte brengen. We zijn al vanaf het begin betrokken, allereerst met het natuurontwikkelingsplan dienst landelijk gebied. We hebben onze wissel expositieruimte beschikbaar gesteld.

Esmée: Welke activiteiten vinden plaats binnen het museum?

Peter: We hebben een vaste expositie die de hele ontwikkeling van de Noordwaard in kaart brengt, we organiseren rondvaart met gidsen, we geven rondleidingen door het gebied en we organiseren nog extra activiteiten zoals de week van het water: dan staat alles in het teken van waterveiligheid.

Esmée: Wat voor soort bezoekers trekt het museum vooral?

Peter: We trekken een heel breed publiek, zowel jongeren als ouderen en krijgen ook regelmatig bezoekers van fiets/ wandel verenigingen die het combineren met een bezoek aan het museum of gebruik maken van gratis toegankelijk Het museum heeft ook een functie als bezoekerscentrum bezoekers voorlichting wandelingen en fietsroutes.

Esmée: Hoe ervaart u nieuwe inrichting van de Noordwaard? (Denk aan bereikbaarheid, recreatie, voorzieningen, onderlinge samenhang, samenwerking betrokkenheid etc.)

Peter: Door alle ontwikkelingen van de ontpoldering is de route naar het museum al een attractie, er zijn veel wandel en fietspaden, wij ontvangen meer bezoekers, erg toegenomen. Wat betreft de bereikbaarheid is het enige kritiek alleen niet met OV goed bereikbaar. Veel paden, zorgt voor betere belevingswaarde. Het museumgebouw

Merkt u dat bezoekers het combineren met een dag Noordwaard?

Peter: Bezoekers verblijven vaak voor een dagje in de Noordwaard. Ze bezoeken het museum varen met rondvaartboten en komen langs het buitengebied en combineren het met een bezoek aan horeca.

Hoort u via klanten weleens opmerkingen over negatieve of positieve aspecten van het gebied zoals voorzieningen, bereikbaarheid, recreatieve mogelijkheden?

Peter: We horen overwegend positieve reacties van bezoekers.

Esmée: Welke kansen voor verbetering zijn er volgens u in het gebied?

Peter: Het aanbod van Verblijfsaccomodaties kan en mag beter, dan kunnen bezoekers meer in de Noordwaard, ook het openbaar vervoer kan verbeteren, het is wel lastig om dat rendabel te krijgen. Er zijn plannen om het aantal veerponden uit te breiden vanuit o.a. Lage Zwaluwe, dat maakt het gebied beter over het water bereikbaar.

Topic 2: Betrokkenheid proces

Esmée: Tijdens welke fase van de planvorming werd het museum betrokken bij de ontpolderingsplannen en wat is veranderd?

Peter: We waren heel erg vanaf het begin betrokken, ook omdat het ons als museum raakt. Er moest berekend worden of het museum in het gebied zou kunnen blijven i.v.m. de waterveiligheid eisen van Rijkswaterstaat. Er is onderzocht wat voor impact dat zou hebben. We hebben inspraak gehad, ze hebben onze suggesties meegenomen, Dat heeft er bijvoorbeeld voor gezocht dat we nu op een eiland liggen: we hebben nagedacht over oplossingen, parkeervoorziening gepland. We hadden dus contact met RWS over gezamenlijke doelstellingen.

Het museum zelf werd tijdens de planvorming gebruikt voor de voorlichting en het contact met alle partijen. Door deze functie en rol hebben we goed contacten met alle partijen opgedaan.

Esmée: Hoe ervaart u de betrokkenheid nu?

Peter: We merken nog steeds veel belangstelling voor het museum vanuit het buitenland. Daar het museum gebruikt als voorbeeldproject voor andere gebieden. Waarderen ze goed. Voor delegaties is leuk om te bekijken gezamenlijke uitjes te organiseren.

Topic 3: Toekomst en participatie

Esmée: Wat zijn u doelen voor de komende jaren?

Peter: We willen op educatief gebied meer ontwikkelingen. In deze korte periode hebben we veel dingen gedaan. Op aantal terreinen, we willen ook beter toespitsen op de buitenlandse bezoekers. Voldoende gebieden om beter op. Particuliere stichting, wel subsidie van gemeente Werkendam: alles kost veel tijd. We zijn ook bezig met programma's voor scholen, goed geschikt zijn dag te organiseren. Hier moeten we wel programma voor maken. Daar zijn we druk mee bezig: Gezamenlijk NP verband: Er is veel samenwerking met Parkschap, museum en SBB. Kost veel tijd. Oude situatie 12000 inmiddels 66 duizend. Worden goed bezocht. We moeten nu alle zeilen bijzetten.

Esmée: Vindt er volgens u voldoende samenwerking plaats tussen belanghebbende in de Noordwaard?

Peter: Voor nu is er voldoende samenwerking, in de toekomst waar kan zouden we de samenwerking willen uitbreiden.

Esmée: Met welke partijen werkt u nu al samen? Hoe gaat dat in zijn werking?

Peter: Het Parkschap en Staatsbosbeheer hebben kantoorplekken in het museum, daarmee hebben we veel samenwerking, maar ook met andere ondernemingen werken we samen.

Esmée: Heeft u interesse in samenwerking met andere partijen?

Peter: We hebben interesse in samenwerking met Evides, proberen daarmee ook wat te organiseren voor de weken van het water, ook met provinciale partijen. We proberen ook samen te werken met bijvoorbeeld free nature. Het vergt echter nog veel. Het museum heeft op dit moment prioriteit. Andere partijen proberen ook met ons samen te werken, we kijken wat kan of nodig is. Dat is wel ook nog afhankelijk van wat mogelijk is. Er moet wel nog op toegespitst worden.

Esmée: Vanuit welke partij (belanghebbende) zou dit initiatief volgens u genomen moeten worden?

Peter: van beide kanten initiatief.

Esmée: Welke stakeholder heeft volgens u het meeste macht in het gebied?

Peter: De gemeente door het vergunningsbeleid. Provincie ook, dat zijn partijen waar wel goed contact mee is. Ze zijn goed aanspreekbaar.

Delta Safari- Marko Oudenaarden functie: Eigenaar

Datum: Donderdag 11 mei 14:00

Esmée: Op welke wijzen gebruikt uw bedrijf precies het gebied (activiteit, aantal)?

Marko: Wij wonen hier in de Noordwaard sinds april vorig jaar. Het was een oude boerderij. We hebben hiervoor ergens anders gewoond en zijn na de ontpoldering hier gekomen. We zijn dus ook bewoners maar daarnaast hebben we een bedrijfje delta safari, dat organiseert natuurreizen, dagtochten excursies, wat de naam al zegt vooral in het Deltagebied. We woonde hiervoor in Rotterdam rond de haringvliet daar zijn we ooit begonnen. Op een gegeven moment zijn we dit huis tegengekomen wat verkocht zou gaan worden en dat leek ons ook een mooie plek als uitvalsbasis om de Biesbosch in te gaan, vandaar dat we hier terecht zijn gekomen. Dat betekent ook dat onze activiteiten in de Biesbosch zijn we nog aan het starten. We hebben wat excursies op de planning staan. De eerste is op Hemelvaartsdag dus over twee weken. Het is dus nog niet dat we volop erin zitten. Voor ons is het allemaal nieuw, dat is de situatie waar we nu inzitten. Als je vanuit Werkendam komt zijn wij de eerste boerderij dus we zijn ook een soort poort van het gebied. Dat hopen we op die manier ook te gebruiken

Esmée: Wat voor excursies houden jullie precies?

Marko: Natuurgerichte excursies en dan met name op natuurspecifieke groepen zoals vogelaars die gaan voor speciale plekjes waar bijvoorbeeld de visarend te vinden is. Dat is net anders dan rondvaartbedrijven die hebben heel algemeen publiek. Staatsbosbeheer heeft mensen die van natuur houden en wij hebben dan net weer een stapje verder, mensen die voor bepaalde soorten komen of een gebied eens echt goed willen zien. We hebben wel wat algemeen publiek maar ook wel mensen die terugkomen met een lijstje van dat en dat heb ik gezien. Een gedeelte trekt zijn eigen plan en ook zelf het gebied in. Natuurbeleving en landschapsbeleving vinden wij belangrijk.

Esmée: Hoe ervaart u de nieuwe inrichting?

Marko: We hebben niet de oude situatie meegemaakt. We hebben bewust gekozen om hier in de nieuwe inrichting te wonen. Er zijn hier natuurlijk mensen weg gegaan, mensen die heel teleurgesteld waren dat het oude landschap verdween en wij zijn juist een van de nieuwe mensen die er dus voor hebben gekozen en dat als kans zagen. De bereikbaarheid voor ons is goed omdat we helemaal aan het begin van het gebied zitten. Toch ervaar je niet dat het zo dichtbij Werkendam, uitzicht op een open wijds gebied. Het enige is dat het openbaar vervoer minimaal is. Nou hebben wij niet heel veel klanten en geen grote groepen klanten en niet veel die met ov komen. Bijvoorbeeld het museum daar komen duizenden mensen. Doordeweeks rijdt de bus hier 5 keer per dag en op zondag helemaal niet terwijl het museum dan juist topdagen heeft in bezoekersaantal. Heeft ook we l iets te maken met de achtergrond van Werkendam (veel gelovige) maar hier gaat dus alles gewoon door en heeft het museum zelfs een piek op zondag. Parkeervoorzieningen bij het museum zijn minimaal zou een in de toekomst een nieuwe parkeerplaats moeten komen. Beter om dan het openbaar vervoer te verbeteren in plaats van dat iedereen met zijn eigen auto komt.

Marco: Aanbod recreatie wat wij zien is het beperkt aantal horecagelegenheden en recreatieve voorzieningen zoals wandelpaden is beide nog relatief beperkt en dat is nog niet eens echt onze eigen ervaring maar vooral wat je hoort van iedereen. We zijn weleens mensen tegengekomen die wisten dat we hier zaten en een fietstocht wilde organiseren, hun bezwaar was eigenlijk dat ze nergens een stopplaats konden vinden. Nu is er bij de manege (Selevia hoeve) wel een mogelijkheid

want die hebben er een horecagelegenheid bij daar gaan veel mensen nu ook heen. De enige andere plek is helemaal bij het museum en daar zit eigenlijk niks tussen.

Marco: Ander puntje is recreanten die bij de kalfjes komen kijken of vogelaars die een bijzondere vogel gespot hebben, die zetten hun auto hier op de dijk neer terwijl andere mensen daar 80km/uur rijden zorgt voor problemen. Ook voor fietsers zijn er weinig stopplekken alleen hier en daar een bankje. Voor zowel automobilisten als fietsers zijn er te weinig stopplekken.

Marco: Leuk ook de waterbuffels met kalfjes, trekt veel aandacht bij mensen en is voor ons dan eigenlijk een extraatjes. Veel beter dan dat je de maaimachines ziet.

Esmée: U bent dus na de plannen pas in het gebied gekomen heeft u daarvoor wel al contact gehad met de planvormende instanties?

Marco: Weinig mee te maken gehad. Toen wij bij dit huis kwamen kijken was het eigenlijk al klaar. We hadden wel al een bootje in de jachthaven liggen. We hebben hier wel af en toe doorheen gereden. Wel het nieuws in de gaten gehouden maar dat lees je dan toch anders dan dat je er direct in betrokken bent. Overgang hebben we dus niet zo meegekregen.

Esmée: Wat zijn uw doelen voor de komende jaren?

Marco: Wat we echt willen gaan doen is hier excursies organiseren: natuurexcursies en dagtochten, waarbij we onze schuur willen gebruiken als startpunt. Zo kunnen we een presentatie geven over het gebied, wat wij doen en het verhaal van ruimte voor de rivier in samenhang met de natuur. Dat de visarend hier broed heeft bijvoorbeeld veel te maken met dat het hier zo'n open nat gebied is.

Esmée: Welke verbeterpunten ziet u voor het beleid?

Marco: Wat je veel hoort van zowel bewoners als vogelaars is dus dat er geen stopplekken zijn. Zou leuk zijn als het begrazingsgebied beter bereikbaar zou zijn met de auto, dan ontstaat er een soort safaribeleving. Laatst was er ook een filmpje van iemand die dat ook had. Iemand die echt met zijn auto omsingeld werd en had dat op internet gezet, kwam ook in het ad dus lokaal verspreid. Dat soort ervaringen wel grappig, totdat het misschien mis gaat een keer, zitten wel risico's aan. Dus meer mogelijkheden om echt in het gebied te gaan. Je kan wel struinen maar dat zie ik eigenlijk niemand doen, we doen het zelf weleens hiervandaan. Uiteindelijk misschien ook niet erg omdat er dan minder verstoring is. Je kan weinig van A naar B ook door het water. Als het nat is is het ook heel modderig. Misschien dat er een bruggetje en paadje kan komen om een stukje in het gebied te lopen.

Esmée: Hoe ervaart u de samenwerking in het gebied op dit moment?

Marco: We werken samen met iemand van de botenverhuur omdat we weleens varen, Met free nature weleens contact als er bijvoorbeeld een kalfje op de weg loopt. We zijn wel aan het bedenken om een soort ruimte in de schuur in te richten waar we zelf groepen kunnen opvangen. Ik weet dat free nature ook af en toe excursies organiseert en die zouden dat ook als startpunt kunnen gebruiken. Of andere groepen van buiten het gebied. Hebben onlangs een cursus gedaan als gastheer van Nationaal park de Biesbosch door het Parkschap. Hier zijn nu ongeveer 70 ondernemers bij aangesloten daardoor wel contact met andere ondernemers. Ook bijvoorbeeld Selevia hoeve en hotel Brabantse Biesbosch, camping de knotwilg. Maar nog geen concrete samenwerkingsplannen gemaakt. Je weet elkaar wel zo te vinden als je elkaar nodig hebt.

Esmée: Wie zijn volgens u de belangrijke stakeholders (belanghebbende) in het gebied?

Voor een deel RWS nog, natuurlijk de eigenaar en opdrachtgever. Voor ons ook free nature vanuit bewoners goed contact mee ze informeren bijvoorbeeld over nieuwe kuddes en verplaatsingen. Ik denk toch ook het Parkschap en SBB, het aparte is dat het eigenlijk nationaal park is maar het stukje Noordwaard niet. Maar als je hier heen fietst zie je nergens de scheiding. Ik verwacht eigenlijk dat binnen 5-10 jaar dit ook onderdeel van het nationaal park blijft. En dat waar mogelijk kansen voor natuur beter benut worden. Nu merk je dat omdat het waterdoorstroomgebied is wordt heel het gebied kaal gemaaid en ook riet in de sloten helemaal kaal gemaakt.

Esmée: Wie zou het initiatief moeten nemen om die veranderingen zoals paden in het gebied te realiseren?

Op dit moment denk ik Rijkswaterstaat als eigenaar, alleen die heeft er waarschijnlijk niet zoveel belang bij, omdat ze zich vooral met waterveiligheid bezighouden. Maar als het een nationaal park zou worden dan zou dit door het Parkschap en Staatsbosbeheer gedaan kunnen worden. Ook de gemeente kan hier een rol in spelen. Alleen die is ook nog afwachtend. Van Parkschap horen we wel wat bijvoorbeeld wat je moet doen als ondernemer in het gebied (gastherencursus etc) , niet van de gemeente.

Interview met: Jan Louis Reijnierse- Van Kessel Functie: Contractcoördinator

Theo Boudewijn- Bureau Waardenburg functie: Ecoloog

Datum: Maandag 15 mei 10:00

Esmée: Op welke wijzen gebruikt uw organisatie/bedrijf/u precies het gebied (activiteit, aantal,) bepaalde tochten?

Jan Louis, Van kessel: Het doorstroomgebied is van Rijkswaterstaat het beheer daarvan heeft als aanbesteding gelegen en wij zijn daarvan de winnaar. Het beheer doen wij voornamelijk met begrazers en maaien om de doorstroming te bevorderen. Dat doen we nu anderhalf jaar, gaat goed. Zijn nu verder aan het kijken met het maaien wat kan er nog meer en wat kan beter. Mijn rol daarin is ik ben projectcoördinator bij gebr. Van Kessel dus ik ben eigenlijk betrokken bij alles. In de uitvoering en het contractmanagement.

Theo, Buwa: Ik ben als ecoloog van BUWA ingehuurd door van Kessel als er vragen zijn over het groen komen ze bij mij.

Van Kessel: wij hebben als aannemer wel verstand van maaien maar niet van ecologie. Maaien is een belangrijk ding hier dus daar nemen we Theo graag mee in alle overwegingen.

Esmée: Wat vindt u belangrijk in het gebied, wat zijn uw uitgangspunten?

Jan louis: mijn uitgangspunten zijn de eisen van Rijkswaterstaat, dat wij de doorstroom zo goed mogelijk moeten waarborgen. Door Rijkswaterstaat is een beheersplan opgesteld en wij moeten dat uitvoeren. Daar hebben we een onderhoudsconcept voor opgesteld met begrazers en maaien. Zijn vorig jaar goed mee bezig geweest en zoeken nog naar verbeteringen om de natuurwaarden te verbeteren. Verder zijn wij bezig een goede relatie op te bouwen met de bewoners, mailtjes sturen wat we allemaal aan het doen zijn en van plan zijn en waarom we dat doen.

Esmée: Tijdens de ontpoldering wanneer bent u betrokken geweest bij het proces?

Van Kessel is zelf ook bij de ontpoldering betrokken geweest. We hebben wegen aangelegd, wel andere afdeling van ons. Onze afdeling is eigenlijk vanaf begin oktober aan de gang gegaan, toen het opgeleverd is en geopend is. Geen inspraak over hoe het gebied eruit komt te zien vanuit onze afdeling

Theo: ook bij de oplevering gestart

Esmée: Hoe ervaart u nu de nieuwe inrichting?

Jan louis: ben zelf een techneut maar ben wel meer bezig gaan houden met de natuur. Is een mooi open gebied, wordt er rustig van. Bij mooi weer strek ik door het gebied.

Theo: het gebied is niet ingericht op druk toerisme.

Jan louis: dus alle mensen die hier zijn zoals vogelaars kunnen de wegen niet tegen, is eigenlijk een landbouwweggetje. Of mensen rijden heel hard of heel zacht.

Theo: het beheer is erg gericht op doorstroomeis en tot nu toe weinig ruimte vanuit Rijkswaterstaat om rekening te houden met natuurwaarden. Door het maaien houd je het in een heel jong stadium. Alles wat groter wordt, wordt weggemaaid. We proberen daarin wel de ruimte te vinden.

Esmée: U gaat daarvoor ook in gesprek met RWS?

Theo: ja

Jan louis: er zitten daaraan allerlei theoretische modellen en rekenmodellen aan verbonden. Studenten van hogeschool Larenstein zijn daar mee bezig. Hebben allerlei dingen doorgerekend en er is ruimte alleen moet Rijkswaterstaat daar ook in meebewegen. Dat ze die ruimte ook zien. Dan kun je ander maaibeheer toepassen om te zorgen voor betere natuurontwikkeling. Begrazing van waterbuffels prima, waren wel wat waterbuffels uitgebroken. Hebben ze nu meer verspreid dat het gebied gelijkmatiger begraasd wordt. Hopen dat het resulteert in dat we niet hoeven te maaien.

Esmée: U (Theo) doet de monitoring van de soorten? Hoe vindt u dat gaan?

Ik doe niet monitoring van de soorten dat wordt met name door Rijkswaterstaat of in opdracht van Rijkswaterstaat gedaan door andere instanties en dan met name de vogels. Wij kijken naar de ontwikkeling van de vegetatiestructuur. Het maakt namelijk niet zoveel uit welke soorten het water tegenhoudt maar vooral de structuren zijn belangrijk. Als het bijvoorbeeld helemaal volstaat met riet kan het water minder makkelijk doorstromen dan als het alleen maar gras is. Daardoor halen we de structuren bij. Het gebied is ook ingericht voor de KRW en daarvoor moet gemonitord worden.

Esmée: denkt u dat er meer recreatie zou kunnen plaatsvinden?

Theo: Ligt eraan welke vorm van recreatie. Nu kijken veel vogelaars langs de weg en dat zorgt voor hinder.

Jan Louis: vooral een mooi gebied om door heen te fietsen en dat wordt ook veel gedaan. De gemeente heeft ook verschillende bankjes in het gebied geplaatst. Maar het is dus vooral een doorstroomgebied, en dat is alles dus je kan niet zomaar een huisje of bakje plaatsen. Het is bekend dat je bij de manage en het museum kan koffiedrinken, maar niet dat er nog een parkeerplek is. Dus mensen rijden het gebied binnen (traag) om een parkeerplek te vinden terwijl die daar in de buurt gewoon liggen, niemand weet dat, staat nergens aangegeven. Dat er geen borden zijn maakt het lastig. Zouden borden geplaatst kunnen worden met welkom in de Biesbosch (laten we het zo noemen) hier kan je koffiedrinken en daar parkeren etc. Fietsroutes start fietsknooppunten. Voor wandelen is het gebied niet zo heel geschikt, denk ik. Het is wel groot. Mijn schoonouders vonden dat er te weinig schuilgelegenheid was, voor als het regent. Er is geen schuilplaats. Daarmee moet je denk ik beginnen.

Esmée: Heeft u verbeterpunten voor het communicatieproces vanuit RWS?

Jan louis: ja die hebben we zeker. Destijds is er een ontwerp gemaakt, maar nu ligt het er echt en zijn er nog verbeterpunten nodig. Dus daarin gaan wij wel de grenzen opzoeken.

Theo: Er zou een fietsverhuur punt kunnen komen en nog extra bootverhuur

Jan louis: bootverhuur zit SBB niet echt op te wachten, dus dat beperken ivm verstoring.

Esmée: Wie is volgens u de belangrijke betrokkenen (stakeholder) in het gebied?

Jan louis: publiciteit, dat is Staatsbosbeheer. Thomas vd Es die is ook veel in dit gebied ondanks dat het officieel geen Biesbosch is. Dat is ook wel logisch want alles eromheen is wel Biesbosch en de natuur houdt daar ook niet op. Qua publiciteit is Staatsbosbeheer wel een belangrijke stakeholder. Het museum is ook een heel pakkend punt daarvan door de vele bezoekers. Loopt heel goed met bezoekers. Dus dat vind ik wel belangrijke stakeholders. Maar de waterveiligheid van het doorstroomgebied staat bovenaan. Dus RWS is gewoon de baas. Staatsbosbeheer profiteert ook wel

van het feit dat dit een open gebied is terwijl de Biesbosch bebost is. Gemeente is beheerder van de wegen heeft er dus ook wel een aandeel bij. Dat als er een enorme toeloop is

Esmée: Waarmee werkt u nu al samen?

Rijkswaterstaat als opdrachtgever

BUWA als teamlid voor monitoring

Free nature begrazing doelstellingen.

Jan louis: Agrarische vereniging contact als spreekbuis. Ze hebben wat stukjes land in beheer en dat moet ook aan de doorstroomeisen voldoen. Verder ook contact met het waterschap die het beheer van de dijk die hebben nog wel iets maar verder niet echt betrokken.

Een keer per jaar overleg tussen beheerders. Rijkswaterstaat, Staatsbosbeheer gemeenten en waterschap. Willen ze nu twee keer per jaar doen. Maar de samenwerking tussen de partijen is nog niet goed. Zouden elkaar beter moeten vinden in gezamenlijke doelstellingen. Als je de Noordwaard meeneemt in het gehele NL DEITA plan dan kan je gerichtere dingen doen. De Noordwaard alleen is te klein. Comité is door RWS opgezet.

Esmée: Heeft u nog bepaalde doelen voor de komende jaren in het gebied?

We gaan ons maai-beheer aanpassen om een gevarieerder vegetatietype te krijgen. Vorig jaar hebben we te hard gemaaid dat is niet goed voor het natuurbeleid maar ook voor de beheerskosten

Esmée: doet u niet iets met het maaisel dat overblijft?

Al het maaisel wat vorig jaar is vrijgekomen hebben wij aan 4 boeren overgedragen om te composteren. Althans eentje is nu daar mee bezig de rest heeft het op een hoop gegooid en doet er nog niks mee. Dat is jammer.

We krijgen ook steeds minder vrij omdat we op een andere manier sloten gaan schoonmaken en maaien maar ik zal het opnemen en bariceren dus we gaan er wel anders mee om. We proberen alles zoveel mogelijk binnen de Noordwaard te houden.

Esmée: Wilt u nog met meerdere partijen samenwerken?

Jan louis: Zeker, we zijn een bedrijf en willen hier blijven en investeringen terugverdienen, zoeken ook naar samenwerkingsmogelijkheden. We willen alle kansen en mogelijkheden benutten. Nu niet bepaalde partijen voor ogen om mee samen te werken

EVIDES – Henk Ketelaars Telefonisch. Functie: manager drinkwatertechnologie en bronbescherming

Datum: 7 juni 2017 10:00

Esmée: hoe gebruikt u precies de Noordwaard?

Henk: Eigenlijk niet. Dat wil dus zeggen. We hebben spaarbekkens liggen in de Biesbosch en daar komen dagelijks vrachtwagens, dus in die zin gebruiken we de Noordwaard en ons personeel komt langs de Noordwaard, maar anders niet.

Esmée: Wat vindt u als bedrijf belangrijk?

Henk: Bereikbaarheid voor de vrachtwagens vinden we belangrijk. Tijdens de ontpoldering hebben we gezegd denk eraan dat wij wel bereikbaar blijven zomer en winter. We hebben altijd onze bedrijfsactiviteiten uit kunnen voeren en dat is met name voor die chemicaliën belangrijk.

Vanaf wanneer bent u als waterbedrijf actief in het gebied?

Henk: 1973, nou eigenlijk al 1970. De bouw van de bekkens is begonnen eind jaren '60. Dus in denk 1969/1970.

Hoe ervaart u op dit moment het ontpolderde gebied, dus de nieuwe inrichting?

Henk: Als bedrijf hebben we daar een mening over, maar persoonlijk vind ik het fantastisch. De natuur met de landbouw, met wonen erbij prachtig op elkaar vormgegeven, veel contrasten. Erg mooi.

Esmée: U vond bereikbaarheid belangrijk als bedrijf, hoe ervaart u die op dit moment?

Henk: Uitstekend, nouja dat is een groot woord maar kwa doorgang, de vrachtwagens die wijken en dat is soms wat onhandig

Esmée: Welke veranderingen hebben voor Evides plaatsgevonden voor de ontpoldering t.o.v. nieuwe situatie?

Henk: het verschil is eigenlijk vooral de andere weg. Nu hebben we vaker te maken met overstromingen over de weg. De lage gedeeltes kunnen weleens overstromen. Daar hebben we maatregelen voor genomen dus we zijn ons een beetje gaan aanpassen aan de situatie. Met de bedrijfsvoering, met onze procedures. We hebben op de nieuwe situatie ingespeeld.

Esmée: Tijdens welke fase van de planvorming bent u betrokken geweest?

Henk, vanaf het begin al eigenlijk, Bij het museum hebben we een loswal. Die zat eigenlijk in de weg en dat hebben we aangegeven en is naar geluisterd. Verder over de weg en ook de bereikbaarheid tijdens de werkzaamheden. Dat was belangrijk punt

Interview met Pieter Burger- Seleviahoeve Functie: Mede-eigenaar

Datum: 21 mei 2017

Topic 1: Huidig gebruik en mening over inrichting

Esmée: Op welke wijzen gebruikt uw organisatie/bedrijf/u het gebied? (activiteit, frequentie)

Pieter: Hippisch Evenementen Centrum de Selevia Hoeve is een paardensport centrum gelegen in het natuurpark de Biesbosch. Wij gebruiken het gebied voor een aantal activiteiten zoals het maken van buitenritten, organiseren van paardgerelateerde evenementen (binnen & buiten). Maar ook gebruiken wij weide om hier ons eigen hooi voor de paarden voor te maken. Wij zijn gelegen langs de nieuwe fietsroute en hebben ook een horecagelegenheid.

Esmée: Hoe ervaart u nieuwe inrichting van de Noordwaard ? (Denk aan bereikbaarheid, recreatie, onderlinge samenhang, samenwerking betrokkenheid etc.)

Pieter: Ad van den Broek, de eigenaar van het bedrijf, woont heel zijn leven al in de Biesbosch en vertelde mij toen de Noordwaard net werd opgeleverd dat het wat "kaal" was. Nu is het alweer een tijdje geleden en we genieten van de ruimte. Heel veel nieuwe soorten vogels en dieren komen weer terug. Prachtig om te zien!

Esmée: Hoe ervaart uw klanten/leden/betrokkenen dit?

Onze pensionklanten en klanten die zijn heel enthousiast en willen heel veel weten van de nieuwe natuur. Ad en ik hebben ook een cursus Gastheer van de Biesbosch afgerond om iedereen hiervan te voorzien.

Esmée: Welke kansen voor verbetering zijn er volgens u in het gebied? (Denk aan inrichting, bereikbaarheid, recreatie, onderlinge samenhang, onderlinge samenwerking belanghebbende, betrokkenheid, etc.)

Pieter: Ruiterspaden natuurlijk. Er is aan veel gedacht, maar ruiterspaden zijn nog niet aangelegd. Aan de voorzijde van de Selevia Hoeve ligt een enorme waterpartij. In de zomer wordt hier heel veel gebruik van gemaakt. Een aantal steigers in deze waterpartij en in andere waterpartijen zou veel meer toeristen trekken die ook met de boot in de Noordwaard kunnen overnachten.

Esmée: Op een schaal van 1-10 hoe belangrijk vindt u dat verbeteringen nodig zijn? Waarom is dit zo belangrijk?

Pieter: 6, omdat wij van vele kanten horen dat de mensen een steiger zouden willen zien in de waterpartijen.

Topic 2: Betrokkenheid proces

Esmée: Was uw organisatie voor de nieuwe inrichting al actief betrokken in het gebied?

Pieter: Jazeker, Ad en Arda zijn ongeveer 20 jaar geleden begonnen met een manege. Ze zijn van de koeien en stieren overgegaan naar de paarden. Hun eerste zoon is begonnen met paardrijden en dit is toen uitgebreid naar nog een paardje erbij en vrienden die ook een paard wilde stallen. Zo werd het steeds groter en groter. Hun zoons Sebastiaan en Lennart zijn nu niet meer actief met paarden maar hun dochter daarintegen is zeer actief in de paardensport.

Esmée: Welke veranderingen hebben plaatsgevonden voor u als organisatie (oude vs. Nieuwe situatie)?

Pieter: De oude situatie schetste zich als een oude koeienstal die al een aantal jaren niet meer werd bijgehouden omdat Ad & Arda werd verteld dat het project “de Noordwaard” eraan zat te komen. Sparen en uitbreiden was de gedachte. De droom van een hippisch evenementen centrum werd gerealiseerd. Op dit moment staan er een aantal bekende ruiters en amazones bij ons op stal en worden er subtop wedstrijden georganiseerd op de Selevia Hoeve. Dit zijn wedstrijden waarbij de top van Nederland ook in rijdt!

Esmée: Tijdens welke fase van de planvorming werd uw organisatie/bedrijf betrokken bij de onpolderingsplannen?

Pieter: 12 jaar geleden zijn Ad en Arda benaderd door Rijkswaterstaat dat de Biesbosch weer terug werd gegeven aan de natuur. Zij weten niet in welke fase ze zijn ingestroomd.

Esmée: Op welke manier bent u destijds betrokken en door wie/wat?

Pieter: Door Rijkswaterstaat

Esmée: Hoe ervaart u de betrokkenheid nu?

Pieter: Wij ervaren de betrokkenheid slecht. Er zijn 0 bijeenkomsten gepland voor in de toekomst en er is geen duidelijkheid over een aantal zaken.

Topic 3: Toekomst en participatie

Esmée: Wat zijn u doelen voor de komende jaren?

Pieter: We zijn nog steeds niet klaar met het optimaliseren van de accommodatie. Onze doelen zijn dan ook om de paardensport in de Noordwaard maar ook in de omgeving wat meer bekendheid geven van wat voor centrum wij zijn in de Biesbosch en wat er bij ons te doen is. Wij willen dus meer grote wedstrijden organiseren en de Biesbosch en de Noordwaard ook in de paardenwereld op de kaart zetten

Esmée Wilt u uitbreiden? zo ja hoe?

Pieter: Door meer naamsbekendheid te creëren in de paardewereld maar ook onder de normale mens die op een zaterdag gezellig bij een subtop wedstrijd wil komen kijken. De sport iets meer normaliseren net als wat er bij voetbal gebeurt.

Esmée: Vindt er volgens u voldoende samenwerking plaats tussen belanghebbende in de Noordwaard?

Pieter: Nog niet, dit komt omdat de verschillende ondernemers die in de Noordwaard zitten nog niet helemaal weten wat ze voor elkaar kunnen betekenen.

Esmée: Met welke partijen werkt u nu al samen?

Pieter: Met heel veel ondernemers, bijvoorbeeld met een B&B fortbakkerskil. Als er een wedstrijd is dan geven wij altijd het adres aan degene die dit organiseren. Wij halen ook het vlees, drinken ed. bij ondernemers in Werkendam.

Hoe gaat dat in zijn werking?

Pieter: De opening van de Noordwaard heeft in de Selevia Hoeve plaatsgevonden. Deze opening heeft veel contacten met zich meegenomen en zodoende onstond er een netwerk.

Esmée: Heeft u interesse in nieuwe samenwerking met andere partijen?

Pieter: Zeker! Wat ik ook al eerder aangaf is dat de waterpartij aan de voorkant een recreatieve trekpleister voor zowel toeristen als mensen uit Werkendam en omstreken.

Esmée: Hoe zou deze samenwerking er volgens u uit moeten zien?

Pieter: De samenwerking met bijvoorbeeld Kano verhuurders die bij ons de kano's stallen en vanuit de Selevia Hoeve een vertrekpunt maken. Ook een lunch of een BBQ bij ons organiseren zodat wij dit kunnen aanbieden.

Esmée: Vanuit welke partij (belanghebbende) zou dit initiatief volgens u genomen moeten worden?

Pieter: Vanuit beide kanten. Maar wat ik ook al eerder aangaf, de ondernemers in de Biesbosch en Noordwaard weten niet wat ze aan elkaar hebben en wat ze met elkaar kunnen bereiken.

Esmée: Welke stakeholder heeft volgens u het meeste macht in het gebied en hoe uit dit zich?

Pieter: Rijkswaterstaat & gemeente Werkendam

Esmée: Als wij iets willen organiseren dan moet dat natuurlijk via de weg van de gemeente. Maar we krijgen soms niet veel medewerking vanuit deze partij.

Pieter: Qua communicatie kan er wel het een en ander veranderd kunnen worden en wij vinden dat de gemeente bijvoorbeeld meer avonden moet organiseren om de stand van zaken met de ondernemers door te nemen.

Esmée: Heeft u vertrouwen in samenwerking of zijn er bepaalde partijen die u niet vertrouwt?

Pieter: We hebben zeker vertrouwen dat we deze samenwerking kunnen verbeteren. Ook vanuit onze kant moeten wij hier meer aandacht aan besteden en binnen de lijntjes kleuren.

Esmée: Heeft u verder nog aanvullingen?

Pieter: Wij als Selevia Hoeve vinden het mooi om deel te nemen aan interview en staan ook zeker open om een van jullie te ontvangen op de locatie om bijvoorbeeld een rondleiding te geven en wat meer in en outs te geven over hoe de Noordwaard leeft onder de ondernemers. Ook zouden wij een geïnteresseerd zijn om met jullie een avond te organiseren voor alle ondernemers in de Biesbosch zodat jullie een echte indruk kunnen krijgen.

Samenvatting expertinterview RWS- Evelien van Hercules, senior-adviseur Deltaprogramma
Rijnmond Drechtsteden

Datum: 10 mei 2017

Rijkswaterstaat wil de rollen van de verschillende stakeholders weten. Binnen de kaders van het Rijksinpassingsplan kijkt het naar manieren om de lusten en lasten te verdelen, het business potentieel. Een van de manieren daarvoor die onderzocht wordt is energie en biomassa. Gronden van Rijkswaterstaat dienen doelen van waterveiligheid (ministerie van IenM), en doelen van het ministerie van EZ (uitgevoerd door Staatsbosbeheer): N2000 en nationaal landschap. Vraag is hierbij wat het best passende beheermodel van deze gronden is. De doelstellingen uit het Rijksinpassingsplan zijn gehaald. Nu is het van belang te kijken naar opwaardering van het beheer en manieren voor betere afstemming. Formeel is het klaar maar er mist een vereniging en eigenaar. Op het gebied van aansturing loopt RWS ook tegen het probleem aan dat het gebied valt onder het district van Zuid-Holland en niet Brabant, terwijl dit eerst altijd per provincie ging. De waterindeling komt hierdoor niet overeen. In het vervolg is het belangrijk gezamenlijke beheer afspraken te maken. De beheerder neemt stappen vanuit RWS, maar is niet goed op de hoogte van wat verder speelt.

Bij de inrichting is getracht alle partijen tevreden te houden. Bij toekomstige recreatieve voorzieningen moet gekeken worden hoe het een logisch onderdeel van de bestaande structuur kan vormen. Er kan bijvoorbeeld gedacht worden aan een vogelroute en struinen. Ook kijken we naar Biobased toepassingen zoals wiet, hennep of vlas dit biedt kansen voor nieuwe ondernemers. Een voorbeeld is kalkhennep voor de bouw. Daaraan zitten wel bepaalde isen die onderzocht moeten worden. Zo'n zelfde toepassing zou misschien mogelijk zijn met waterplanten. Wel moet gekeken worden wat dit opbrengt en of dit rendabel is en of daar een afzetmarkt voor is.

De vraag die nu vooral heerst is wie wordt de hoofdstakeholder. Rijkswaterstaat heeft wel interesse maar nog relatief weinig ervaring met deze rol omdat dit project uniek is. Door te vergelijken met soortgelijke projecten kan gekeken worden naar verbeteringen.

Verbeterpunten: Het Floris de vijfde pad is omheind met prikkeldraad en de busverbinding verbeteren. Er moet op gelet worden dat het een protestants gebied is, daardoor is er geen terras op zondag. Vanuit recreanten is die vraag er wel.

FREE Nature zou ook wildernisvlees kunnen verkopen vanuit het Biesbosch museum.

